

HRAD PRE PEVNÝJES TPÁNBUNÁŠ

1922

MALE ZALUZIE

NITRA 2000

VYDANÉ Z PRÍLEŽITOSTI STRETNUTIA
RODÁKOV OBCE MALÉ ZÁLUŽIE

ZOSTAVIL
JAROSLAV ČUKAN

MALÉ ZÁLUŽIE

NITRA 2000

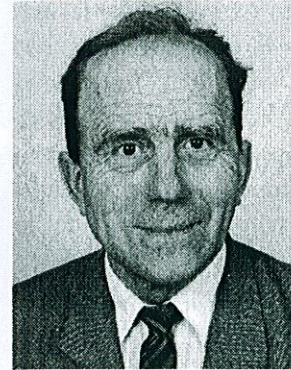
Posudzovateľ: Doc. PhDr. Ján Horák, CSc.

OBSAH

PREDHOVOR STAROSTU OBCE [7]
Z HISTÓRIE OBCE [9]
Z HISTÓRIE CIRKVI, FÍLIE [15]
HISTÓRIA ŠKOLY [23]
KULTÚRA, SPOLKOVÝ ŽIVOT A ZÁUJMOVÁ ČINNOSŤ [31]
1. SVETOVÁ VOJNA, 2. SVETOVÁ VOJNA A SNP
VÝVOJ OBECNÉHO ZRIADENIA PO 2. SVETOVEJ VOJNE [41]
CHARAKTERISTIKA OBCE A CHOTÁRA [49]
POĽNOHOSPODÁRSTVO [53]
BUDOVANIE OBCE [59]
NITRANIA Z MALÉHO ZÁLUŽIA O RODISKU [67]
DEDINKA MÔJHO DETSTVA A MLADOSTI [75]
OBYČAJOVÉ TRADÍCIE V RODINE A V KALENDÁRNYM ROKU [81]
PRÍSLOVIA, POREKADLÁ A PRANOSTIKY [95]
ĽUDOVÉ PIESNE Z MALÉHO ZÁLUŽIA [101]
NÁREČOVÝ SLOVNÍK [141]
LITERATÚRA A PRAMENE [145]

© Zostavovateľ: Doc. PhDr. Jaroslav Čukan, CSc.

PREDHOVOR

Knižka o Malom Záluží, ktorá sa Vám dostáva do rúk, vznikla z iniciatívy vedenia obce pri príležitosti stretnutia rodákov.

Je to príležitostná publikácia, ktorá nemá väčšie vedecké ambície.

Podklady k jednotlivým kapitolám pripravili ochotní a zanietení občania, ktorí sa k tejto neľahkej práci podujali bez potrebného odborného zamerania, aké si zhromažďovanie údajov a písanie takejto knihy vyžaduje. Vo veľkej miere využívali predovšetkým obecnú kroniku, ale aj inú literatúru, ktorá je citovaná v závere. Vzhľadom na uvedené skutočnosti nie sú jednotlivé časti rovnocenné po stránke obsahovej ani štylistickej, niektoré sú podrobnejšie, iné možno až príliš stručné. Redakcia všetky podklady prepracovala a snažila sa o jednotný charakter práce, ale ponechala základné črty predložených materiálov. Autori síce písali o inom, spracovávali rôzne témy, ale čerpali z rovnakého prameňa. Tak možno vysvetliť, prečo sa napriek kráteniu rukopisov niektoré údaje a informácie opakujú.

Knižka vznikla v mimoriadne krátkom čase, preto nie sú údaje vo všetkých kapitolách dotiahnuté až do súčasnosti. V každom prípade však treba oceniť úsilie a poďakovať všetkým, ktorí sa na ťažkú prácu podujali hoci vedeli, že idú s kožou na bubon a rozhodne sa im ujde viac kritiky ako chvály.

Obsahová skladba publikácie odráža možnosti zostavovateľov - vychádzali len z materiálu, ktorý poskytli jednotliví autori. *Viera Predanócyová* pripravila podklady k historickému vývoju obce, ktoré doplnil *Pavel Proksa-Kostolník* o históriu cirkvi a učiteľa *Alžbeta Proksová* a *Pavel Proksa* o miestnom školstve. *Anna Plesníková* a *Pavel Proksa* sa úspešne zhostili úlohy spracovať problematiku kultúrneho, spolkového života a záujmovej činnosti. V tejto súvislosti

pripomíname, že časti rukopisov sme s dovolením autorov rôznymi spôsobmi spájali a presúvali a konečná podoba je od počiatočného štádia podstatne odlišná. Týka sa to aj kapitoly o 1. svetovej vojne, 2. svetovej vojne a vývoji obecného zriadenia, k čomu poskytli údaje **Ing. Michal Zedník** a **RNDr. Elena Fusková**. Podobne sa na charakteristike obce a chotára podieľali pani učiteľka **Mária Hučková** s **Elenou Fuskovou**. Manželia **Emília** a **Štefan Rybovi** spracovali poľnohospodárstvo, k čomu získali najlepšie predpoklady už pri príprave knižnej publikácie o JRD 9. mája. **Elena Fusková** zhromaždila podklady o budovaní Malého Zálužia a pomohla pani učiteľke **Anne Plesnikovej** spracovať obsahlu a zaujímavú stať o zvykoch a obyčajoch v rámci rodinného života i kalendárneho cyklu. Záver knižky poskytol priestor pánovi farárovi **Pavlovi Proksovi-Kostolníkovmu**, aby vyjadril neopakovateľným spôsobom svoj vzťah k rodnej obci. Podobný charakter má aj štúdia **Doc. PhDr. Jaroslava Čukana, CSc.**, ktorý priblížil názory a postoje obyvateľov Nitry - rodákov z Malého Zálužia. **Ing. Marián Járek**, pokračujúc v zberateľskej činnosti pána farára **Proksu**, piesne odborne spracoval, doplnil a nadviazal tak na zbierku ľudových piesní z Malého Zálužia, ktorá vyšla tlačou v roku 1998. Publikáciu uzatvára slovník nárečových výrazov, ktorý spracoval J. Čukan s kolektívom spolupracovníkov.

V mene Obecného úradu v Malom Záluží i v mene svojom za vynaložené úsilie úprimne ďakujeme všetkým vyššie menovaným, za konkrétnu pomoc a podporu aj **Anne Mesárošovej** a **Jánovi Slížikovi** i ďalším nemenovaným. Uvedomujeme si, že tradičný spôsob života a kultúra v Malom Záluží sú príliš bohaté a rozmanité na to, aby bolo možné opísať všetky. Ponúkame tak príležitosť tým, ktorí chcú v našom úsilí pokračovať a pripraviť ešte komplexnejšiu a lepšiu publikáciu.

Malé Zálužie, 5. mája 2000

Ing. Emil Fuska
starosta obce

Z HISTÓRIE OBCE

Prvá písomná zmienka o obci Malé Zálužie v dnes známych historických prameňoch je z roku 1390.

Historické názvy obce:

1390 Kysvylak, 1773 Uj-Lacska (cs – čítaj č), 1786 – Lacsckha, Uj-Lacsckha. 1808 Újlacska, Ujlaček, 1863 – 1913 Újlacska, 1920 – 1948 Ujlaček, od roku 1948 Malé Zálužie. Názov Új-lacska je maďarského pôvodu a znamená novoosídlené miestečko.

Územie bolo osídlené už v mladšej dobe kamennej (neolite). Okrem starších archeologických nálezov to dokazuje aj nález kostrového hrobu pred domom p. č. 24 V. Plesníka, objavený pri kopaní ryhy pre plynové potrubie v roku 1994. Dokázané je aj slovanské osídlenie z veľkomoravského obdobia a mladšie z 11. a 12. storočia.

V stredoveku patrila obec k hradu Topoľčany. Neskôr od 16. storočia boli majiteľmi obce uhorské šľachtické rodiny Ghyczyovcov, Prónayovcov a Justovcov.

Uhorský šľachtický rod Ghyczyovcov z Veszprémskej župy v dnešnom Maďarsku prišiel na Slovensko v 15. storočí. V 16. storočí sa rod rozdelil na sedmohradskú a nitriansku vetvu. Zakladateľom nitrianskej vetvy bol Jozef Ghyczy, stoličný hodnostár, v rokoch 1554-1559 nitriansky podžupan. V roku 1550 získal ženbou a donáciami majetky v Nitrianskej stolici v obciach Nové Sady, Výčapky, Malé Zálužie, Veľký Lapáš a Golianovo. Sídлом rodu sa stali Nové Sady, keď dostal v roku 1550 povolenie postaviť tu kaštieľ.

V rokoch 1598 a 1601 bola naša obec Turkami vypálená. Existuje tiež list Agu Jusufa z Nových Zámkov z roku 1678, v ktorom sa nariaďuje Malému Zálužiu a ďalším 12 obciam neodkladne zaplatiť dane.

V 18. storočí sa v histórii obce stretávame s menom rodiny Just. Bol to uhorský zemiansky rod, ktorého najstarší známy člen Jodok

pochádzal z Čiech, bol kapitánom Vígľaškého zámku a v roku 1451 ho povýšili do šľachtického stavu. V 18. storočí získal rod majetkové podiely v Nitrianskej stolici.

Justovci boli stúpenci reformácie. Vlastnili časť chotára v Malom Záluží, o čom svedčí aj listina z 13. apríla 1771. Ide o súpis polí a lúk patriacich pánovi Jozefovi Justovi za účelom určovania povinných dávok, ktoré majú obyvatelia obce podľa určeného spôsobu dávať zemepánovi. Chotár bol v tom období ešte rozdelený na časť jesenných siatín, jarných siatín a úhor, vinohrady, lúky a háje. Súpis je zaujímavý aj preto, že sa ňom nachádzajú niektoré chotárne názvy a mená obyvateľov, ktoré sa vyskytujú dodnes, napríklad Striha, Líška, Slezák, Beňo, Nad'.

Daňový súpis z roku 1753 zachytáva v obci 54 rodín s výmerou 354 bratislavských meríc, čo predstavuje približne 354 (21 árov). Opustené usadlosti neboli, kopaničiarskych oráčín bolo 206 a 1/8 bratislavských meríc. Lúk mali pre 19 koscov, čo predstavuje plochu 19 (0,4 ha) a na vyklčovaných plochách pre 2 a 1/4 kosca. Viníc mali o rozlohe pre 75 kopáčov, to je približne 75 (3,3 ára). Konope a ľan pestovali na kopaničiach s výmerou 11 a 1/2 bratislavských meríc, kapustných hláv dopestovali 11.100 kusov. Chovali 8 volov, 53 koní, 62 dojnych kráv, 4 jalovice, 16 kusov junčoviny, 173 oviec a kôz, 127 ošípaných a zapísaných je tiež 18 včelích úľov. Pôdu v chotári obce obrábali aj obyvatelia z okolitých dedín.

Podľa Urbárskeho patentu Márie Terézie z roku 1767 boli poddaní v Malom Záluží povinní odrobiť tri dni s poľahom alebo peši. Obec nemala vlastnú pečať a richtár a prisažní boli želiari. V čase urbárskej regulácie vlastnil Štefan Ghyczy v chotári dediny 7 a pol usadlosti, z ktorých ročne dostával nasledovné dávky: 380 dní roboty so záprahom, 318 dní ručnej roboty, v naturáliách 7 a 3/8 siahly dreva, 43 vretien priadze, 7 a 3/8 hrudy masla, 14 sliepok, 14 kapúnov (vykŕmených kohútov), 87 vajec. Výmera pôdy na usadlosť bola 32 bratislavských meríc a lúky na 6 koscov. Sedliakov zaradených do 6/8 usadlosti bolo 9 a vlastnili 302 bratislavských meríc polí, čo je približne 60 ha a 18 jutár lúk, čo predstavuje 8ha. Želiarov bolo 17. Nevlastnili žiadnu pôdu, slúžili ako nádenníci.

Z roku 1844 sa zachoval súpis pôdy v rozličných dieloch chotára na obhajobu dedičstva po Jozefovi Justovi. Z tohto spisu sa napríklad dozvedáme, že v dedine bol mlyn, ktorý mal v uvedenom roku výnos 36 zlatých, z čoho dostal Jozef Just so súrodencami 19 zlatých a Ignác Ghyczy 17 zlatých. Títo páni poberali tiež poplatky za ťažbu dreva v lese.

V rokoch 1831 až 1873 bolo niekoľko choleroých epidémií, ktoré zasiahli aj obyvateľstvo Malého Zálužia, čo dokazujú dostupné štatistické údaje:

rok	nemocní	uzdravení	zomrelí
1831	81	44	37
1849	?	?	19
1866	39	13	26
Spolu	120	57	72

Obyvateľstvo bolo prevažne slovenské, ale žili tu v malom počte aj Židia. V roku 1715 mala obec 22 domácností, v roku 1720 20 domácností, v roku 1751 54 domácností, ktoré mali spolu 8 volov, 53 koní, 62 kráv, 173 oviec, 127 svíň, 18 úľov a mlyn na dva chody.

V roku 1787 bolo v Malom Záluží 39 domov a žilo tu 252 obyvateľov.

počty obyvateľov a domov v 19. storočí		
rok	počet obyvateľov	počet domov
1828	260	38
1869	267	?
1880	253	39
1890	292	55
1900	321	58

V priebehu ďalších rokov počet stúpala a maximum dosiahol v roku 1938 s počtom 475 obyvateľov. Od tohto roku obyvateľov ubúda. V roku 1980 bolo 387 obyvateľov, a k 1.1. 2000 sme zaznamenali počet 290 obyvateľov. Trend znižovania počtu obyvateľov si vysvetľujeme rôznymi faktami. Obec bola vyhlásená za zánikovú, to znamenalo, že ľudia nemohli stavať nové domy. V blízkosti neboli pracovné príležitosti. Ľudia za prácou odchádzali do Nitry a denne sa vracali do obce bolo únavné a časovo náročné. Väčšina mladých si zaobstarala bývanie v Nitre. Na odchody z obce vplývala aj chvályhodná snaha mládeže dosiahnuť čo najvyššie vzdelanie. Obec *starne*. Z celkového počtu 387 obyvateľov v roku 1980 bolo iba 167 ekonomických činných.

V poslednej dobe zaznamenávame trend kúpy starých domov, ktoré sú prispôsobené a využívané ako víkendové chalupy. Je to pozitívum, preto lebo staré domy nechátrajú a nekazia vzhľad dediny.

V Malom Záluží ako filii evanjelického a.v. cirkevného zboru v Nových Sadoch bola od obdobia reformácie vždy prevaha evanjelikov. Rímsko-katolícke obyvateľstvo tiež patrilo k novosadskej farnosti, ktorá patrila k Ostrihomskej arcidiecéze, Nitrianskej arcidiakónii, dištriktu Hlohovec a neskôr Veľké Zálužie.

Najstaršou známou židovskou rodinou bola rodina Leopolda Neumana. Zachovali sa tiež mená: *Buchler, Sold, Punči, Bock*. Posledný bol *Ignác Ringwald*, ktorý mal v Malom Záluží do roku 1936 obchod. Po jeho náhlej smrti sa už žiadny Žid v dedine neusadil.

Osobitnú časť obyvateľstva tvoria *Rómovia* (Cigáni), ktorých pri sčítaní obyvateľstva v roku 1980 žilo v obci 55. Zväčša sú to potomkovia Jozefa Bilu. V prvej polovici 20. storočia sa živili pasením sviň a výrobou nepálenej tehly, mnohí boli muzikanti. Po kolektívizácii pracovali v miestnom JRD predovšetkým v živočíšnej výrobe.

konfesionálna príslušnosť obyvateľstva			
rok	evanjelici	katolíci	židia
1812	163	39	6
1836	191	71	17
1855	198	42	10
1874	176	39	35
1894	179	77	23
1899	175	78	21

Obyvateľstvo sa zaoberalo hlavne poľnohospodárstvom a tiež vinohradníctvom. V tejto súvislosti spomína našu obec aj Matej Bel, ktorý vo svojich *Notitia Hungariae* píše, že obec leží v údolí severne od dediny Kürth a miestni vinohradníci dorábajú víno chvályhodnej chuti.

Z HISTÓRIE CIRKVI, FÍLIE

Údaje z archívnych materiálov dokazujú, že v sledovanom časovom úseku bola väčšina obyvateľov Malého Zálužia evanjelického vierovyznania.

rok	evanjelici	katolíci	židia
1876	175	36	11
1930	405	51	4
1980	332	51	0
1.5. 2000	178	97	0

Najstaršie zmienky o vzniku evanjelického cirkevného zboru v Nových Sadoch siahajú do 16. storočia. Malé Zálužie ako fília sa spomína v Abrahamidesovej vizitačnej zápisnici v roku 1614 pod názvom **UWLACSEK**. V roku 1707 sa medzi filiálnymi kostolníkmi spomína dodnes frekventované priezvisko Líška. Domnievame sa, že patrilo k pôvodným obyvateľom Malého Zálužia. Príliv ďalších občanov evanjelického vierovyznania sledujeme v dvoch etapách. Prvá sa uskutočnila okolo roku 1750, kedy sa do novosadskej filie prisťahovali evanjelici zo severovýchodných Čiech v túžbe po väčšej náboženskej slobode. V tomto období prišli do Ujlačku *Proksovci*, *Slezákovci* a *Sedlákovci*. Podľa údajov z roku 1771 sa v obci vyskytovali aj rody *Beňo*, *Striha*, *Žak*, *Horňák*. Pri ďalšom súpise z roku

1844 sa stretávame aj s priezviskami *Slížik, Vnuk, Minárik, Mulák (Malák)*.

Druhá etapa sťahovania evanjelikov do Malého Zálužia spadá do začiatku 20. storočia. Po parcelácii tunajších veľkostatkov prišli obyvatelia z Krajného, Kostolného, Podkylavy, Vaďoviec, Brezovej pod Bradlom a pribudli priezviská *Zmeko, Remiáš, Švancara, Zedník, Mosný, Gašparik* a iné.

Vzhľadom na to, že obyvatelia obce boli viac -menej rovnakého vierovyznania, dochádzalo k prepojeniu občianskych funkcií s cirkevnými. Úzke vzťahy medzi obcou a cirkvou sú pre Malé Zálužie charakteristické.

Predstavitelia cirkvi a filie

Po dlhé roky stál na čele evanjelickej cirkvi v Nových Sadoch farár-dekan *Ladislav Záthurecký*, ktorý položil pevné základy tunajšieho cirkevného zboru. Počas štyridsaťročného pôsobenia poznal mnohých ľudí od narodenia až po odchod z tohto života. V roku 1952 odišiel do dôchodku. Za farára bol zvolený *Andrej Kvas*. Idúc v šľapajach svojho predchodcu, z cirkevného zboru odišiel po štyridsať dva ročnom pôsobení v roku 1994. Svoje povolanie si vykonával dôsledne, s láskou a obetavosťou. Ľudia ho mali radi a často naňho spomínajú. V júni 1996 bol do funkcie nového farára uvedený *Mgr. Dušan Hano*.

Fília v Malom Záluží zohráva dôležitú úlohu pri budovaní evanjelického zboru v Nových Sadoch od jeho začiatku.

V predstavenstve bola zastúpená presbytermi, filiálnymi kurátormi a kostolníkmi. Úlohou kurátorov bolo vyberanie cirkevnej dane v peniazoch, v predchádzajúcich obdobiach aj v naturáliách. Polia a lúky, ktoré patrili filii, sa prenajímali za úhradu v obilí.

Kurátori a filiálni kostolníci z Malého Zálužia

kurátori	rok	filiálni kostolníci	rok
IMRA Ondrej	1707	LÍŠKA Štefan	1707
PROKSA Ondrej	1823	ŠUTÁK Ján	1805
SLÍŽIK Ján	1836	BEŇO Michal	1823
LÍŠKA Ján	1852	LÍŠKA Imrich	1852
RYBA Juraj	1858	POLÁČIK Martin	1855
SLÍŽIK Ján	1876	POLÁČIK Štefan	1865
LÍŠKA Pavel	1900	PROKSA Michal	1890
STRIHA Michal	1910	STRIHA Michal	1927
ZATKO Ján	1920	LÍŠKA Štefan	1930
KOŠTÁL Matej	1923	PLESNÍK Juraj	1955
PROKSA Michal	1929	LÍŠKA-CHUDÝ Ján	1994
KOŠTÁL Matej	1940	ZMEKO Rudolf	1997
SLEZÁK Michal	1948		
VNUK Michal	1954		
NAĎ Michal	1964		
SAKO Ján	1989		

Hlavnou náplňou kostolníkov bolo vyberať milodary do *zvončeka*. Okrem toho prinášali bohoslužobné knihy z fary do kostola, zažínali a zhášali sviečky na oltári a v kostolných lustrach. Na *Kvetnú nedeľu* navštívili každú evanjelickú rodinu a zozbierali niekoľko vajčiek, ktoré podľa vokatoriálneho záväzku cirkevného zboru mali odovzdať farárovi. Funkciu zborového poddopozoru v rokoch 1953-1989 zastával *Štefan Proksa* z našej filie.

Osobitnou kapitolou v náboženskom živote filie Malé Zálužie bol nábožný spev, ktorý sa tešil veľkej obľube. Okrem spevu sa obvykle čítali kapitoly z Biblie, a nasledoval výklad prečítaného textu. Dodnes niektoré rodiny opatrujú vzácnu Postillu Martina Philadelphu Zámrskeho z roku 1592 alebo Summovní postylku od Daniela Sartória (1747). Domáca pobožnosť sa končila modlitbou.

Do roku 1948 sa na nešporné služby Božie využívali priestory školy. V roku 1949 bolo zakúpené harmónium, ktoré bolo v roku 1976 prenesené do novovybudovaného Domu smútku. Od roku 1949 bolo zakázané používať školské budovy na nešporné služby Božie, preto sa do roku 1965 vôbec nekonali. Odvtedy začal slúžiť na tento účel dom Jána Zmeku, kde sa konali služby až do roku 1983. Od roku 1990 sa nešporné služby Božie odbavujú v Dome smútku vždy v prvú nedeľu v mesiaci.

Cirkevníci z filie Malé Zálužie vždy verne stáli pri svojom cirkevnom zbore v Nových Sadoch. Prejavilo sa to pri mnohých podujatiach, kedy neľutovali čas, námahu, ani finančné dary. Najväčšie zásluhy pri prestavbe starého chrámu v Nových Sadoch v rokoch 1960-1962 mali z filie Malé Zálužie *Michal Rízek, Ing. Karol Šaško a Ing. Štefan Gašparík*.

Medzi významné udalosti, ktoré sa konali v rámci filie, treba zaradiť seniorálny konvent Dunajsko-nitrianskeho seniorátu 19. júna 1993. Pri tejto príležitosti sa v kultúrnom dome zhromaždili farári, zboroví dozorcovia a hostia z celého seniorátu. Konvent pozdravil aj starosta obce *Pavel Proksa* a v mene rodákov *prof. Ing. Ján Fuska, DrSc.*

Druhou významnou udalosťou bolo uvedenie do funkcie nového farára Mgr. Dušana Hanu v júni 1996. Pri tejto príležitosti obec navštívil generálny biskup evanjelickej cirkvi na Slovensku ThDr. Július Filo, o čom svedčí aj zápis v obecnej kronike. Občania filie vzorne zvládli úlohu hostiteľov.

V dôsledku celosvetového trendu o ekumenické zblíženie cirkvi nastalo aj v Nových Sadoch zblíženie rímsko-katolíckej a evanjelickej cirkvi. Uskutočňujú sa spoločné bohoslužby poriadane striedavo v oboch chrámoch. Ani príslušníci rímsko-katolíckeho vierovyznania z Malého Zálužia nemajú kostol vo svojej v obci, ale podobne ako evanjelici, tvoria filiu Novosadského rímsko-katolíckeho cirkevného zboru. Možno konštatovať, že nezhody medzi obyvateľmi Malého Zálužia kvôli náboženstvu rozhodne nie sú bežným javom. Dlhšie spolužitie v jednej obci dokázalo, že je výhodnejšie žiť v zhode a v porozumení. Pri cirkevných sviatkoch existuje obojstranná to-

lerancia. Pri pohreboch sú susedstvo a občiansky princíp nadradené nad princíp konfesionálny.

Zvonica

Najstaršia drevená zvonica pri požari zhorela. Dátum jej výstavby nie je známy. Na jej mieste bola v roku 1879 postavená nová, ktorú v roku 1922 cirkevníci prestavali, zvýšili a na jej priečelie umiestnili nápis z evanjelickej hymny: ***Hrad přepevný jest Pán Bůh náš.*** Pôvodná zvonica mala tri zvony, ktoré boli za 1. svetovej vojny *zrekvírované*. V roku 1922 si cirkevníci zadovážili dva nové za 7.000,- korún. Domáci farár – dekan Ladislav Záthurecký zvony v roku 1925 vysvätil a o rok neskôr (dňa 16. 9. 1926) senior Dušan Fajnor ich vysvätenie potvrdil. Pohyb zvonov obstarával ručne zvonár, ktorý v rámci svojej funkcie zaistoval aj krátke zvonenie na jednom zvone ráno, na poludnie i večer. V nedeľu zvoním zvolával do kostola a k jeho povinnostiam patrilo aj zvonenie pri úmrtí a počas pohrebu. Zbierka v roku 1996 v celkovej hodnote 69.600,- Sk (prispelo 107 občanov) umožnila nielen elektrifikáciu zvonov, ale aj generálnu rekonštrukciu zvonice - jej strechy, kríža, ale aj obnovenie fasády vrátane nápisu na čelnej stene. Po úprave okolia je dôstojnou a stále funkčnou pamiatkou na zašlé časy.

Dom smútku

Obec dlho nemala Dom smútku. Na starom cintoríne bývala malá drevená márnica, do ktorej v čase cholery a moru prinášali mŕtvych, lebo nesmeli ostávať v domoch. Bola zároveň miestom aj pre cudzích, ktorí zomreli v obci. Slúžila tiež hrobárom na odkladanie pomocného náradia.

Občania, ktorí zomreli prirodzenou smrťou, ostávali až do pohrebu vystretí vo vlastnom dome. V roku 1971 obec zriadila pri potoku Radošinka nový cintorín. Vedenie obce sa rozhodlo postaviť na tomto cintoríne Dom smútku. Stavba sa budovala svojpomocne v rokoch 1973-1975. Celková preinvestovaná suma 145.773,- Kč nepredstavuje skutočnú hodnotu diela, lebo nezahŕňa brigádnicú činnosť. Na dome smútku chýbal kríž, ktorý v čase výstavby nebolo

možné umiestniť z ideologických dôvodov. Od roku 2000 je už na svojom mieste. V roku 1991 bolo zakúpené chladiace zariadenie. Dom smútku je využívaný aj na spievanie, ktoré sa koná deň pred pohrebom na rozlúčku so zosnulým. Od roku 1990 tu bývajú raz do mesiaca služby Božie a iné príležitostné pobožnosti. Plyn bol zavedený aj do Domu smútku, čo umožňuje temperovanie počas pobožností a pohrebu v zimných mesiacoch.

Cintoríny v Malom Záluží

Najstaršie pohrebisko sa nachádzalo v priestoroch, kde je postavený kultúrny dom. Pri kopaní jeho základov sa v tomto mieste našli zvyšky kostier. Až do konca 19. storočia sa pochovávalo na Dolnom cintoríne pod Karačkou. Začiatkom 20. storočia bol zriadený cintorín nad železnicou na hornom konci obce. V jeho dolnej časti sú pochovaní občania evanjelického vierovyznania, horná časť slúži obyvateľom rímsko-katolíckeho náboženstva. Na najstarších zachovaných pomníkoch sú mená Mateja Koštiala a Michala Líšku z roku 1916. Na tomto cintoríne sa už pochováva len výnimočne, no je vzorne udržiavaný.

Posledný cintorín bol vybudovaný na dolnom konci dediny pri Dome smútku. Pochováva sa v ňom od roku 1975.

Cirkevné spolky

Vo filii Malé Zálužie fungovali tri náboženské spolky: Slovenská evanjelická jednota, Združenie evanjelickej mládeže a Dorast evanjelickej mládeže.

Slovenská evanjelická jednota (SEJ) bola najstarším cirkevným spolkom v Malom Záluží. Členovia sa schádzali raz za mesiac. Stretávanie malo svoj duchovný program a členské sa vyberalo vo výške 2 až 3,- Kč a odvádzalo sa do ústredia v Klenovci. V roku 1951 mala SEJ na Slovensku 590 miestnych odborov 58.408 členov.

V obci bola pobočka založená 24.2. 1929 ako 123. odbor. Predsedom bol Juraj Zedník, neskôr Štefan Líška (kostolník) a pokladníkom bol Tomáš Marták. V roku 1934 si SEJ zadovážila smú-

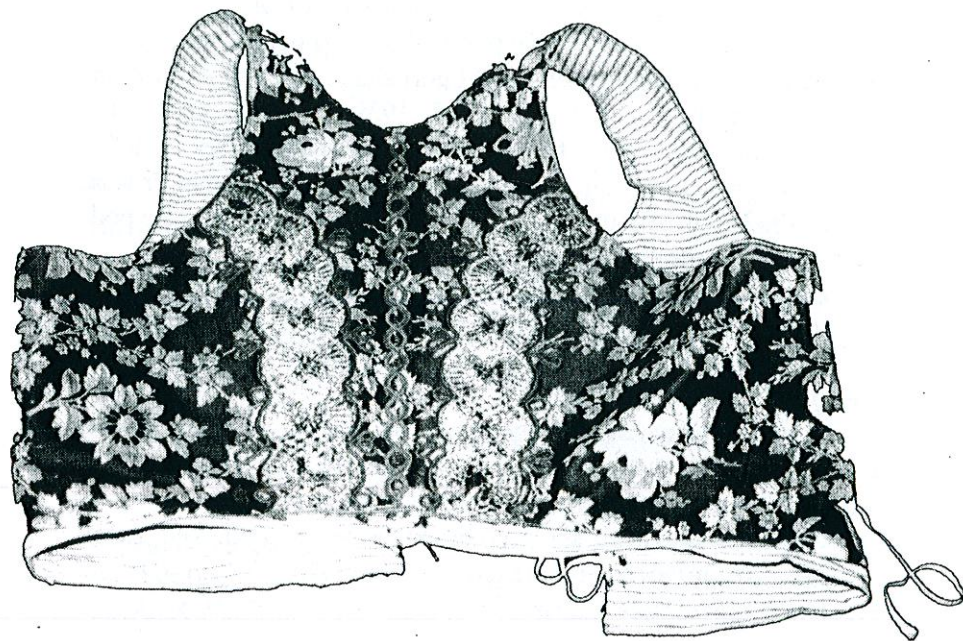
točnú zástavu, ktorá bola posvätená na 1. slávnosť svätodušnú. Fília ju dodnes opatruje ako vzácnu pamiatku.

Ďalšou náboženskou organizáciou v Malom Záluží bolo *Združenie evanjelickej mládeže (SEM)*. Ústredie tejto organizácie bolo v Bratislave a vydávalo časopis *Nový rod*. Zakladateľom SEM v Malom Záluží bol Pavel Proksa – študent gymnázia v Nitre, ktorý bol zvolený za predsedu. Prvé oficiálne stretnutie členov SEM bolo dňa 31.10. 1937 a zamerané bolo na *Pamiatku reformácie*. Členovia sa schádzali každú druhú nedeľu popoludní. Na programe boli básne, príležitostné prednášky a spev. SEM poriadalo tanečné zábavy a navcičovalo divadelné hry. V roku 12.2. 1939 sa konalo prvé valné zhromaždenie, na ktorom bol zvolený za predsedu nový učiteľ – správca R. Hostiak a po ňom bol vo funkcii predsedu Štefan Proksa. V roku 1942 si SEM zadovážilo nové javisko, čím vznikli lepšie podmienky pre ochotnícke divadlo.

Tretou cirkevnou organizáciou, ktorá združovala mládež nižších školských ročníkov, bol *Dorast evanjelickej mládeže*. Členovia sa schádzali každú druhú nedeľu popoludní (striedavo SEM a DEM). Časopisom dorastu bol Prameň.

V rokoch 2. svetovej vojny i počas jej trvania sa činnosť SEM a DEM prekrývala s činnosťou školskej i staršej mládeže. Divadelná a kultúrna činnosť dosiahla mimoriadne vysokú úroveň.

Činnosť cirkevných spolkov zanikla v 50. rokoch, keď začali vznikať pre mládež organizácie nového typu ako napríklad Pionierska organizácia a Československý zväz mládeže (ČSM).

HISTÓRIA ŠKOLY

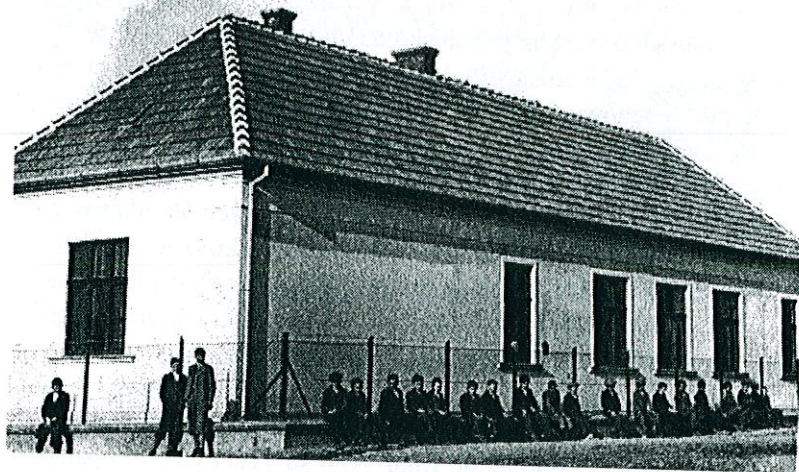
Deti z Uljačku chodili do evanjelickej školy do Ašakerti (Nových Sadov), ktorá bola založená ešte v roku 1615. Na tejto škole ako jedinej v okrese sa vyučovalo po slovensky až do roku 1910. Po vyhrážke nitrianskeho podžupana, že škole zoberú akúkoľvek podporu, začalo sa vyučovať v maďarskom jazyku. Keďže bolo v Uljačku dosť školopovinných detí, vtedajší richtár Michal Košťál predložil ponosu na administratívny výbor, v ktorej poukázal na neudržateľný súčasný stav. Obecný výbor 30. júla 1897 uznal potrebu školy v obci. Za richtára Štefana Líšku, (syna Michala), bola na jar v roku 1903 škola postavená. Pre finančné problémy sa v nej začalo vyučovať až 1. januára 1905.

Prvým učiteľom bol Ernest Šaško. Narodil sa v roku 1878 v Tordáši a učiteľský diplom získal v Kláštore pod Znievom. Malé Zálužie bolo jeho štvrtým pôsobiskom. Vyučoval tu nepretržite 34 rokov. V januári 1939 odišiel do dôchodku a v roku 1949 zomrel. V našej obci je i pochovaný.

Do ukončenia prvej svetovej vojny sa vyučovalo po maďarsky, iba náboženstvo po slovensky. Po roku 1918 bol nedostatok slovenských učebníc. Deti sa učili zo starých slovenských šlabikárov a kalendárov, ktoré si prinášali z domu, alebo z obrázkového šlabikára od Jána Bežu a z Malého katechizmu dr. Martina Luthera. Po skončení školského roku 1928/29 v dôsledku vyššieho počtu školopovinných detí správca školy žiadal rozšírenie miestnej jednotriednej školy na dvojtriednu. Referát ministerstva školstva a národnej osvety žiadosti vyhovel a za učiteľa druhej triedy vymenoval Ruženu Mesíkovú. Od školského roku 1929/30 až do roku 1934 sa vyučovalo dvojsmenne. Aby sa tomu predišlo, v roku 1931 bol vypracovaný plán prestavby školy. Prestavba sa následkom hospodárskej krízy neuskutočnila. V školskom roku 1932/33 odchádza Ružena Mesíková do Hlohovca a na jej miesto prichádza Elena Líšková, tunajšia rodáčka. Správca

školy navrhol výstavbu kultúrneho domu, v ktorom by bola umiestnená druhá trieda. Návrh bol schválený a stavba sa začala 28. mája 1934. Občania kultúrny dom postavili väčšinou svojpomocne. Vyučovanie sa v novej triede začalo 3. novembra. Zároveň sa skončilo písanie gríflikom na tabuľku, bolo zavedené zjednodušené písmo a písanky.

Dňom 1.1. 1939 odchádza dlhoročný správca Ernest Šaško do penzie. Jeho 34-ročné pôsobenie sa výrazne odrazilo i na vzdelanostnej úrovni našej obce. Napriek veľkému počtu žiakov v triedach dosahovali s pani učiteľkou Líškovou-Trnkociovou výborné výsledky, o čom svedčia slová pamätníka týchto čias profesora Jána Fusku: „Obec z hľadiska vzdelania bola na prvom mieste v celej Radošinskej doline. Pamätám sa osobne, že v čase ich pôsobenia počet študentov z Ujlačku, ktorí navštevovali školy v Nitre, prevýšil počet študentov z celej Radošinskej doliny.“

Prestávka. Okolo roku 1940.

Po E. Šaškovi prevzal správu školy Rudolf Hostiak. 26. decembra 1944 sa do školy nast'ahovalo nemecké vojsko. Vyučovanie bolo

prerušené až do 10. mája 1945. Vojaci veľmi poškodili zariadenie školy, inventár v kabinete i okolie školy. Rozhodnutím SNR sa škola stáva opäť štátnou. V školskom roku 1946/47 je zrušená druhá trieda, lebo žiaci 6. – 8. ročníka sú zaradení do novozriadenej meštianskej školy v Ašakerti.

V školskom roku 1948/49 bola pre vyšší počet žiakov znovu zriadená v Malom Záluží druhá trieda. Ľudová škola bola premenovaná na národnú a meštianska na strednú školu. Zaviedli nové učebné osnovy so socialistickou náplňou. V 4. a 5. ročníku sa vyučuje nový predmet - „ruský jazyk“.

Na konci školského roka. 1933

Päťdesiate roky sú poznačené reformami v školstve. Zavedené je oslovenie *súdruh učitel'* a pozdrav *Práci česť!* Na začiatku a na konci vyučovania je vynechaná modlitba a nahradená je *Piesňou práce*. Vyučovanie náboženskej výchovy je dobrovoľné. Rodičia prihlasujú svoje deti na náboženskú výchovu formou písomných prihlášok a náboženstvo môžu vyučovať len farári. Evanjelické náboženstvo vyučoval farár Andrej Kvas a rímsko-katolícke farár Alexej Piovarči. Školská dochádzka sa skraca o jeden rok. Vytvárajú sa osemročné stredné školy. Piaty ročník je pridelený do Nových Sadov. V septem-

bri 1955 sa uskutočnila oprava budovy školy. Znižovali sa stropy v triede i v byte, vchod do pivnice bol pristavený zvonka, zavedený bol vodovod.

V školskom roku 1966/67 bola budova školy rekonštruovaná a pribudla nová dreváreň. V tomto školskom roku sa začalo vyučovať v 11-dňovom cykle, každá druhá sobota bola voľná. O rok neskôr už bola voľná každá sobota.

V roku 1973 sa prevádza generálna oprava strechy. Pri tejto akcii sa smrteľne zranil obvodný montér Štefan Malák.

Škola v Malom Záluží, po ktorej v minulosti tak veľmi túžili a jej otvorenie stálo veľa námahy, bola v prevádzke od 1.1. 1905 do 31.8. 1978. V tomto školskom roku prešli všetky deti z Malého Zálužia do Základnej deväťročnej školy v Nových Sadoch. Vybavenie školy a rôzne pomôcky boli prevezené do Nových Sadov. Z tunajšej školy odišlo veľa šikovných detí, mnohé získali stredoškolské a vysokoškolské vzdelanie a niektorí zastávali i vysoké štátne funkcie. Prvým obyvateľom našej obce s vysokoškolským vzdelaním je JUDr. Pavel Líška, ktorý zastával vysokú diplomatickú funkciu. Medzi známe osobnosti patrí Ing. Štefan Gašparík, vynikajúci športovec, ktorý neskôr pôsobil vo vysokých športových a spoločenských funkciách. Vysokú vedeckú a pedagogickú hodnotu získal aj univerzitný profesor Ing. Ján Fuska, DrSc.

Materská škola

20. septembra 1967 bola v našej obci zriadená materská škola. Bola podnikovou škôlkou miestneho Jednotného roľníckeho družstva. Učiteľky financovalo školstvo, upratovačku a iné náklady miestne JRD. Škôlka bola s celodennou prevádzkou. Nedostatkom bolo, že v nej chýbalo stravovanie.

Dňa 30. júna 1979 bola materská škola pre malý počet detí zrušená. Deti boli priradené do materskej školy v Nových Sadoch.

Učiteľia pôsobiaci v škole v Malom Záluží od jej vzniku až do zrušenia

Učiteľ	Obdobie pôsobenia	Počet žiakov			
		školský rok	1. trieda	2. trieda	Spolu
ŠAŠKO Ernest	1905-1938	1919/20	72		72
		1920/21	74		74
		1921/22	73		73
		1922/23	55		55
		1923/24	65		65
		1924/25	69		69
		1925/26	56		56
		1927/28	55		55
		1928/29	68		68
MESÍKOVÁ Ružena	1929-1932	1929/30	48	9	87
		1930/31	43	46	89
		1931/32	50	51	101
LÍŠKOVÁ Elena	1932-1945	1932/33	46	62	108
		1933/34	50	63	113
		1934/35	nedostupné údaje		
		1935/36	41	56	97
ZÁHORSKÁ Irena	1937 supl.	1936/37	42	53	95
KOPCOVÁ Anna	1938 supl.	1937/38	38	50	88
HARGAŠ Ján	1938-1939	1938/39	39	48	87
HOSTIAK Rudolf	1939-1946	1939/40	nedostupné údaje		
HULLA Stanislav	1941 supl.	1940/41	36	49	85
KURUCOVÁ Jolana	1941 supl.	1941/42	34	42	76
BAŠKOVÁ Zuzana	1942-1943	1942/43	36	35	71
SÁDOVSKÁ Anna	1943-1944	1943/44	nedostupné údaje		
SOMOROVÁ Viera	1944-1945	1944/45	31	36	67
HOSTIAKOVÁ Mária	1945-1946	1945/46	30	37	67
FIRÁK Juraj	1946-1953	1946/47	40	zrušená	40
		1947/48	42		42
FIRÁKOVÁ Katarína	1948-1949	1948/49	26	23	49

Učiteľ	Obdobie pôsobenia	Počet žiakov			
		školský rok	1. trieda	2. trieda	Spolu
BENKOVIČ Jozef	1949 supl.	1949/50	23	28	51
ŠRÁMKOVÁ Mária	1949-1950	1950/51	23	30	53
LAUBOVÁ Elena	1950-1951	1951/52	46		46
		1952/53	38		38
NAVRÁTIL Viliam	1953-1955	1953/54	34		34
		1954/55	33		33
NAVRÁTILOVÁ A nna	1955-1957	1955/56	31		31
		1956/57	34		34
MORAVČIKOVÁ Jozefína	1957-1963	1957/58	34		34
		1958/59	33		33
		1959/60	35		35
		1960/61	nedostupné údaje		
		1961/62	nedostupné údaje		
		1962/63	nedostupné údaje		
SLEZÁK Jozef	1963-1970	1963/64	21		21
		1964/65	22		22
		1965/66	18		18
		1966/67	17		17
		1967/68	12		12
		1968/69	17		17
		1969/70	17		17
PROKSOVÁ Alžbeta	1970-1978	1970/71	21		21
		1971/72	18		18
		1972/73	21		21
		1973/74	23		23
		1974/75	19		19
		1975/76	21		21
		1976/77	17		17
		1977/78	20		20

Občania s vysokoškolským vzdelaním

Narodení v rokoch	počet
do roku 1920	4
1921-1930	13
1931-1940	9
1941-1950	16
1951-1960	14
1961-1970	17
1971-1980	4
spolu	77

Občania so stredoškolským vzdelaním

Narodení v rokoch	počet
do roku 1920	5
1921-1930	26
1931-1940	20
1941-1950	23
1951-1960	32
1961-1970	18
1971-1980	8
spolu	132

Učitelia pochádzajúci z Malého Zálužia

Narodení v rokoch	muži	ženy	počet
do roku 1920	1	1	2
1921-1930	1	4	5
1931-1940	4	7	11
1941-1950	1	4	5
1951-1960	0	3	3
1961-1970	0	3	3
1971-1980	0	1	1
spolu	7	23	30

Učiteľia z Malého Zálužia pôsobiaci v Nových Sadoch

Učiteľ	Obdobie pôsobenia		Spolu rokov
	od	do	
Predančiová Amália rodená Poláčiková	1948/49	1975/76	19
Košťal Michal (9 rokov riaditeľ školy)	1949/50	1963/64	15
Rybová Emília rodená Proksová	1949/50	1985/86	36
Slezák Jozef	1954/55	1955/56	2
Foltínová Elena rodená Horáková	1956/57	1960/61	5
Vnuková Amália rodená Lišková	1956/57	1989/90	34
Proksa Pavel	1956/57	1992/93	37
Mosná Anna	1962/63	1969/70	11
Proksová Alžbeta	1962/63	1969/70	8
Plesníková Anna rodená Lišková (15 rokov zástupkyňa riaditeľa)	1962/63	1991	26
Hučková Mária rodená Valková	1963/64	1998/99	36
Sližiková Zlata rodená Lošáková	1965/66	1999/2000	35
Zedníková Helena rodená Vargová	1977/78	1985/86	9
Velíková Anna rodená Plesníková	1992	1999/2000	9

K vzdelanostnej úrovni žiakov významnou mierou prispievajú učiteľia školy v Nových Sadoch, ktorú naše deti navštevujú.

KULTÚRA, SPOLKOVÝ ŽIVOT A ZÁUJMOVÁ ČINNOSŤ

Znakom vzdelanosti a kultúrnosti našich občanov bolo už to, že za maďarskej vlády bola v obci zriadená *osvetová komisia*. Jej predsedom sa stal Ernest Šaško. Pod jeho vedením mládež aspoň dvakrát do roka – na Vianoce a Veľkú noc, hrávala divadelné hry. V zimných mesiacoch bolo divadlo v škole. V triede postavili javisko, stoličky donášali žiaci z domácností. V letných mesiacoch divadlá hrávali na školskom dvore. V pamäti ľudí zostali najmä hry *Ferdo šéfom*, *Kubo*, *Už sú všetci v jednom vreci*, *Keď služobníctvo stávkuje*, *Ježiško nám doniesol mamičku* a *Marína Havranová*, s ktorou mali veľký úspech aj v okolitých obciach. Účasť na predstaveniach bývala vždy bohatá.

V štyridsiatych rokoch 20. storočia v každom dome odoberali aspoň jeden časopis. Mládež navyše využívala školskú a obecnú knižnicu.

Bohatú kultúrnu činnosť rozvíjala aj *Slovenská evanjelická mládež*, ktorej predsedom bol Pavel Proksa. Každoročne pripravila bohatý program k výročiu tragického úmrtia M. R. Štefánika. Okrem divadelných hier boli poriadané rôzne slávnosti, napríklad pri príležitosti *začiatku školského roku*, *ukončenia školského roku - exámen-tu*, v jarných mesiacoch bývali pravidelne *stromkové slávnosti*, opakujúce sa oslavy rôznych výročí.

So stúpajúcim počtom školopovinných detí začiatkom 30. rokov bolo potrebné rozšíriť vyučovacie priestory. Keďže peniaze na prestavbu školy neboli, zastupiteľstvo obce sa dohodlo na výstavbe kultúrneho domu, v ktorom by bola umiestnená aj druhá trieda. Po usilovnej práci stavbárov a pomoci občanov, ktorí prispeli hlavne dovozom materiálu, bol kultúrny dom dňa 29. septembra 1934 dokončený a 30. septembra 1934, na ujlačské hody, sa konala posviacka. Pán dekan Ladislav Záthurecký na nej povedal: „Ak chceme, aby kultúrne domy boli ohniskom vzdelania pre ľud, vládu, vlasť, musíme byť v prvom rade bohabojní, reč slovenskú milujúci. V jednote reči je sila, v nesvárnosti smrť... A takíto občania v Ujlačku boli.

Vždy držali spolu, nebolo tu neznášanlivosti, nenávisti, nažívali si v svornosti“.

Pri príležitosti ukončenia zberu úrody bývali v Malom Záluží dlho očakávané dožinky. Ich priebeh podľa opisu v obecnej kronike bol nasledovný: „Dňa 1. septembra 1935 po viactýždňovej príprave boli v obci mohutné *dožinkové slávnosti*, na ktorých sa zúčastnil ľud nielen z našej obce, ale aj zo širokého okolia. Na čele slávnostného sprievodu ťahal kôň figúru tancujúcich žencov. Nasledoval alegorický sprievod, ktorý predstavoval žencov vracajúcich sa z poľa. Takto prešli celou dedinou a zastavili sa pred hlavnou tribúnou pri dome Tomáša Martáka. Ujlačky dievčatá a chlapci pod vedením pani učiteľky Líškovej zatancovali tanec *sotiš*. Na záver oslavy bola zaspievaná nábožná pieseň – znak vďaka za bohatú úrodu. Prítomní sa presunuli do kultúrneho domu, kde pokračovala bohatá hostina a veselica až do rána“.

O rozvoj kultúry sa zaslúžili učителиa pôsobiaci na škole. Najväčšiu zásluhu mali Ernest Šaško, riaditeľ školy a Elena Trnkócyová-Líšková, ktorí v týchto rokoch na tunajšej škole najdlhšie pôsobili.

Spevy mládeňcov po dedine, veselá činnosť pri rozličných prácach, ako drápanie (páranie peria), šúpanie kukurice, varenie slivkového lekváru a ďalšie ukazujú, že v Ujlačku bolo obyvateľstvo veselé.

V Malom Záluží sú zmienky o dvoch cimbalových muzikách. Základ prvej, ktorá začala hrať niekedy po 1. svetovej vojne, tvorila rodina Valková. Pavel Valko-otec hral na píšťale (klarinet), syn Ján bol primáš, Jozef – cimbalista a Michal hral tiež na husliach. Hrávali s nimi aj Jozef Bila (Jojo) – kontráš a Daniš(Žigo) - basista (kontrabas). Hrávali na zábavách a svadbách v širokom okolí. Prepravovali sa väčšinou pešo. Najťažšie to mal cimbalista, nesúci svoj hudobný nástroj na chrbte. I keď mu bratia pomáhali, predsa sa jemu ušlo najviac.

Druhú cimbalovú muziku - mladšiu, nacvičoval Otruba z Vad'oviec. Nácvič sa uskutočňoval v domácnosti Tomáša Kovačika - podľa počasia v izbe alebo vo dvore. Obsadenie tejto cimbalovej muziky bolo nasledovné: primáši Teofil Čapkovič (zo Sily) a Štefan

(Pišta) Šooš, kontráši Štefan Líška (Ištván Žák) a Pavel Líška-Dolný, cimbalista Tomáš Kovačik, trubkár Ján Beňo a kontrabasista Jozef Sedlák.

V posledných rokoch účinkovania tejto cimbalovej muziky odstúpil cimbalista Tomáš Kovačik a na jeho miesto nastúpil cimbalista Jozef Valko. Často s nimi hrával na husliach aj Pavel Valko, syn Jána - primáša. Prvá ľudová hudba skončila činnosť po smrti vedúceho - otca Pavla Valku približne v rokoch 1931-1935, druhá prestala hrať začiatkom 2. svetovej vojny.

Počas 2. svetovej vojny kultúrny život v obci načas zamíkol. Opäť ožil po vojne založením *Osvetovej besedy*. Jej prvým správcom bol učiteľ Viliam Navrátil. V roku 1947 obec navštívilo Dedinské divadlo z Bratislavy a v škole zahrlo divadelné hry *Uzol*, *Za frontom* a *Ujo Rojko kráľom*. Trieda bola prepĺnená návštevníkmi z našej obce i Kapiniec. V roku 1955 bol vďaka zbierke občanov zakúpený premietací prístroj a v starom kultúrnom dome sa začalo s premietaním filmov.

18. septembra 1960 bol slávnostne otvorený kultúrny dom. Mládež začala poriadat' tanečné zábavy, na ktorých bola vždy veľká účasť. Činnosť rozbehli divadelní ochotníci, k prvým predstaveniam v novom kultúrnom dome patrili hry *Páva a Bačova žena*. Získané finančné prostriedky využívali na dokúpenie zariadenia do kultúrneho domu. Na poschodí je umiestnená knižnica, ktorá slúži aj dnes všetkým záujemcom, no využívaná je čoraz menej, lebo takmer v každej rodine majú vlastnú knižnicu.

Stretávky. Nezabudnuteľnými podujatiami pre občanov a všetkých rodákov boli stretnutia rodákov starších ako 30. rokov. Prvé stretnutie sa uskutočnilo 2. marca 1974. Predseda Miestneho národného výboru prečítal niektoré zaujímavosti z obecnej kroniky a mládež spestrila večer kultúrnym programom. Po večeri, ktorú servirovali dievčatá v ujlačskom kroji, začala zábava, ktorá trvala až do rána.

Druhá stretávka bola o 5 rokov neskôr, 9. júna 1979 a zúčastnilo sa jej 280 rodákov. Opäť to bolo milé a priateľské posedenie.

Po dvadsaťročnom odmlčaní sme znova oslovili našich rodákov

na stretnutie, ktoré sa uskutoční 27. mája 2000. Veríme, že opäť to bude podujatie radostné, na ktoré budeme dlho spomínať.

Prvé zmienky o *Československom červenom kríži* sú v kronike školy. Tejto činnosti sa venovali školské deti za pomoci učiteľov. Amatérsky kurz prvej pomoci viedla tunajšia občianka Anna Šašková, dcéra učiteľa Ernesta Šašku. Neskôr bola založená celoobecná organizácia Československého červeného kríža a jej prvou predsedkyňou bola Anna Petruchová, rodená Slížiková. Členovia tejto organizácie získavali dobrovoľných darcov krvi, a v spolupráci s lekármi z Nových Sádov prednáškami oboznamovali občanov so zdravotníckou problematikou. Usporadúvali tanečné zábavy a s ostatnými spoločenskými organizáciami sa zapájali aj do verejných a spoločenských akcií.

Jednou z prvých organizácií, ktorá v Ujlačku vykonávala činnosť už v období medzi 1. a 2. svetovou vojnou, bol **Dobrovoľný hasičský zbor**. V kronike je uvedené, že v roku 1936 sa naši hasiči zúčastnili v Nitre na slávnostnom privítaní prezidenta Eduarda Beneša. Prvým predsedom (veliteľom) bol Štefan Líška. Úlohou hasičov bolo chrániť obyvateľov a ich majetok pred ohňom a ostatnými pohromami, no pravidelne sa zúčastňovali všetkých slávnostných podujatí. Na slávnostné príležitosti sa obliekali do uniforiem, ktoré mali šité na mieru. Na cvičenia sa zvolávali trúbkou (Malák). Prvá požiarna zbrojnica bola drevená a stála vedľa chodníka, ktorý vedie popri hostinci k železnici. Po vojne bola činnosť hasičov na niekoľko rokov prerušená. Po roku 1956 sa činnosť obnovila pod názvom Československá požiarna ochrana. Organizácia dostala novú motorovú striekačku, ktorá nahradila starú, na ručný pohon, ťahanú koňmi. Nová plechová požiarna zbrojnica bola vybudovaná v roku 1967 v objekte Jednotného roľníckeho družstva. Súčasťou činnosti požiarnikov boli protipožiarne prehliadky domov, cvičenia a súťaže požiarných družstiev v rámci obvodu Nové Sady, v čase žatvy a mlatby vykonávali nočné služby, poriadali tanečné zábavy.

Slovenský zväz žien vznikol v obci v roku 1960. Prvou predsedkyňou bola Júlia Maláková. Najdlhšie vykonávala funkciu predsedkyne Alžbeta Proksová, 26 rokov. Za dlhodobú prácu bola ocenená Okresným výborom Slovenského zväzu žien bronzovou, neskôr aj striebornou medailou. Vzhľadom na malý počet obyvateľov pracovali tí istí ľudia vo viacerých spoločenských a záujmových organizáciách, preto tieto úzko spolupracovali a ich činnosť sa prelínala. Každoročne poriadali oslavy Medzinárodného dňa žien spojené s výstavou ručných prác žien pod názvom Krása života. Najkrajšie ručné práce boli vystavované na okresných výstavách v Nitre. Poriadali kurzy varenia, pečenia, prípravy studených mís, šitia a kurz viazania uzlov-*makramé*. Ženy zorganizovali zbierku na pomoc vietnamským deťom a materiálne prispeli aj detskému domovu v Žitavciach. Usporiadali ľudovú akadémiu s názvom Za zdravie a krásu ženy. Členky s inými spoločenskými organizáciami sa podieľali na jarňách a jesenných úpravách cintorínov, starali sa o pomník padlých hrdinov, čistili dom smútku, kultúrny dom a natierali ohrady. V spolupráci s Jednotou organizovali autobusové zájazdy do Bojníc, Györu a iných miest. Po roku 1989 organizácia zanikla a s ňou aj jej bohatá kultúrna činnosť a spoločenské aktivity.

Veľký význam pre obyvateľov Malého Zálužia malo založenie **Slovenského zväzu záhradkárov**. Začiatky tejto záujmovej organizácie sa spájajú s rokom 1964. Prvým predsedom bol Štefan Foltín. Spočiatku bola činnosť zameraná na propagovanie pestovania ovocných stromov a zeleniny, na objednávku a dovoz materiálu. Základ pestovania ovocných stromov a zeleniny možno hľadať v škole. Ved' už v školskom roku 1932-1933 učitelia s deťmi organizovali „*Deň stromkov a vtáctva*“. Od roku 1936 sa podľa všeobecného nariadenia konal *Deň stromov* každoročne v apríli. Na školskom pozemku sa starší žiaci učili pestovať zeleninu a vrubľovať ovocné stromy. V školskej kronike je napríklad uvedené, že žiaci za pomoci obyvateľov vysadili 6. apríla 1939 v dedine 70 čerešní.

Veľkej pozornosti sa tešili odborné prednášky a najmä praktické ukážky strihania stromov a viniča. Najviac členov, aj zo sused-

ných obcí, pribudlo v rokoch 1979 – 1983. V uvedenom období sa veľmi rozšírilo pestovanie cesnaku, cibule, sadzačky a predovšetkým uhoriek – nakladačiek. V roku 1978 bola v našej obci zriadená výkupňa ovocia a zeleniny, čím sa podstatne zlepšili podmienky odbytu. Vedúcou výkupne je dodnes Anna Mesárošová.

Záhradkári organizovali pre svojich členov zájazdy na výstavy a výstavy poriadali aj vo svojej obci na propagovanie nových odrôd ovocia a zeleniny.

V roku 1974 bola založená ďalšia významná spoločenská organizácia - **Slovenský zväz drobnochovateľov**. Prvým predsedom bol Milan Mesároš. Od roku 1977 zastáva túto funkciu Viliam Plesník. V tomto období nastal rozvoj členstva a chovateľstva.

Hlavnou úlohou uvedenej organizácie bolo propagovanie chovu čistokrvných zvierat - hydiny, králikov a holubov. Členovia sa zamerali hlavne na chov hrabavej hydiny. V tejto oblasti dosiahli výrazné úspechy. V čase najväčšieho rozvoja bolo v Malom Záluží až 20 uznaných chovov. Na výstave na školskom dvore bolo v roku 1978 vystavených viac ako 500 kusov hydiny a v triede bola výstava ovocia a zeleniny. Výstavy sa zúčastnilo okolo 650 návštevníkov z obce a okolia. V 80. rokoch počet uznaných chovov postupne klesal následkom starnutia členov. V roku 2000 je už iba 7 chovov zdravej čistokrvnej hydiny, ktorú chovatelia prezentujú na výstavách. Organizácia sa premenovala na Slovenský zväz chovateľov.

V rokoch 1985, 1987 a 1989 zabezpečovala naša organizácia Národnú výstavu drobných zvierat v Nitre, a to jej najsilnejšiu časť - hydinu. Naši členovia pod vedením Ing. Emila Fuskú vykonali množstvo organizačnej, odbornej i manuálnej práce.

V Malom Záluží má dlhú tradíciu jedna z najkrajších, najzaujímavejších a pre človeka mimoriadne potrebných činností - **včelárstvo**. Včelársku osvetu a pokrok zabezpečovali hlavne učitelia včelárstva. V odbornej literatúre je ako včelár praktik a organizátor spomínaný už v roku 1922 náš vtedajší učiteľ Ernest Šaško. To znamená, že už v uvedenom roku sa v našej obci včelárstvu venoval ur-

čite pán učiteľ, ale možno aj niekto ďalší. V roku 1972 bol členom výboru Základnej organizácie Slovenského zväzu včelárov v Nitre náš obyvateľ Ján Slížik. Okresná organizácia bola rozdelená do 16 obvodov. Strediskom obvodu č. 10 bolo Malé Zálužie. K nemu patrili: Nové Sady, Čab-Sila a Kapince. V Malom Záluží bolo evidovaných v roku 1972 19 členov a mali spolu 142 včelstiev. Včelárstvo je ušľachtilá činnosť náročná na čas i peniaze. Následkom toho počet členov od uvedeného roku poklesol. V roku 2000 je v Malom Záluží 8 aktívnych členov a majú spolu 250 včelstiev.

Malé Zálužie sa nemôže pochváliť organizovanou športovou činnosťou. No deti a mládež športovali tak, ako im to podmienky dovoľovali. Žiaci na školskom dvore od jari do jesene pred vyučovaním a cez prestávku hrávali futbal handernou, doma vyrobenou loptou. Cez prázdniny hrávali futbal na lúkach - Zahumenicách. Brány tvorili do zeme zastrčené vrbové konáre alebo vyzlečené šaty, či vyzutá obuv. Často vznikali hádky alebo šarvátky z podozrenia, že si niektoré mužstvo zmenšilo bránu.

Skok do diaľky sa praktizoval preskakovaním potoka. Jeho šírka nebola všade rovnaká a tak sa dala dĺžka skoku predlžovať. Neraz sa stalo, že sa našiel skokan vo vode.

Preteky v behu boli veľmi jednoduché. Vzdialenosť bola určená k niektorej vrbe alebo inému miestu. Keďže neboli vyznačené dráhy, deti utekali pohromade a často dochádzalo k pádu. Po ňom nasledovali hádky, kto koho potkol.

Skutočným sviatkom bývali od jari do jesene nedeľné odpoľovania v Hornom jarku. Bolo tam vybudované volejbalové ihrisko, na ktorom pravidelne hrávali mládenci a dievky zápasy. Deti boli šťastné, že sa mohli pozerieť a hrájúcim podávať odkotúľanú loptu.

V roku 1947 bolo vybudované na Krátkych lúkach riadne futbalové ihrisko. Boli na ňom riadne brány a hralo sa s naozajstnou loptou. V tom čase bývali zápasy so susednými dedinami Nové Sady, Kapince, Pastuchov. Doprava bývala striedavá, niekedy pešo, inokedy nasadli do voza a kone odviezli celé mužstvo. Nezabudnuteľné sú však zápasy horného konca dediny proti dolnému koncu, alebo žená-

čov proti slobodným. Vtedy bola hojná návšteva i dobré povzbudzovanie. Hrávalo sa v topánkach, kto mal aké obuté, alebo bosými nohami.

I keď u nás podmienky na športovanie neboli optimálne, predsa sa našli športovci s dobrými výsledkami. Na prvom mieste je treba spomenúť Ing. Štefana Gašparíka, ktorý bol majstrom Slovenska v šprinte na 100 metrov. Ďalším bol Pavel Líška, ktorý podával výborné výkony v skoku do diaľky. Ani jeden z nich nemal trénera ani špeciálny tréning. V posledných rokoch vyšla obec deťom v ústrety a upravila priestor, na ktorom môžu športovať. Nie je to plocha ideálna, ale na pohyb a hry dostačujúca. Len aby si našli čas a chuť niečo pre seba urobiť.

Zbor pre občianske záležitosti bol založený v roku 1973. Prvou predsedkyňou bola pani učiteľka Amália Vnuková. Úlohou zboru bolo navštevovať prestárlych občanov, pripravovať uvítanie detí a rôzne životné jubileá.

Podľa matriky sa z obyvateľov našej obce dožili najvyššieho veku:

- 102 rokov Juraj Proksa (1865)
- 100 rokov Anna Drietomská (1882)
Júlia Valková (1893)
- 95 rokov Judita Bielčíková (1882)
- 90 rokov Anna Gašparíková (1886)
Júlia Líšková (1883)
Ján Poláčik (1893)
Júlia Zaťková (1885)
Anna Šašková (1906)
Anna Múdra (1906)
Štefan Zmeko (1896)
Zuzana Zmeková (1903)

Najstaršou žijúcou občiankou je Mária Farnadyová, ktorá sa dožíva 97 rokov, ďalej Katarína Fusková a Zuzana Líšková 93 rokov a Zuzana Medová 92 rokov.

60 rokov spoločného manželstva - diamantovej svadby sa dožili manželia:

Michal a Júlia Vnukoví
Viliam a Pavlína Proksoví

50 rokov spoločného života – zlatú svadbu doteraz oslávilo dvadsať manželských párov (všetci prvé manželstvo).

Každoročne v jesenných mesiacoch sa pripravuje jedno nedeľné popoludnie pre starších občanov spojené s kultúrnym programom a občerstvením. Naši občania sa radi a v hojnom počte zúčastňujú tohto posedenia, kde si pospomínajú na *zlaté časy*.

PRVÁ SVETOVÁ VOJNA, DRUHÁ SVETOVÁ VOJNA A SLOVENSKE NÁRODNÉ POVSTANIE. OBECNÉ ZRIADENIE.

1. svetová vojna

Obecný kronikár napísal:

Dňa 7. augusta 1914 vybubnoval dedinský bubeník, že bola vyhlásená mobilizácia. Začala sa 1. svetová vojna. Bojaschopní muži museli odísť na front. Následkom odchodu mužov a ustavičnými odvodmi, zostali v obci len starci, ženy a deti. Ľudia dostávali potraviny (múku, cukor, soľ) na prídellové lístky. Následkom podvýživy nastala strašná epidémia španielskej chrípky. Ľudia zomierali doma aj na frontoch. Nebolo domu, kde by neoplakávali člena rodiny. Z boja prichádzajúci zranení vojaci rozprávali o hrôzach vojny. Vzdor takýmto okolnostiam obyvatelia obce so slovianskou trpezlivosťou prežívajú kruté časy vojny, až do jej skončenia. Konečne sa dočkali túžobne očakávanej slobody.

Z obyvateľov, ktorí odišli bojovať na front, sa domov nevrátilo 27 mužov, ktorých mená sú uvedené na pamätnej doske pomníka padlých v prvej svetovej vojne. Obyvatelia obce sa rozhodli postaviť ho v roku 1935. Na zbierku, ktorá sa konala za týmto účelom, prispelo 88 občanov celkovou sumou 3.235 korún. Pomník bol umiestnený v školskej záhrade a ohradený nízkou železnou ohradou. Posviacku vykonal dekan L. Záthurecký 29. septembra 1935. Pri odhalení pomníka boli prítomní R. Halácky - okresný náčelník a zástupca československých legionárov; M. Miškóci - školský inšpektor a notár J. Balažovich. Školský inšpektor medzi iným povedal: „Niektorí ľudia za krátku dobu slobody už zabudli na porobu. My nezabudneme ani po 20-tich rokoch. Pomník nech pripomína novému pokoleniu, aby pamätala, čo legionári vytrpeli a aby deti nezabudli na ich veľké obe.“

V zahraničnom odboji Československej armády vo Francúzsku sa ako legionár zúčastnil 1. svetovej vojny Ján Poláčik (1893) od 9. 10. 1918 do 31. 12. 1920.

V 50. rokoch bol pomník padlých poškodený, mramorová doska bola rozbitá. V roku 1974 po výmene poškodenej dosky boli na nej doplnené mená občanov, ktorí padli v 2. svetovej vojne. Občania venujú neustálu pozornosť pomníku, starajú sa oň ako aj o ohradu a okolitú zeleň.

Po vzniku Československej republiky sa národnostné pomery pre Slovákov zlepšili, ale hospodárske pomery zostali nezmenené. Kríza dosiahla svoj vrchol začiatkom 30. rokov. V Malom Záluží sa

Padlí v 1. svetovej vojne.

BENO JÁN	PROKSA PAVEL
BENO ŠTEFAN	PROKSA PAVEL
BIELČIK JÁN	PROKSA ŠTEFAN
HORÁK MICHAL	RYBA MICHAL
INGELI ŠTEFAN	SEDLÁK MICHAL
LÍŠKA JÁN	STRIHA JOZEF
LÍŠKA JURAJ	STRIHA MICHAL
LÍŠKA MICHAL	ŠOOŠ BENEDIKT
LÍŠKA ŠTEFAN	VALKO PAVEL
LÍŠKA ŠTEFAN	VALKO ŠTEFAN
MALÁK JURAJ	ZEMAN JÁN
POLÁK JÁN	ZMEKO PAVEL
PROKSA JURAJ	

V II. SVETOVEJ VOJNE

LÍŠKA PAVEL
ZMEKO PAVEL
LÍŠKA MICHAL
VITEK JÁN

prejavila okrem iného aj vysťahovalectvom. Na juh k Dunaju sa vysťahovali rodiny Mateja Koštiala, Jána Zaťku a Jána Proksu-Vincúra. Do USA, Kanady a Argentíny sa vysťahovali napríklad Ján Proksa-Búzikov, Ján a Michal Striha s rodinami, mladí členovia rodín Kováčikovej, Líškovej- Dolného a Slezákovej.

2. svetová vojna

23. septembra 1938 o 20.00 hodine bola vyhlásená mobilizácia všetkých záložníkov do 40 rokov. 25. septembra obec opustilo asi 40 mužov. Na základe Mníchovskej dohody zo dňa 29.9. 1938 muselo Československo odstúpiť Nemecku Sudety a Viedenskou arbitrážou z 2.11. 1938 Maďarsku

južné Slovensko. V týchto súvislostiach sa do obce vrátili vysťahovaní občania - rodiny Jána a Michala Koštiala, Štefana Strihu a Jána Zaťku. Rodiny Jána a Michala Hudáka prijala obec dobrovoľne ako cudzie. V novovzniknutom Slovenskom štáte na čele s Jozefom Tisom sa vytvoril prúd priaznivcov fašistického Nemecka, združujúcich sa najmä v Hlinkovej garde. Ako protipól vznikol protifašistický odboj – partizánske hnutie, ktoré sme zaznamenali aj v našej obci.

Starosta obce Ján Líška sa v roku 1941 vzdal svojej funkcie. Na jeho miesto vymenoval Župný úrad v Nitre vládneho komisára Pavla Fusku, ktorý 8. marca 1941 zložil prisahu.

Dňa 3. septembra 1941 sa uskutočnil prvý prelet cudzích lietadiel nad našou obcou, čo sa opakovalo až do skončenia vojny. Od 15. mája 1944 boli zavedené občianske legitimácie, ktoré museli občania nosiť neustále so sebou. Koncom roku 1944 sa začali kopať protitankové zákopy na južnej strane obecného chotára. Táto udalosť značne rozbila jednotnosť obce, ako poznamenal kronikár Rudolf Hostiak: „Mnohí občania hrozili udaním tých, ktorí na tieto práce nechodili a radšej sa schovávali, aby nemuseli robiť pod komandom svojich zotročiteľov. V obci bola nemecká posádka ubytovaná v škole“.

1. apríla 1945 sa začali boje o obec. Protitankový zákop a delostrelecká batéria, ktorá bola umiestnená v obci Biskupová, komplikovali prechod ruských jednotiek. Prípravu na prechod cez zákop začali mínometnou paľbou. Míny dopadali najmä na hornú časť dediny, kde poškodili strechy niekoľkých domov. Aby sa obec vyhla paľbe, štyria muži z našej obce - Štefan Fuska, Tomáš Kováčik, Ján Líška-Žák a Ján Varga sa s bielou zástavou (postelňou plachtou pribitou na late), krytí vrbami pri potoku, dostali až na role v Trstí, kde ich zbadala ruská hliadka. Ruské jednotky okamžite zistili, že v Ujlačku nie sú nepriatelia a vstúpili do dediny. Tak sa našu obec podarilo zachrániť pred zničením.

V roku 1943 bola v Ujlačku založená odbojová skupina, ktorej členmi boli: Michal Striha, Michal Rizek, Štefan Zmeko st. z Ujlačku a Jozef Sokol, Ján Kozák a Samuel Sako z Nových Sadov. Členovia skupiny sa tajne schádzali u nášho spoluobčana Štefana Zmeku st..

V roku 1943 bol vytvorený ilegálny národný výbor na čele s Jánom Líškom-Žákom. Výbor pomáhal utekajúcim zajatcom z nemeckých táborov.

Začína sa tajná podpora odbojového a partizánskeho hnutia, formujúceho sa v okolí Myjavy, Skýcova a Zlatna. Podpora pozostávala z finančných a hmotných prostriedkov, rozširovania **ilegálnej tlače** a letákov.

Do ilegálneho odboja, oslobodzovacích bojov v rámci Slovenského národného povstania a iných foriem boja proti fašizmu boli zapojení nasledovní občania našej obce:

Ján BEŇO, desiatnik v SNP, ranený v oblasti Biely Potok

Ing. Štefan GAŠPARÍK, vojak SNP

Ján LÍŠKA, vojak SNP

Michal LÍŠKA-DOLNÝ, zahynul v koncentračnom tábore

Michal LÍŠKA- CHUDÝ, vojak SNP – zajatý

Ján POLÁČIK, ilegálny pracovník

Michal RÍZEK, vojak SNP a ilegálny pracovník

Pavel RÍZEK, vojak SNP – zajatý

Štefan RYBA, vojak SNP

Michal STRIHA st. , ilegálny pracovník

Štefan STRIHA, vojak SNP

Augustín VARGA, vojak SNP – odvezený do koncentračného tábora

Ing. Michal ZEDNÍK, vojak SNP

Štefan ZMEKO, ilegálny pracovník

Pavol ZMEKO, zahynul v koncentračnom tábore

V súvislosti s 2. svetovou vojnou venujeme niektorým našim rodákom osobitnú pozornosť.

Plk. Ing. Štefan FUSKA (1920)

V roku 1940 nastúpil vojenskú prezenčnú službu v Novom Meste nad Váhom k ženijnému útvaru. S príchodom 2. svetovej vojny v roku 1942 bol ako vojak Slovenskej armády odvedený na Východný front. Tu vojaci Slovenskej armády nadviazali spojenie s ruskými partizánmi, ku ktorým prešli. Medzi najťažšie boje, kto-

rých sa Štefan Fuska zúčastnil, bol boj o slobodenie Odesy v roku 1943. Ako dôstojník bol zaradený do 1. Československého armádneho zboru. S tankovou brigádou podstúpil boje o Duklu. V bojoch pokračoval cez Krakov a Ostravu. Dostal vyznamenanie **Válečný kríž 1. a 2. stupňa, Medailu za chrabrosť** a mnoho iných.

Po skončení 2. svetovej vojny zostal v armáde a dosiahol hodnosť plukovníka.

Dr. Pavel LÍŠKA (1917)

Zúčastnil sa západného odboja. Vo februári 1943 sa dostal do Štokholmu. V novembri 1944 odišiel lietadlom do Edinburgu a bol zaradený do brigády, ktorá patrila pod velenie maršála Montgomeryho. Po vylodení bojoval vo Francúzsku pri Dunkergue. S postupujúcou západnou armádou sa dostal až do oslobodeného Československa. Po roku 1948 bol komunistickou vládou, ktorá neuznávala západný odboj, zbavený československého občianstva a bol na neho vydaný zatykač. Za **velezradu** bol v roku 1952 zbavený občianskych práv, majetku a v neprítomnosti odsúdený na trest smrti.

Západného odboja sa zúčastnil aj **Ján Proksa** (1922), obyvateľ USA. Bojoval proti nacistom ako príslušník armády USA v Taliansku a na ostrovoch Sardínia a Sicília.

Na východnom fronte počas 2. svetovej vojny zahynul čatník (čatár) **Ján Vítek** (1919- 1942).

Pri prechode frontu bol v rodnej obci smrteľne zranený i **Pavel Líška** (1914-1945).

Michal RÍZEK (1920)

V priebehu 2. svetovej vojny bol zapojený do ilegálneho odboja a bojoval v Slovenskom národnom povstaní.

Po absolvovaní základnej školskej dochádzky v rodnej obci sa vyučil stolárskemu remeslu. Po 2. svetovej vojne získal stredoškolské vzdelanie a zamestnal sa v Bratislave. Po niekoľkých rokoch sa vrátil domov a v Malom Záluží prežil zvyšok svojho života. Pracoval

v Pozemných stavbách v Nitre, na ONV zastával funkciu tajomníka v Stavebnej komisii. Mal tak možnosť pomáhať svojej obci pri povojnovej výstavbe. Výrazne sa zaslúžil o budovu Jednoty v roku 1954, Kultúrneho domu v roku 1960 a Domu smútku v roku 1976. Jeho prínos bol v oblasti materiálnej, ale podieľal sa aj na organizovaní brigád a sám sa ich zúčastňoval. Môžeme ho považovať za dušu všetkých podujatí. Podobne aj v Nových Sadoch pomohol pri výstavbe Základnej deväťročnej školy v roku 1960 i pri prestavbe evanjelického kostola v roku 1962.

Vývoj obecného zriadenia po 2. svetovej vojne

Ilegálny národný výbor chcel prevziať vedenie obce, ale Okresný národný výbor vymenoval „nový“ národný výbor. Bol zriadený aj ľudový súd, ale ani raz nezasadal. Vo voľbách do Ústavodarného národného zhromaždenia 26. mája 1946 získala Demokratická strana v obci 78 %, Komunistická strana 15% a Strana práce 7% zo 187 platných hlasov. Vedenie obce bolo zložené z 10 príslušníkov Demokratickej strany a 2 členov Komunistickej strany. Po februári 1948 bolo demokraticky zvolené vedenie nahradené z moci úradnej Akčným výborom na čele s Pavlom Kištákom. Takýmto spôsobom prevzala moc Komunistická strana, ktorá mala v obci len 19 členov.

Vyhlasťou Povereníctva vnútra z 11. júla 1948 bola obec Ujlaček oficiálne premenovaná na **Malé Zálužie** (podľa chotárneho názvu Nad Zálužím).

Pred revolúciou v roku 1989 patrila naša obec pod Miestny národný výbor Nové Sady, v obci bol len občiansky výbor. V súvislosti s porevolučnými zmenami sa Malé Zálužie osamostatnilo. V komunálnych voľbách v roku 1990 si občania zvolili starostu Pavla Proksu st. a 9 členné zastupiteľstvo.

Pred voľbami do Federálneho zhromaždenia ČSFR v roku 1992 navštívil obec Alexander Dubček, zástupca Sociálnodemokratickej strany a diskutoval s občanmi.

Zásadné organizačné zmeny v Česko-slovenskej federatívnej republike nastali v roku 1993, keď došlo k rozdeleniu republiky

a vzniku samostatnej Slovenskej republiky. Vo voľbách v novembri 1994 bol za starostu zvolený Ing. Emil Fуска. Jedným z najdôležitejších zámerov nového vedenia obce bolo dokončenie plynifikácie, zavedenie vodovodu a vytvorenie prijateľnejších životných podmienok pre všetky generácie obyvateľov.

Obecní funkcionári od vzniku Československej republiky

Priezvisko, meno	obdobie	funkcia
Košťal Michal	nekompletný údaj	richtár
LÍŠKA Štefan	1923	richtár
PROKSA Michal	1923 - 1927	richtár
LÍŠKA Pavel	1927 - 1938	richtár
LÍŠKA Ján	1938 - 1941	richtár
FUSKA Pavel	1941 - 1944 1944 - 1945	vládný komisár starosta
<i>PETRUCHA Pavel</i>	1945 - 1946	predseda MNV
SLÍŽIK Michal	1946 - 1948	predseda MNV
KIŠTÁK Pavel	1948 - 1952	predseda MNV
<i>PETRUCHA Štefan</i>	1952 - 1962	predseda MNV
STRIHA Michal	1962 - 1969	predseda MNV
VARGA Augustín	1969 - 1971	predseda MNV
PETRUCHA Karol	1971 - 1976	predseda MNV
VARGA Augustín	1976 - 1981	predseda MNV
VNUK Ján	1981 - 1986	predseda MNV
PLESNÍK Viliam	1986 - 1990	predseda MNV
PROKSA Pavel	1990 - 1994	starosta obce
FUSKA Emil, Ing.	1994 - 2002	starosta obce

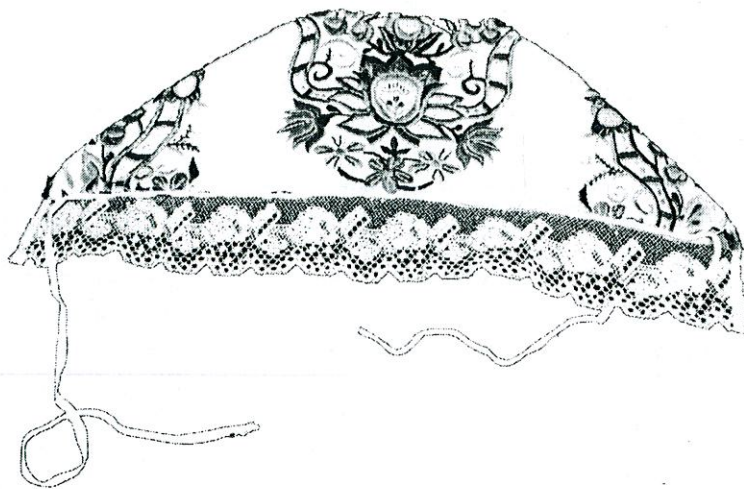
Obecní kronikári

ŠAŠKO Ernest, učiteľ, narodený 9.12. 1878

HOSTIAK Rudolf, učiteľ, narodený 4. 5. 1912

HUČKOVÁ - VALKOVÁ Mária, učiteľka, narodená 1.12. 1939

PROKSOVÁ Iveta, narodená 21.3. 1968

CHARAKTERISTIKA OBCE A CHOTÁRA

POLOHA, PROSTREDIE A KLÍMA

Malým Zálužím preteká potok Radošinka. Dedinou prechádza cesta, ktorá ju spája s Nitrou cez Nové Sady, Čab, Zbehy a Lužianky a s Piešťanmi cez Biskupovú, Malé Ripňany, Veľké Ripňany, Behynce a Radošinu.

Najstaršia časť obce je medzi cestou a potokom. Ďalšie časti - *Hlavná cesta, Talag, Čapáš, Za humnami* boli postupne budované v 50. a 60. rokoch. Poľnými cestami sa môžeme dostať cez Pastuchov do Hlohovca, alebo na druhej strane do Hruboňova a Šurianok v susednej doline. V minulosti obcou pretekali tri potoky - *Kanál, Radošinka a Stoličný potok*. Kanál bol vykovaný v roku 1907, odvádzal vodu z výdatného prameňa Lužbetka (za dedinou po pravej strane cesty smerom na Piešťany), ktorý zamokroval značnú časť nížiny popri železničnej trati. Radošinka sa v období topenia snehu rozlievala po lúkach a spôsobovala značné škody. Podobné problémy boli aj so Stoličným potokom, preto v rokoch 1963-1964 Vodohospodárske stavby pristúpili k regulácii celého toku Radošinky. Brehy koryta boli spevnené betónovými dlaždicami a posiate trávou. Potok v dedine bol premostený jediným železobetónovým mostom namiesto pôvodných troch drevených.

Obec leží v západnej časti sprašovej Nitrianskej pahorkatiny. Základom chotára sú mladotret'ohorné usadeniny. Pôda je úrodná, darí sa všetkým poľnohospodárskym plodinám, ktoré sú charakteristické pre toto geografické prostredie.

Zaužívané sú nasledovné chotárne názvy:

- háje: Vypalenický, Vysoký, Drinova dolina
- lúky: Tabalky, Dolné lúky, Horné lúky, Pažite, Krátke lúky, Mlynské lúky, Lúčky - Gemajnerove, Ihlica, Stoček
- role: Baverove (Sulanské), Zajačí vršok, Gemajnerove, Ulacké lištie, Veľký kút, Talág (Za humny), Vinohrady, Drinova dolina, Starky, Káčerová,

Za luhom – nad Záluží, Nad medzu – Pod medzu, Bodorky staré a nové, Brehy, Dolina, Trenčanský háj, Karačka, Podbrežie, Nad pískovnicu.

Podnebie a počasie

Chotár obce je otvorený vetrom všetkých smerov. Prevládajúci smer vetra je severný a severozápadný. Na jar a v lete sa vyskytujú vysušujúce južné a juhovýchodné vetry. Dážď prichádza spravidla po južných (*dolných*) vetroch, ročný priemer predstavuje približne 594 mm. Podnebie je teplé s horúcimi letami. Nezriedkavé sú niekoľko-týždňové júnové a júlové suchá, ale pre leto sú charakteristické búrky. Priemerná ročná teplota sa pohybuje okolo +9° C. Najteplejším mesiacom je júl, najchladnejšie je v januári.

Niekoľko zaujímavostí o počasí v posledných šesťdesiatich rokoch.

V rokoch 1940 a 1942 boli tuhé zimy s teplotami od -19 °C až do -30 °C. Veľké fujavice znemožňovali pravidelnú premávku, snehové záveje dosahovali výšku až 1,5 metra.

Ďalším vrtochom počasia bola veľká búrka s prudkým lejacom a ľadovcom o veľkosti orechov, ktorá 8. júla 1940 zničila veľkú časť úrody.

V roku 1947 postihlo našu oblasť katastrofálne sucho. Úroda obilia bola 5 – 6 q z jedného hektára. Jačmene sa vôbec nevyklasili. Ďatelina sa za celé leto kosila len raz, aj to len veľmi slabá. Ľudia zabíjali dobytok, lebo ho nemohli prezimovať pre nedostatok krmovín. Občania si s vďakou spomínajú na uvoľnenie čiastky z viazaných vkladov, ktoré im čiastočne pomohli v tejto katastrofálnej situácii.

V roku 1966 bola tuhá zima, daždivé chladné leto, ale nádherné teplé počasie v septembri a v októbri. Denné teploty dosahovali až +25 °C. Bol to vraj najteplejší október za posledných 100 rokov. V jeseni znovu rozkvitli broskyne, višne, ba i jablone.

Dňa 6. mája 1968 fúkal mimoriadne silný a horúci (+28 °C) vietor, ktorý vyčíňal asi 6 hodín. Niesol so sebou mračno prachu, ktorý

sa usádzal na povalách domov, ba i v bytoch. Na druhý deň ráno bolo všetko rastlinstvo na poliach a v záhradách akoby spálené. Na mnohých miestach vietor vyfúkal slabé rastlinky a Jednotné roľnícke družstvo muselo veľkú časť cukrovej repy vyoráť a zasiať znovu. Osvieženie pre rastlinstvo priniesol na druhý deň slabý dážď. Potom nastalo veľké sucho až do 9. júna, kedy prišiel očakávaný dážď, ktorý prebudil k životu aspoň jačmeň a okopaniny. Toto všetko zavrášil dňa 17. júna veľký ľadovec, ktorý zničil veľa obilia a hrozna.

V roku 1970 bolo v zime veľa snehu, ktorý sa udržal až do 21. marca. Ľudia hovorili, že je to najviac snehu za posledných dvadsať rokov v tomto kraji. Leto bolo suché, tri mesiace bez dažďa. Takéto suché letá boli charakteristické aj pre ďalšie roky. Mnohí občania nemali v studniach vodu, prehlbovali studne a vodu vozili v sudoch z nižšie položených častí obce.

Rok 1972 bol charakteristický daždivým počasím najmä v lete, čo sa prejavilo v ťažkých žatevných prácach.

V roku 1974 bola mimoriadne daždivá jeseň. Pôda bola rozmoknutá a zber úrody pomocou strojov nemožný. Pomáhali naši občania počnúc školopovinnou mládežou a končiac dôchodcami. Prichádzali i brigádnic z rôznych podnikov a škôl na zber cukrovky, zeleniny a kukurice v Jednotnom roľníckom družstve. Každý sa zapájal do práce ako len mohol, aby celoročná práca družstevníkov nevyšla nazmar. Brigádovalo sa i cez voľné soboty a nedele, ba i po chvíľkach, kedy prestalo pršať a dalo sa čo len trochu robiť.

V rokoch 1977 a 1978 bolo pravé zimné počasie s mrazmi a snežením. Celú zimu bolo možné sánkovať sa, lyžovať i korčuľovať sa na rybníku, kde prichádzali ľudia z celej Radošinskej doliny.

Dňa 1. januára 1979 bolo hmlisté zablatené ráno. Okolo 9. hodiny začal fúkať silný vietor a teplota z +5 °C sa v priebehu dvoch hodín zmenila na -10 °C. Ochladzovanie pokračovalo veľmi rýchle ďalej a za silného vetra sa ochladilo až na -15 °C. Takéto počasie so snežením trvalo až do jari. V dôsledku krutej zimy nastala zlá energetická situácia. Realizovali sa opatrenia na šetrenie palivami a energiou. Od 8.1. boli vyhlásené mimoriadne prázdniny v školách. Bolo obmedzené zapínanie pouličného osvetlenia.

V roku 1982 bolo horúce a daždivé leto. Veľmi dobre sa darilo uhorkám, ktoré ľudia pestovali na predaj takmer v každej záhrade.

V roku 1983 bolo mimoriadne horúce a dlhé leto. Počasie prišlo dovolenkárom i našim družstevníkom pri zbere úrody. Naš rybník bol navštevovaný oveľa viac ako po iné letá.

Uvidíme, čo prinesie rok 2000. Od polovice apríla do začiatku mája máme denne rekordné teploty, dosahujúce až 28 °C a v noci od 13°C do 18°C. Ak sa jeden deň citeľne ochladilo na 19°C, táto teplota je z dlhodobého hľadiska ešte stále rekordná.

POĽNOHOSPODÁRSTVO

Územie, na ktorom leží obec Ujlaček, bolo v minulosti zväčša pokryté lesmi, ktoré príchodom najstarších obyvateľov sa postupne výrubom zmenšovali. Menili sa na úrodnú pôdu, ktorá dodnes zásluhou správneho a intenzívneho obrábania a ošetrovania poľnohospodárskych plodín, poskytuje veľmi dobrú úrodu.

Koncom 19. a začiatkom 20. storočia asi 2/3 poľnohospodárskej pôdy patrili veľkostatkárskym rodinám. Ostatná pôda bola obrábaná malými roľníkmi. Na pôde zemepánov pracovali zmluvní robotníci - bíreši, ktorí boli za svoju prácu platení naturáliami a dostali do prenájmu pôdu, ktorú nazývali *kapustnice*. Kapustnice sa nachádzali v častiach chotára Pod brehom a Mlynské. Na veľkostatkárskych majetkoch pracovali aj miestni bezzemkovia a chudobnejší roľníci za dennú mzdu. Zemepánovi chodili *na tovarich*.

Nové pracovné príležitosti pre nemajetné vrstvy vznikli po výstavbe železničnej trate hlavne pri zvoze dreva z Radošinských hôr a nakladaní cukrovej repy na susednej železničnej stanici Kapince.

V rokoch po skončení 1. svetovej vojny sú veľkostatkári nútení pôdu rozpredať. Nastáva obdobie parcelácie – majetky sa zmenšujú a menia svojich majiteľov. Niektoré ujlacké rodiny sa odsťahovali do oblasti Žitného ostrova, napríklad rodina Zaťková, Košťalová a Proksová (Vincúri). Na ich miesta sa do obce prisťahovávajú a pôdu zakupujú rodiny z oblasti Myjavy, Krajného a Vad'oviec. Za lepším životom odchádzajú do zahraničia, najmä do Kanady, USA a Argentíny rodiny Jána Proksu-Búzika, bratov Jána a Michala Strihu-Babiných a členovia rodín Kováčikovej, Líškovej-Dolných a Slezákovej.

Malí a strední roľníci získané pozemky obrábali konskými a kravskými poľahmi. Chudobnejší pracovali ako nádenníci na okolitých veľkostatkoch na Podlakši, v Kapinciach aj Nových Sadoch a zbytkárskych majetkoch.

Pracovný čas za 1. Československej republiky bol oficiálne

osem hodinový, ale poľnohospodárski robotníci - nádenníci pacovali trinásť až štrnásť hodín za dennú mzdu 6 až 8 korún muži a 3 - 5 korún ženy.

Všetky poľné práce okrem prípravy pôdy- pretrhávanie repy, okopávanie, zber obilovín, krmovín, zemiakov, cukrovej a kŕmnej repy, kukurice a ostatných plodín- sa vykonávali ručne. Tradične sa pestovali aj poľné a jedlé strukoviny - fazuľa, hrach, šošovica, cícer, slovenec, neodmysliteľnou súčasťou potravín bol mak. Z priadnych rastlín sa pestovali konope, a zo získanej priadze domáci tkáči tkali plátno na odev, posteľnú bielizeň i bytový textil. Ku tkáčskym rodinám patrili rodina Strihová v Hliníku, Rojková, Držíková, Líšková, Múdra, Kištáková, Maláková, Víteková, Vnuková i ďalšie. Plátno tkali na zákazku za finančnú odmenu.

Úrodnosť pôdy poľnohospodári zlepšovali maštaľným hnojom aj použitím priemyselných hnojív, najmä liadku amónneho a čílskeho.

Miestny učiteľ Ernest Šaško položil základy včelárstva a ovocinárstva, ktoré boli na svoju dobu na dobrej úrovni. Avšak krutá zima v roku 1928-1929 takmer úplne zničila jestvujúce ovocné sady a vinice.

Ešte v prvej tretine 20. storočia bol značne rozšírený chov oviec, kôz a ošípaných a postupne nadobúdala stále väčší význam chov úžitkového dobytku. Mlieko, mliečne výrobky a mäso boli dôležitou zložkou dennej potravy. Od roku 1936 sa mlieko expedovalo vlakom do nitrianskej mliekárne. Väčšia časť mliečnej produkcie však bola odpredávaná na trhoch v Nitre a Hlohovci. Podobne to bolo i s hydinou (vykŕmené husi a kačice) a vajcami.

Na sklonku 1. ČSR po predchádzajúcich rokoch hospodárskej krízy a následnej konjunktúry sa poľnohospodárske produkty speňažovali veľmi ťažko a za nízke ceny.

V období 2. svetovej vojny vykonávajú poľnohospodárske práce najmä ženy, starci a deti. Roľníkom, ktorým kone i povozy zobrali Nemci pomáhali tí, ktorým konské záprahy zostali doma. Pri zberových prácach počas mlatby obilia bol ku každej mláťačke úradne určený štátny dozor. Mlatobní komisári evidovali výmlat obilia

a dbali na dodržiavanie plnenia predpísaných dodávok štátu - kontingentu. Vzniká priekupníctvo a šmelinárstvo s mäsom aj s obilím. Naši občania radšej za úradné ceny predávali tovar priekupníkom ako by ho mali odovzdať na štátny trh a podporiť zásobovanie nemeckej armády.

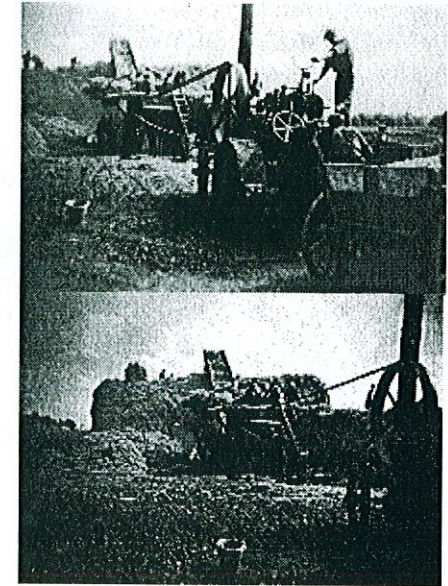
Po skončení 2. svetovej vojny bol opustený veľkostatok Bodorky úradne rozparcelovaný a daný do užívania bezzemkom - bývalým biresom ako i účastníkom odboja, ktorí prejavili o pôdu záujem.

Poľnohospodárska výroba u súkromne hospodáriacich roľníkov sa zintenzívnila zavádzaním dostupnej mechanizácie - kosačiek - hrst'ovačiek, hrabačiek a podobne. Roľníci začali vo väčšej miere používať priemyselné hnojivá, na výsevy triedené a morené osivá.

V Nových Sadoch vznikla Strojová a traktorová stanica, ktorá dostupnými mechanizmami vypomáhala aj roľníkom v našej obci, ktorí boli členmi Jednotného zväzu slovenských roľníkov a práce si objednali.

Vo februári 1949 schválilo Národné zhromaždenie zákon o jednotných roľníckych družstvách a bola prijatá generálna línia výstavby socialistického poľnohospodárstva. Plánovaný prechod poľnohospodárskej malovýroby na družstevnú veľkovýrobu sa neobišiel ani v našej obci bez problémov, ťažkostí a tvrdého zápasu o každú medzu a o každú brázdú. Naučiť ľudí myslieť po novom nebolo ľahké. Aj v našej obci boli roľníci presvedčení podpísať prihlášku do družstva aj vyhrážkami o vylúčení detí zo škôl alebo zo zamestnania.

Menšinové Jednotné roľnícke družstvo v Malom Záluží vznik-

Pri mašine. 1944

lo 4. 10. 1952 a malo 13 zakladajúcich členov. Obhospodarovalo 61 hektárov pôdy. Jeho prvým predsedom bol Štefan Petruča. Neskôr sa počet členov rozrástol na 29. Nevýhodou Jednotného roľníckeho družstva bolo, že dobytok bol ustajnený jednotlivo v maštaliach členov, lebo nebolo spoločných ustajňovacích priestorov. Chýbala mechanizácia, preto sa väčšina prác vykonávala kónskými pot'ahmi a ručne. Členovia boli prestárli. Vedenie JRD nezvládlo organizáciu práce a riadenia. Hospodárske výsledky boli slabé. Dochádzalo k rozkrádaniu majetku a úbytku pracovných síl. Všeobecná nepriaznivá situácia sa odrazila aj v nízkej hodnote pracovnej jednotky a nepravidelnom odmeňovaní. Vplyvom uvedených skutočností v roku 1954 hromadne vystúpilo z JRD 22 členov, ktorí opäť začali súkromne hospodáriť. V JRD zostalo sedem členov.

V letných a jesenných mesiacoch 1957 prišli na JRD brigádniky vypomáhať pri zberových prácach pracovníci Krajského národného výboru – poľnohospodárskej správy v Nitre s vtedajším vedúcim Jánom Tomkom. Popri manuálnej práci vykonávali aj agitačno-náborovú činnosť a pre spoločné hospodárenie sa im podarilo presvedčiť všetkých roľníkov – i tých, čo predtým z družstva vystúpili. Ustanovujúca schôdza sa uskutočnila 9. septembra 1957, prihlášky do JRD podpísalo 102 členov a v obci zostal iba jeden súkromný roľník. Výmera poľnohospodárskej pôdy JRD predstavovala 545 hektárov. Do predstavenstva JRD boli zvolení:

Štefan Líška, predseda JRD

Štefan Proksa, agronóm

Michal Zedník, účtovník

Ján Marták, zootechnik.

JRD spočiatku nemalo vlastný strojový park. Na ustanovujúcej schôdzi dostalo od Krajského národného výboru v Nitre jeden starší traktor značky Zetor A25. Bol značne opotrebovaný, v zlom technickom stave a v zimných mesiacoch boli s jeho prevádzkou značné problémy.

Zo strniska. 1960

Dobytok bol ustajnený u jednotlivých členov JRD. Chotár sa skladal z nespočetných parciel, krmoviny boli roztrúsené po všetkých honoch, čo veľmi sťažovalo zber i dopravu.

Funkcionári každé ráno prechádzali dedinou a členom – koniarom i pešiakom - prideľovali prácu v neistote, či skutočne nastúpia. Starší členovia spravidla slúžili príkladom ostatným. Pamätané bolo začatie stavby výrobného strediska na parcele Čapáš. Ako prvú postavilo družstvo ošipáreň, potom kravín, nasledovala výstavba vodovodu, elektrifikácia objektov a ďalšie dva kravíny a dve ošipárne.

Po sústredení dobytka do nových objektov JRD ozdravilo stádo od tuberkulózy a brucelózy a skvalitnilo plemenné stádo. Postupne zakúpilo deväť kolesových a dva pásové traktory. Hospodárske výsledky i nálada členov JRD sa začali zlepšovať. Po dvoch rokoch vo funkcii predseda Štefan Líška vážnejšie ochorel a rok ho zastupoval Michal Horák. V roku 1960 bol za predsedu JRD zvolený Štefan Proksa, ktorý viedol JRD až do 31.12. 1972, kedy bolo JRD zlúčené

s družstvami okolitých obcí a vznikol veľký agrokombinát so sídlom v Nových Sadoch. Za 12 rokov úspešnej činnosti Štefana Proksu začalo naše družstvo viditeľne prosperovať, zlepšili sa pracovné i mzdové podmienky. Výrazne sa zvýšila úžitkovosť hospodárskych zvierat i hektárové výnosy. Dobré výsledky zaznamenala rastlinná výroba najmä v rozširujúcom sa semenárstve.

O fungovaní spomenutého zlúčeného *Jednotného roľníckeho družstva 9. mája* so sídlom v Nových Sadoch podrobnejšie informuje samostatná publikácia *15 rokov JRD 9. mája Nové Sady*, vydaná v roku 1987.

Pracovná skupina z JRD. 1966

BUDOVANIE OBCE

Železnica

Do roku 1909 obec nemala priame železničné spojenie. Občania chodili na železničnú stanicu Andač, alebo do Zbehov. V tomto roku došlo k výstavbe trate zo Zbehov do Radošiny. Na výstavbu prispievali aj obce, ktorými mala prechádzať. Aj Ujlaček prispel sumou 4.000,- korún v rámci amortizačnej pôžičky. Spočiatku sa neplánovalo s výstavbou zastávky v obci a občania mali chodiť do Kapiniec. Až na žiadosť vedenia obce bola zastávka zriadená a postavený aj strážny domček s bytom pre železničného strážnika. Prvý vlak prešiel obcou 26. 11. 1909. Vláčik dostal názov *radošinská kačička*. V Malom Záluží trať pretína hlavnú cestu v dvoch miestach a obidva priechody sú dodnes nechránené.

Spočiatku ťahala vlak parná lokomotíva a premával šesťkrát denne. V roku 1938 počet vlakov zvýšili na desať, od roku 1962 na dvadsať a pridali i nákladné súpravy. Od konca 60. rokov boli parné lokomotívy vyradené a nahradené motorovými.

V rámci osláv 80. výročia prevádzkovania železničnej trate zo Zbehov do Radošiny bol 17. júna 1989 vypravený z Bratislavy do Radošiny historický vláčik, ktorý prechádzal aj našou obcou.

V posledných rokoch je z dôvodu nerentabilnosti počet osobných vlakových spojov znižovaný a podstatne je obmedzená aj nákladná doprava.

Autobusová doprava

V roku 1968 bola zriadená autobusová linka z Nitry do Piešťan. Toto spojenie umožnilo prepojenie našej obce so svetoznámych kúpeľným mestom i so stredným Považím. Od roku 1971 sa autobusová sieť značne rozšírila a na trati Nitra - Nové Sady - Malé Zálužie - Piešťany denne premáva okolo 30 spojov. V roku 1979 bola v našej obci oproti budove obecného úradu vybudovaná čakáreň pre cestujúcich.

Elektrifikácia obce

Pred zavedením elektriny do našej obce sa používali na osvetlenie v domácnostiach petrolejové lampy.

Z obecnej kroniky sa dozvedáme, že až v roku 1942 na zasadnutí obecného poradného zboru s konečnou platnosťou odhlasovalo vedenie obce pôžičku vo výške 25.000 Kč so splatnosťou na 10 rokov, ktorá sa mala použiť na elektrifikáciu obce. Úver poskytla Sporiteľňa mesta Nitry.

Po ukončení prác v teréne a inštalačných prácach v domoch, bol daný súhlas k pripojeniu dediny do celoštátnej elektrickej siete. Kronikár píše: *Dňa 12. decembra 1942 vládný komisár obce Pavel Fuska privítal delegáciu, v ktorej boli prednosta spojených elektrární v Nitre J. Maar a Ing. Alexandrov; prednosta stavebného oddelenia A. Štampel; okresný správca K. Breský a vedúci notár v Ašakerti Ján Malinovský. Po prejavocho a poučení o manipulácii, okresný správca odovzdal jeden kľúč od transformátora komisárovi obce.*

Zavedenie elektrického prúdu malo veľký význam v domácnostiach, ale použitie elektromotorov na pohon píl a šrotovníkov uľahčovalo hlavne prácu na gazdovstve.

V roku 1968 boli drevené stĺpy elektrického vedenia nahradené betónovými, pribudol ďalší transformátor na dolnom konci dediny a rekonštrukciou verejného osvetlenia sa zvýšila jeho intenzita a hospodárnosť. Osvetlenie bolo rozšírené aj do novovybudovaných ulíc.

Telefonické spojenie

V obci bol zavedený telefón v roku 1947, v prevádzke boli najskôr dve stanice. Žiadosti o zavedenie telefónu pribúdalo a v roku 1970 bolo v obci už 12 účastníckych staníc. V roku 1996 bola daná do prevádzky verejná hovorňa pri obecnom úrade a v súčasnosti je v obci 50 účastníckych staníc.

Miestny rozhlas

V minulosti na oznamovanie verejných správ a nariadení slúžil obecný bubeník. Prechádzal dedinou, približne každých sto metrov zastal, zabubnoval a prečítal správy. V roku 1965 bol posledný bubeník

našej obce (Katarína Rojková) nahradený miestnym rozhlasom. V roku 1985 bola vymenená rozhlasová ústredňa, čím sa skvalitnil prenos a zároveň sa rozšírila sieť do ďalších častí dediny. Rozšírenie územného dosahu rozhlasu sa realizovalo aj v roku 1999. Miestny rozhlas informuje obyvateľstvo, umožňuje kultúrne relácie a slúži aj na verejnú rozlúčku občanov so zosnulými. Stal sa každodennou neodmysliteľnou súčasťou života obce.

Plynofikácia obce

V roku 1991 sa vedenie obce rozhodlo Malé Zálužie

plynofikovať. O využití plynu vo svojich domácnostiach prejavilo záujem 85 rodín. Firma AGROCONS z Banskej Bystrice urobila projektovú dokumentáciu, inžinierske činnosti, geologický prieskum a stavebné povolenie v priebehu roka 1992. V rokoch 1993 a 1994 bolo potrubie z Nových Sádov predĺžené až do našej obce. Výkopové práce zaistovalo Poľnohospodárske družstvo Nové Sady a pre nedostatok financií sa potrubie zasýpalo brigádnicky – ručne. Od novembra 1994 sa už v časti obce popri železničnej trati kúrilo plynom a od roku 1995 aj na Čapáši, Za humnami, na Obecnom úrade, v kultúrnom dome a dome smútku.

Celková dĺžka nášho úseku plynovodu predstavuje 4.260 metrov a náklady dosiahli 5.025.000,- Sk.

Obecný vodovod

V obci bolo kedysi päť studní, z ktorých sa voda čerpala pomocou hriadeľa a vedra. Z dôvodov hygienických i bezpečnostných boli studne v roku 1954 zakryté, v roku 1967 prekryté betónovými deskami a opatrené ručnými pumpami. V roku 1977 boli vyvrtané studne na obidvoch cintorínoch, lebo dovtedy si nosil vodu na polievanie kvetov každý sám z domu. V roku 1992 bola vyvrtaná studňa aj na dvore obecného úradu, vďaka čomu bolo možné v kultúrnom dome vybudovať moderné sociálne zariadenie. Každý dom v obci má vlastnú studňu, no voda nezodpovedá hygienickým predpisom. Vedenie obce sa preto rozhodlo vybudovať celoobecný vodovod s kvalitnou pitnou vodou z Radošiny. V jesenných mesiacoch 1997

bolo položené vodovodné potrubie z Kapiniec do Malého Zálužia a o rok na to v celej obci. V roku 1999 bola postavená chlôrovňa vody, elektrická prípojka a koncom roka bol vodovod o celkovej dĺžke 4.446 m, s nákladmi 5.247.000,- Sk, skolaudovaný.

Cesty a chodníky

V roku 1955 bola vyštrkovaná (štrkom vysypaná) a vyvalcovaná cesta cez dedinu v dĺžke asi 500 metrov. V rokoch 1962 – 1965 si obec svojpomocne vybetonovala chodníky pre chodcov ako jedna z prvých obcí v okolí. Ku generálnej investícii pristúpilo vedenie obce v roku 1968. Cestné komunikácie v dĺžke 2.345 metrov boli penetrované živicom a 260 metrov bolo vyštrkovaných. V neskorších rokoch robila ďalšie opravy komunikácií Okresná správa ciest v Nitre. V osemdesiatych rokoch pri generálnej oprave rybníka v časti obce Hliník (za mostami) boli na cestu položené panely. Posledná úprava ciest asfaltovaním sa v obci uskutočnila v roku 1995 po ukončení plynofikácie. V nasledujúcom roku 1996 bola vyasfaltovaná cesta od stanice cez Čapáš po poľnohospodárske družstvo.

Rybník a životné prostredie

Rybník bol vybudovaný v rokoch 1962- 1966 v rámci regulácie potoka Radošinka pri jej sútoku s Galanovským potokom medzi Malým Zálužím a Kapincami. Jeho celková rozloha je 22 hektárov a rozprestiera sa v miestach, kde boli kedysi Mlynské a Horné lúky. V roku 1977 sa pristúpilo k jeho rekonštrukcii. Vzniklo rybníčné hospodárstvo so šiestimi sádkami - nádržami pre liahnutie rýb. Pri druhej rekonštrukcii v roku 1982 bolo prehĺbené zanesené dno a do Horného jarku vyvezených 130.000 m³ zeminy. Po opätovnom zavodnení nasadili do rybníka kvalitné druhy rýb a odvtedy plní svoju hospodársku funkciu. Pre obyvateľov obce a blízkeho okolia je významná hlavne jeho športovo-rekreačná funkcia. Na našej vodnej nádrži sa udomácnilo množstvo vzácného vodného vtáctva.

Vedenie obce a samotní občania venujú značnú pozornosť ochrane životného prostredia. V roku 1988 boli dodané nádoby na komunálny odpad, ktorý sa vyváža na odsúhlasenú skládku za dedi-

nou, oplotenú a udržiavanú. V roku 1998 sa podarilo zlikvidovať všetky *divoké skládky* a pozemky skultúrniť. Od roku 1999 odvoz odpadu zaisťuje firma LOBBE Nitra.

Vedenie obce sa stará o verejné priestranstvá. Zabezpečuje kosenie trávnatých plôch a detského ihriska, s výdatnou pomocou brigádnikov sú udržiavané verejné budovy, oplotená a cintoríny. Dôležité je vytvoriť primerané podmienky pre všetky generácie obyvateľov obce. Od roku 1998 slúžia priestory škôlky ženám na relaxačné cvičenie, mládež tu má možnosť hrať stolný tenis, posediť si pri hudbe.

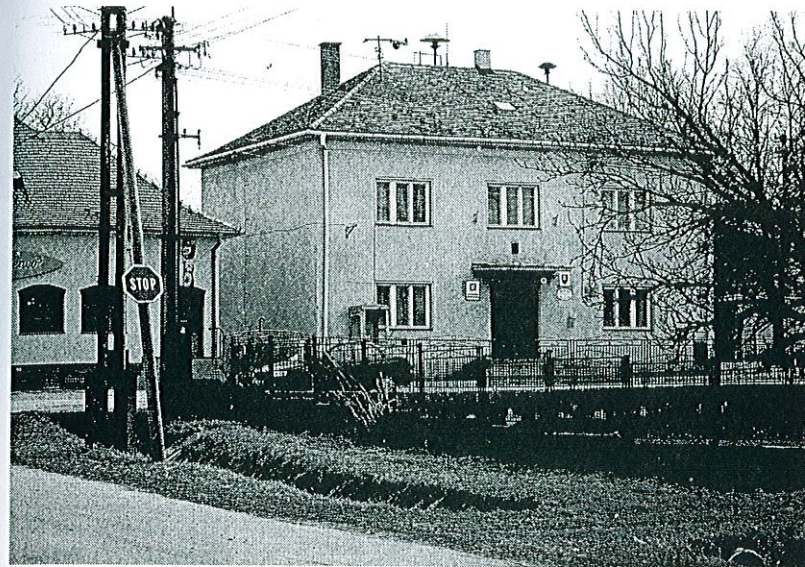
Dom s prístennými stĺpmi z prelomu 19. a 20. storočia.

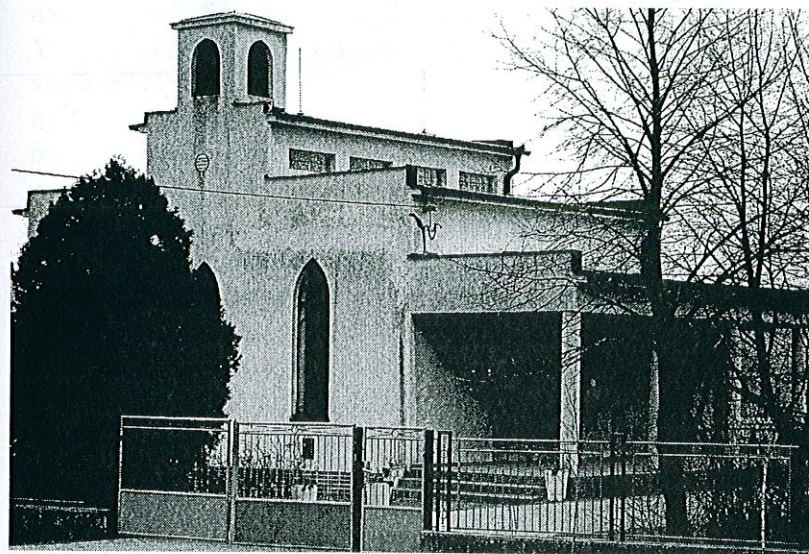
Dom z 20. rokov 20. storočia renovovaný v roku 1990.

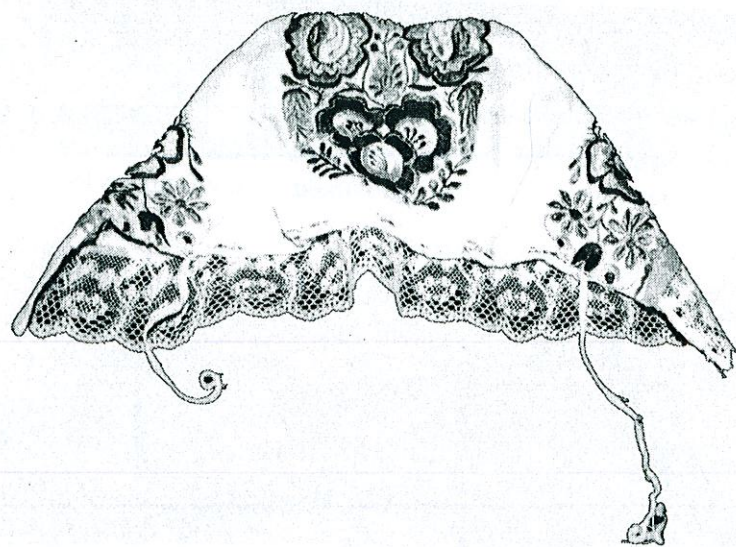
Bývalý Prokov sklep. Dom spred 1. svetovej vojny renovovaný v 40. rokoch.

Kultúrny dom a sídlo Obecného úradu. Budova z roku 1960.

Dom smútku z roku 1976.

NITRANIA Z MALÉHO ZÁLUŽIA O SVOJOM RODISKU

Jaroslav Čukan

Až do 50. rokov 20. storočia tvorili prevažnú väčšinu obyvateľov Malého Zálužia roľníci.

V menšine boli remeselníci, ktorých práca súvisela s poľnohospodárstvom, hlavne kováči a mlynári, ale aj tkáči, obuvníci, krajčírmi, stolári a iní. Vzhľadom na nevelký počet obyvateľov tu napríklad na rozdiel od susedných Nových Sádov remeslo svojim významom neprekročilo rámec vlastnej obce. Len málo občanov z Malého Zálužia odchádzalo pravidelne za živobytím mimo svoju obec ako napríklad železničiari, ktorí však nikdy netvorili početnejšiu skupinu. V súvislosti s mohutným rozvojom priemyslu, školstva a bytovej výstavby v Nitre sa hlavne v 70. a 80. rokoch 20. storočia odsťahovali mnohí jednotlivci i celé rodiny do okresného mesta, kde získali zamestnanie, nové byty a vo všeobecnosti lepšie možnosti seberealizácie. V týchto súvislostiach nie sú dôležité príčiny odchodov Ujlačanov zo svojej obce, ale fakt, že z prosperujúcej a generačne vyváženej dediny sa postupne stáva dedina prestárlá, obmedzená je bytová výstavba, no nie celkový rozvoj.

Zaujalo nás, aký vzťah majú bývalí obyvatelia Malého Zálužia k svojmu rodisku, prečo a ako často sa tam vracajú, akú rolu v tomto vzťahu zohrávajú rodinní príslušníci v Nitre a v Malom Záluží, predovšetkým manželskí partneri. Naše otázky sa týkali aj objasnenia pojmu domov a stretávaniu rodákov v Nitre.

Postoje a názory sme zisťovali prostredníctvom dotazníka, ktorý pôvodne obsahoval 20 otázok, no pre nedostatok miesta v tejto publikácii sme všetky nespracovali. Rodákov z Malého Zálužia sme navštevovali väčšinou v ich domácnostiach. Všetci boli ochotní, ani jeden rozhovor neodmietol, hoci s niektorými sme sa nestretli aj niekoľko rokov. Odpovede sa pokúsime zovšeobecniť a niektoré z nich

podávame v plnom znení. Ich autorov však neuvádzame, lebo nie je isté, či by si to sami želali.

1. Ako často chodíte do Malého Zálužia?

Väčšina informátorov prichádza z Nitry do svojho rodiska *pravidelne* každý týždeň nezávisle od počasia a ročného obdobia, niektorí hovoria, že minimálne raz do týždňa. Podstatné je, či ešte žijú rodičia, či potrebujú pomoc a či v Malom Záluží žije ešte nejaký príbuzný, ktorý môže rodičom v núdzi pomôcť. K ovdovelým rodičom sa snažia prichádzať deti so svojimi rodinami často a pravidelne na víkend, ale v prípade potreby aj v týždni. Rodiča si zvyknú vziať, hlavne v zimných mesiacoch, na niekoľko dní, alebo aj na dlhšiu dobu k sebe do Nitry. Ak sú ešte rodičia sebestační, neodkázani na pomoc detí, tieto sa snažia prísť minimálne raz za dva týždne, pričom aspoň raz - dva razy v týždni sa telefonicky informujú, aká situácia je doma. V takýchto prípadoch prichádzajú domov častejšie v letných mesiacoch. Je zaujímavé, že rodiny s malými deťmi cestujú domov častejšie, lebo staršie deti majú už rôzne vlastné záujmy, svoj program, ktorému sú nútení prispôbiť sa aj ich rodičia. Je tiež dôležité, či je človek sám, alebo má manželského partnera a odkiaľ. Ak sú obaja manželia z Malého Zálužia, cesty do rodnej obce sú pochopiteľne častejšie. V prípade zaneprázdnenia, choroby a podobne posielajú rodáci z Ujlačku na návštevu k rodičom vlastné deti. Vnuk starým rodičom pomôže a získava vzťah k rodisku svojich rodičov. Dedko alebo babka aj sami odkážu - *pošli chlapca keď ty nemôžeš*. V prípade, že rodičia už zomreli, sú príchody do rodiska oveľa zriedkavejšie. Ak je *rodičovský* dom predaný, neraz sa obmedzujú len na návštevu cintorína.

2. Aké sú dôvody Vašich príchodov do svojho rodiska ?

Najčastejším dôvodom príchodov do svojho rodiska je návšteva rodičov - *mamu kuknut*. Ak aj nie je iný dôvod, návšteva rodičov je sama o sebe dôvodom dostatočným. Len málokedy ale ide naozaj iba o návštevu, lebo raz je pokazený šrotovník, inokedy nie je v poriadku vodovod alebo tečie záchod, treba natrieť plot, opraviť dvere na

chlieve. Sú to opakujúce sa nutné práce bez ohľadu na ročné obdobie. Podobne aj potreba priniesť lieky, navariť a opraviť v chorobe, zošrotovať, kúpiť kurence a doviezť pre ne zmesku. *Som najstarší, treba sa postarať keď sa neopedínujú*. Od jari do jesene mnohí prichádzajú robiť do záhrady - pomôcť rodičom, alebo do svojej. V poslednom prípade si doma nechávajú uloženú zeleninu, zemiaky, ovocie a príchody domov zároveň znamenajú aj dopĺňanie mestskej špajzy. Ak je dôvodom len návšteva, uskutočňuje sa spravidla v sobotu. V prípade choroby, súrnych prác v záhrade alebo na družstevnom - ak je prídela, je potrebné prísť aj v týždni. Pravidelne sa opakujúcim dôvodom príchodov do svojho rodiska sú každoročne hody na Michala, spoločné oslavy narodenín a menín rodičov a súrodencov, ale aj kmotrovcov, bratrancov, švagrov. Na citový vzťah k rodnej dedine poukazujú odpovede typu: *Idem tam kvôli mame, ale aj kvôli Zálužiu. Stretnúť sa, porozprávať, pobehať po járkoch, na rybník, na cintorín. Do záhrady už nie, to má sestra*.

3. Ako chápeš pojem domov ?

Súčasný životný štýl obyvateľov mesta, hlavne sídlisk, ale aj úplne odlišný spôsob života v panelových poschodových domoch na rozdiel od rodinného domu s vlastným dvorom a záhradou, sa rozhodujúcou mierou podieľajú na pretrvávajúcich hlbokých väzbách s rodičovským domom a s obyvateľmi obce. Mnohí jednoznačne považujú za svoj domov rodný dom kde ešte žijú rodičia, dvor, záhradu a celé Malé Zálužie, ale zároveň aj svoj byt v Nitre. *Mám určite dva domovy. Zákiaľ rodičia žijú, mám domovy aj tam aj tu. Tu je moja rodina a tam sú moji rodičia. Lebo domov je kde bývaš aj kde si sa narodil. Aj tam si doma ždy. Aj keď tam nemám trvalé bydlisko, mám čo povedať k tomu, čo sa v Ulačku robí. Aj rodičia aj dedina aj Cigáni čo robá*.

Druhá skupina bývalých obyvateľov Malého Zálužia zasa tvrdí, že má domov len jeden. Je to v prvom rade rodičovský dom a miesto svojho detstva. *Mám len jeden domov a v Nitre trvalé bydlisko. Tu je teplo, ale neni to domov. Kde som odmalička vyrastal, to je rozhodujúce. Ploty, garáž, letná kuchyna, líčenie - všetko som robil ja. To*

je rodičovský dom a to je domov. Keď ho predám, budem ako bezdomovec. Nebudem mať nič.

Posledná skupina informátorov považuje za svoj domov Malé Zálužie. Neuvádza výslovne svoj rodičovský dom, ale dedinu ako celok - priestor a spoločenstvo. Pre ilustráciu opäť uvádzame nasledovnú výpoveď: *domov je všetko, čo máš najradšej. O Nitre by som to nikdy nepovedala. Mám len jeden domov. Malé Zálužie. Tuto som v živote domov nemala. Tu len zaopatrujem deti. Všetci starí boli otcovia, staré ženy matky. To bola všetko jedna rodina. Tá cibulka, robili sme všetci, to bolo šťastie. A potom sa okúpať do rybníka...*

4. Vrátil by si sa bývať domov do Malého Zálužia?

Odpovede na túto otázku sú na rozdiel od predchádzajúcich pomerne rôznorodé. Jednoznačný význam mali záporné, logicky zdôvodnené odpovede, ktoré najlepšie reprezentuje táto: *nevrátev by som sa. Z Chrenovej je to bližšie do roboty. Treba však konštatovať, že takýchto priamych odpovedí bolo málo. Prevažovali také, kde človek síce cíti, že by rád býval doma, ale zároveň si uvedomuje, že obdobie detstva sa už pomínulo a vrátiť sa tam natrvalo je nemožné. Svoje zamietavé úvahy sám od seba reálne zdôvodňuje rôznymi vysvetleniami. Áno, vrátila by som sa, lebo už mám odrastené deti. Ale chýba tam lekár, obchody. A ovykla som si skoro ráno vstávať do roboty. Keby bolo dobré spojenie... Podobne vyzneli aj vyjadrenia tých, ktorí by sa síce vrátili, ale len do rodičovského domu, do svojho, do vlastného. Zároveň však dodávajú, že je to už nemožné, lebo dom už pre seba získať nemôžu. Ďalšia skupina odpovedí sa zhoduje v tom, že do rodičovského i iného domu v Malom Záluží by sa ich autori určite radi vrátili, ale museli by tam mať komfort ako v mestskej bytovke - a to sa nedá. Najmenej početná skupina Ujlačanov v Nitre je pripravená vrátiť sa domov, a sami si nachádzajú aj podstatné argumenty: *Ano, volakedy sme nemali ani vodovod ani plyn. A bývali sme tam. Bytovku nehám jednému synovi. Jeden z rodičov zomre, bude potrebovať niekoho okolo seba. Nikdy by som sa nezmierev, keby sme to predali. Kde by sme sa stretávali? Kde by sa stretávali naše deti?**

5. Stretávaš sa s niekým so svojej dediny?

Intenzita stretávania so svojimi rodákmi závisí od viacerých faktorov. Ako najpodstatnejšia okolnosť vystupuje do popredia individuálna potreba stretávať sa - *neni taký týžden, aby sme si neposedeli*. Iní sú založení menej spoločensky - *nestretávame sa pravidelne s nikým, len čisto z rodiny. Ale aj to málo. Miloš mi je bratranec a za tie roky som bola raz u neho*. V prípade spoločného pracoviska majú rodáci možnosť stretávať sa prakticky denne v práci a ak v blízkosti seba bývajú, neraz aj spolu do zamestnania a z práce cestujú. Neznamená to však, že častejší kontakt automaticky súvisí s blízkosťou obydli. Podstatné sú záujmy, vzdelanie, vek a pôvod manželského partnera. Ak je aj on z Malého Zálužia, respektíve z Nových Sadov alebo inej obce v okolí, záujem o kontakty sa znásobuje a sú pravidelnejšie. Súrodenci, bratrance a sesternice sa navštevujú aspoň niekoľkokrát do roka, ale ani to nie je pravidlom. Skôr ich deti sa navzájom doučujú matematiku, nemčinu, spolu sa hrajú počítačové hry, vymieňajú si kazety, spoločne cestujú k starým rodičom do Malého Zálužia, alebo Nových Sadov. Keďže obyvatelia Malého Zálužia sú väčšinou evanjelického vierovznanie a v Nitre majú možnosť navštevovať len jediný kostol, tento sa stáva miestom najčastejšieho stretávania sa rodákov, ale aj ich príbuzných, kamarátov a známych z Čabu, zo Sily, Nových Sadov, Kotrbála a Carovín. Počas významných cirkevných sviatkov a predovšetkým na konfirmáciu do kostola prichádzajú aj so svojimi príbuznými, ktorých majú v Nitre na návšteve. V tejto súvislosti možno dokonca konštatovať, že v niektorých prípadoch príde človek do kostola aj preto, *aby tu stretol volakoho od nás*. Pre niekoľkých bývalých obyvateľov Malého Zálužia, ktorí sa v Nitre nenavštevujú s nikým z rodákov, sú jedinými náhodnými stretnutiami na ulici, v obchode, autobuse, na stanici, alebo vo vlaku cestou domov.

6. Čo máš tu v Nitre cenné z Malého Zálužia?

Pri odpovediach na túto otázku sa v niektorých prípadoch evidentne stotožňovalo Malé Zálužie s detstvom, ktoré tam všetci prežili. Nielen dekoratívne, ale aj úžitkové predmety postupne nadobudli

funkciu symbolu detstva a domova. Zvlášť badateľné je to u mužov. *Mám takú jednu ruskú Smenu. To je fotoaparát môjho detstva. A tricadročé červené trenírky. Keď nikdo není doma, cítim sa v nich dobre. Vráta ma do mojich starých časov. Červené trenírky s bielym páskom. Také pionierske. Ale ešte ich naľáhnem. Fotoaparát, trenírky a nožík. To mám talizman z detstva. Podobný význam stotožnenia domova a detstva má aj nasledovná odpoveď: z domu mám žehličku, tranzistor a magnetofón z detských čias. Na ten starý magnetofón nedop ustím. A mám aj harmoniku. Nehrá, ale ja ju nevyhodím. To mi mama kúpila. Neznášal som ju, lebo ma mama nútila na nej hrať. Ale nevyhodil by som ju. Z trojrozmerných predmetov boli ešte spomínané poháre po babke, staré husle po strýčkovi, kladivko, sekera, rýľ a motyka od otca. Okrem niektorých ďalších drobností spomínali ženy výšivky od mamy, vyšívané obrusy od mamy a svokry a v jednom prípade kroniku Malého Zálužia. Je zaujímavé, že takmer s každým spomenutým predmetom sa viaže meno niekoho blízkeho, čím nadubúdajú pre vlastníka osobitnú cenu, nenahraditeľnú hodnotu. Každý jeden zdôraznil, že si starostlivo opatruje a vo chvíľach samoty, ale aj so svojimi blízkymi, prezerá staré fotografie. *Fotografie starých rodičov, rodičov, zo školy, z detstva.**

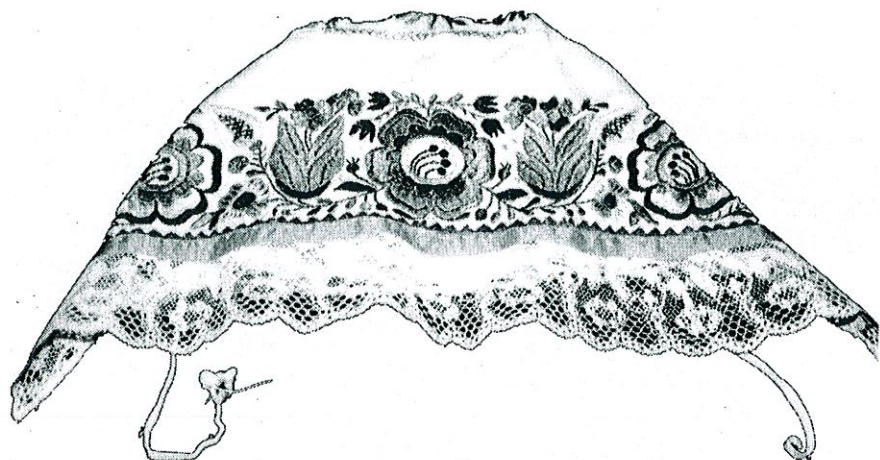
7. Čo Ti v Nitre najviac chýba z toho, čo si mal doma?

Nepochybne najčastejšou odpoveďou boli slová *dvor, hydina, včeličky, záhrada, kvetinky, rybník, družstevný smrad, ticho a kľud*. Všetky v istom slova zmysle predstavujú hodnoty odlišné od charakteristík spôsobu života v mestskom prostredí a zároveň obsahujú aj určité aktivity. Informátori však spomínali aj absenciu konkrétnych pracovných činností v mestskom byte, ktoré názorne vyjadruje nasledovná odpoveď: *v Nitre nemôžem pliest košíky. Doma bola dielnička. Tu robím bordel, je tu moc teplo a nemám ani prútiky.*

Len zriedka sú rodáci z Malého Zálužia v meste spokojní s medziľudskými vzťahmi. Väčšina preto spomenula, že v Nitre im chýbajú ľudia z dediny. Ani jeden nespomenul nejaké priame spory a nedorozumenia, ale všeobecne im v bytovkách chýba srdečnosť, bezprostrednosť a družnosť, s ktorou sa stretávali doma. *Najviac mi*

chýbajú dobré duše. V Záluží pri nich musím byť aj pochovaná... Tu každý zabuchne dvere a hotovo. Tu sa susedia vymenia a už sú druží. Ani tu sa nehneváme, ale ani sa nemáme prečo s nimi hnevať, lebo sa nevidíme aj mesiac. A doma babka susedová ždy skrikne cez plot... v Záluží ešte aj Jano- Cigán na mňa kričí- sused, serus... Občas mi je ľúto, že som tu a nie tam. Ale niečo mi hovorí, že sa tam raz vrátim. Ale neviem, či je to reálne.

Obyvatelia Nitry pochádzajúci z Malého Zálužia nežijú vo svojej obci, ale evidentne k nej patria, lebo tak to sami cítia.

DEDINKA MÔJHO DETSTVA A MLADOSTI

Pavel Proksa-Kostolníkov

Boli to časy, keď v Malom Záluží (*Ujlačku*) ešte nebolo elektriny a jediný rádioprijímač na akumulátor bol v škole u pána učiteľa Šašku. Nebolo verejného rozhlasu, keď dedko Rojkov boli obecným *kišbírom*, zvonárom, hrobárom, bubeníkom a k tomu obec mala ešte hlásnika v osobe báčinka, brata môjho starého otca. V tých rokoch mal *Ujlaček* aj svojho *kanása*, pastiera ošípaných – túto službu vykonávali naši Cigáni, ktorí bývali v Hliníku na Dolnom konci dediny za troma potokmi pod Karačkou na pomedzí Mlynských lúk na južnom úpätí Zálužia v blízkosti prastarého cintorína. *Kanás* zreteľným trúbením na kravskom rohu po rannom krmení vyslal signál, kráčajúc s *kocarom* hore dedinou, aby gazdinky vyhnali ošípané na pašu do Horného jarku. Cez letné horúčavy *kanás* zverené stádo premiestnil na pažiť medzi potoky, kde boli priam labužnícke bahenné lehnišká. Navečer pastier stádo rozpustil a zaujímavé bolo, ako každá ošípaná sama trafila domov. Okrem pasenia ošípaných naši Cigáni vyrábali surovú tehlu zo žltej hlíny a pliev, hrali na husle a vypomáhali hospodárom pri poľných aj stavebných prácach. Niektorí vedeli kopat' studne. Ich deti chodili riadne s ostatnými do školy čisto oblečené ako napríklad moja rovesníčka Marka Bilová. V dedine sa občas zjavili aj kočovní Cigáni, ktorí sa živili obchodovaním s koňmi, žobraním a drobnými krádežami.

Ešte nebolo kombajnov ani traktorov, ale ako deti sme v jeseni obdivovali parné *oráčky*, ktoré ocelovými lanami ťahali mohutné pluhy a hlboko preorávali role Michlovho veľkostatku na Bodorkách, Zoltánových parcel medzi Trenčanským hájom a nad Podbrežím, či na Frídovom konča Veľkého kúta na konci Čapáša.

Parné mláťačky v Ujlačku boli tri: Ján Gašparík svoju malú mláťačku poháňal výbušným motorom, ťažká Chudého samochodka sa sama presúvala od jedných kobyľín k druhým a Erino Šaško choval na prevážanie *dreškasne* a parného stroja parádne kone. Stohy slamy sa vzorne ukladali obyčajne na Čapáši, na Gemeinerovom, pod

Drinovou dolinou a v Ihlici, teda ďalej od dediny ako opatrenie proti ohňu.

Hospodári vlastnými silami, alebo s pomocou zjednaných žencov z Oravy a Myjavských kopaníc začali kosiť v júli najprv vysokú zrelú *rež*, potom pšenicu a nakoniec jarný jačmeň a ovos. Na kosiskách mali kosci pripevnené oblúky a obilie ukladali pekne do radov. Na brúsenie nosili na opasku zavesené *kržíky*, v ktorých bola vo vode osla. Neraz nielen zavčas rána, ale aj cez poľudnie bolo počuť klepot kladiviek na malé *babky* – nákovky, na ktorých sa rozklepávali otupené kosy. Žnice za žencami obilie hrstovali a kládli na slamené povriesla, ktoré potom ženci viazali do snopov a poviazané spoločne kládli do krížov. Polkríž mal jedenásť alebo trinásť snopov a vrchný snop mal meno *farál*. Toto pomenovanie sa zachovalo z dôb, keď cirkevní vokatoriálne viazaní odvádzali kňazovi a rectorovi ako cirkevnú daň obilie. Po skončení žatvy nasledovala zväzka. Na dlhých rebrinákoch zväžali snopy z krížov do kobyln, ktoré sa po mlatbe premenili na starostlivo a úhľadne poukladané *kozle*. Pri zväzke i mlatbe si naši predkovia pomáhali povozmi aj ručnou prácou. *Krmič*, spúšťajúci rozviazané snopy do *trumla dreškasne*, mal titul *špajzér*. Žatevné a mlatebné práce sa neobišli bez spevu.

V stodolách pokrytých ešte slamou sa mlátilo aj ručne cepmi. Najmä dlhá raž, z ktorej slama sa kládla do posteľe namiesto madracov, alebo sa z nej krútili povriesla na viazanie jačmenných snopov. Raž a žito sa viazali *krutlom* priamo po skosení. Došky z ražnej slamy slúžili ako krytina striech stodôl, menších šôp a chlievov. Ručne vmlátené obilie sa *rajtarovalo*, čím sa oddeľovalo zrno od pliev. Plevy sa pridávali do blata pri mazaní podlahy, do omietok, alebo aj na prílepšenie sečky pre dobytok. Zrno sa hneď pri mláťačkách vážilo po 50 kilogramov do vriec a odvážalo sa do sýpok, komôr alebo na povaly. Mlieť sa chodilo do mlyna do *Kerte*, kde mala vodný mlyn na prostrednom potoku rodina Láni. Jačmenná a žitná slama sa sečkovala sečkovitou poháňanou *geplom*.

V každom dome bola pec, v ktorej sa piekol chlieb obyčajne na celý týždeň. Naše mamy a staré mamy zdedili správny pomer pri miešaní žitnej a ražnej múky, chlieb dokázali upiecť veľmi chutný.

Tlo domácej pece bolo treba občas vymazať hlinou, aby bolo hladké. V peci sa preto mohli piecť aj podplamenníky, osúchy, či koláče podmaslové, kôprové, slivkové perky, alebo pred Štedrým dňom pupáčky.

V každej domácnosti bola trlica, hachla, praslica, kolovrat, vreteno či motovidlo a v predchádzajúcich rokoch aj krosná. Po svojej prababke Anne Malákovej-Minárikovej rodenej Škrečkovej som našiel na povale svojho rodného domu pri zvonici vedľa *stryčka*, dnes už zrúcaného, aj zvyšky tohto tkáčskeho remesla. Konope sa siali a na priadzu spracovávali v každej domácnosti ako základná textilná surovina. Vytrhané a do malých snopkov poviazané usušené a omlátené konope sa močili v močidlách na záhumní pri niektorom z troch našich potokov. Konopné vlákna sa získavali trepaním na trlici, česaním na *hachle*, aby sa potom praslicou a kolovratom spriadli pevné nite, z ktorých sa na motovidle zväžali pradená. Tie sa po zväraní v lúhu, vypraní a vysušení odniesli tkáčovi. Z konopného plátna sa šili stolové obrusy, posteľné plachty a prikrývky, spodníky pre ženy, konopné gate i košele pre chlapov, plachty- trakovice na prenášanie bremien, veľké vozové plachty a z hrubej priadze aj vrecia. V takej doma šitej konopnej plátennej kapse som aj ja začal nosiť do školy bridlicovú tabuľku s gríflom a prvým šlabikárom.

Naším prvým učiteľom bol Ernest Šaško, ktorý nás veľmi náorne uvádzal do prvých tajov abecedy i základov sčítania, odčítania, násobilky i delenia. Vo vyšších triedach učil svojich žiakov viazať knihy a popri mnohých ručných prácach aj ovocnému štepárstvu a včelárstvu. Keď mu následkom plodných povojnových ročníkov pribudlo žiakov, utvorená bola aj druhá učiteľská stanica a v nej pre mňa osobne nezabudnuteľná slečna učiteľka Ružena (vydala sa neskôr za lekára Dr. Šustykeviča v Krajnom a dokončila svoju životnú púť vo svojom rodisku v Modre), ktorá sa po boku staršieho správcu školy ochotne zapojila do osvetovej kultúrno-vzdelávacej práce v obci. Školská učebňa sa obyčajne cez Vianoce premenila na divadelnú sieň. Hrávali sa takmer všetky Urbánkove dramatické diela, ale aj veselohry iných autorov - Rozmarín, Kubo, Hriešnica, Ferdo šéfom, Ženský zákon ... Divadelnými ochotníkmi boli členovia maloroľníč-

kého dorastu z Hodžovej agrárnej strany a neskôršie zo Združenia evanjelickej mládeže.

Najbližších lekárov sme mali v Horných Obdokovciach, vo Veľkých Ripňanoch (MUDr. Adler) a vo Výčapoch-Opatovciach. Keď niekoho odvážali do nitrianskeho špitála, najbližší sa s ním lúčili ako s umierajúcim.

Za 1. Československej republiky boli v Ujlačku tri obchody. Prvý vlastnil Ignác Ringwald a jeho rodina, ktorá bola jedinou židovskou rodinou v obci. Starobylé pomníky s hebrejskými nápismi asi z 18. storočia sa však zachovali v háji Pod Drinovou dolinou, čo svedčí o staršom židovskom osídlení dediny.

Druhý obchod bol uprostred dediny a jeho majiteľom bol Jozef Proksa – Vincúr (*Jožko*). Neskôr mal obchod aj náš jediný legionár Ján Poláčik, ktorý využíval aj krčmársku a trafikantskú licenciu najprv na rodičovskom grunte *Pri zvonici v kútiku* v renovovanej budove medzi Remiášom a Zmekovými (ktorí si pri parcelácii kúpili celý objekt bývalého Gemeinerovho veľkostatku).

Kalman Farnady, ktorý vtedy slúžil *u starého richtára* ako paholok, u Poláčka nezištne nám vyhrával na harmoniku. Niekedy si mládenci zavolali slepého harmonikára Miška Remenára zo Sily, alebo Jožka Poláka zo susedných Kapiniec, ktoré boli administratívne pričlenené k Merašiciam.

Tanečné zábavy bývali buď u Poláčka, alebo na dvore Kultúrneho domu, predtým v osirelej kováčni nad priekopou vedúcou z Horného jarku poniže železničnej zastávky (najmä zábavy s harmonikou). Tancovali sa šimi-šimi sem, polka, valčík, verbunk na dva kroky a samozrejme čardáš. Slečna učiteľka Líšková nacvičila v roku 1937 s roľníckym dorastom na zjazd do Prahy aj tance sotýš a kadleckú.

Ako dieťa som bol svedkom posledného veľkého požiaru v Ujlačku. Keď sme bývali ešte pri zvonici, horel Miša Cibulovho dom so slamenou strechou. Posledný dom krytý slamou vlastnil Michal Líška-Dolný pri kanáli tesne pred prvým mostom. Ostatné domy boli kryté škridlou, plechom alebo eternitom.

Vinohrady s mnohými staršími ovocnými stromami sa nachádzali pri sulanskom chotári pozdĺž Vysokého hája. Dobre opatrované vinice s výborným rizlingom a kadarkou sa pestovali Nad medzou za Cigánmi z oboch strán Dolín. Najväčšie vinice patrili rodine Proksovej-Vincúrovej. V chotári obce boli štyri háje – Vypálenický, Vysoký, Poláčkov háj a Drinová dolina. Prístupné boli všetkým obyvateľom. Do Poláčkovho hája sme chodili zbierať hlavne huby vác-lavky.

Mravný život v Ujlačku bol na poctivej dedinskej úrovni. Každý každého pri stretnutí pozdravil a prihovril sa, nikto nikoho neobišiel bez pozdravu. Domové a uličné dvere sa na noc nezamykali, samovrahov ani nemanželských detí v tých rokoch nebolo. Najmilšie spomienky mám na sobotňajšie podvečery, keď sa veriaci chystali na svätenie Pánovho dňa. Celá dedina zametala dvory i priestranstvá pred domami. Nijaké zabudnuté miesto medzi domami nebolo, všetko bolo udržiavané vo vzornom poriadku.

Boli to nádherné časy, na ktoré hodno spomínať.

ALLIEN MICHAEL	PIKULA MICHAEL
BELOU JAN	PIKULA PAVEL
BROU LUDAN	PIKULA STEJAN
BROU JAN	PIKULA MICHAEL
HORAK MICHAEL	PIKULA MICHAEL
PIKULA STEJAN	PIKULA MICHAEL
PIKULA JAN	VERONA JACSEK
LISZKA MICHAEL	VERONA MICHAEL
LISZKA MICHAEL	VERONA MICHAEL
LISZKA STEJAN	VERONA MICHAEL
LISZKA STEJAN	VERONA MICHAEL
MAKAR MICHAEL	VERONA MICHAEL
PIKULA JAN	VERONA MICHAEL
PIKULA MICHAEL	VERONA MICHAEL

V. B. VERONA MICHAEL

VERONA MICHAEL
VERONA MICHAEL
VERONA MICHAEL

OBYČAJOVÉ TRADÍCIE V RODINE A V KALENDÁRNOM ROKU

Narodenie, svadba a úmrtie sú najdôležitejšími udalosťami v živote rodiny. Nepochybne k nim patrí sviatosť Prvého prijímania a birmovky u našich rímsko-katolíckych spoluobčanov a konfirmácia u evanjelikov. Ku všetkým týmto príležitostiam sa viažu osobitné obyčajové tradície, ktoré sú výsledkom vlastného vývoja v Malom Záluží a vonkajších vplyvov, ktoré sem postupne prichádzali spolu s prisťahovalcami a so spoločenským pokrokom.

Krst

Na krst chodili krstní rodičia s pôrodnou babou obyčajne v nedeľu po bohoslužbách dva - tri týždne po narodení. Krstnými rodičmi boli spravidla súrodenci matky alebo otca, prípadne priatelia rodičov. Dieťa bolo zabalené vo *vankúši* a prikryté *šáfelovým* a *tylangerovým* (tylovým) *ručníkom*. Pri krstení ho držali krstní rodičia, ktorí dali farárovi peňažnú *oferu*, každý podľa svojich možností. Po príchode z kostola sa doma oslávili krstiny, bolo *krštení*.

Týždeň po krste išla matka do kostola na *vácku* (očista po pôrode) spolu s pôrodnou babou. Okrem ofery bolo zaužívané priniesť pánovi farárovi živú sliepku.

Konfirmácia

Do roku 1930 prebiehala konfirmácia dvanásťročných na Zelený štvrtok pred Veľkou nocou. Predchádzala jej konfirmačná príprava, *vychovanie*. V deň konfirmácie pred odchodom do kostola bolo odprosovanie rodičov, krstných rodičov a ostatných príbuzných, žijúcich v spoločnej domácnosti. Konfirmácia pozostávala z dvoch častí. Najskôr pán farár skúšali konfirmandov pred cirkevným zborom z vedomostí o náboženstve. Nasledoval samotný cirkevný obrad prijatia Večere Pánovej. Konfirmácia sa uskutočnila v slávnostnej atmosfére za prítomnosti krstných rodičov, rodičov a príbuzných. Dievčatá chodili vo sviatočnom kroji a chlapani v tmavom sviatočnom

Konfirmácia. 1966

Svadba

So svadbou sa spájalo také množstvo obyčajov ako so žiadnou inou významnou udalosťou v živote človeka. Predzvesťou svadby boli ohlášky, ktoré sa ohlasovali v kostole po tri za sebou nasledujúce nedele. Týždeň pred svadbou dvaja družbovia - jeden ženíchov a druhý nevestin, chodili pozývať na veselí všetkých svadobných hostí s trstenými paličkami ovešanými stužkami. Družba pri pozývaní predniesol vinš:

Prichádzam k Vám s tým cilom, aby som Vám oznámil, že slobodný (á) mládenec (panna) ... nechce ďalej samotný(á) zostať, stav svoj mládenec (panenský) chce premeniť a do stavu manželského vstúpiť. Tak Vás všetkých prosí, aby ste ho (ju) na budúcu sobotu vyprevadiť prišli najprv do chrámu Pána a potom do príbytku jeho (jej). Slubuje Vám, za to že sa chce odslúžiť a keď sa Vám neodslúži on(ona) tak sa Vám odslúži Kristus Pán v kráľovstve svojom sám, amen.

oblečení. Okrem oficiálneho slávnostného obradu sa doma následne nekonala žiadna rodinná oslava.

V rokoch po druhej svetovej vojne sa oblečenie dievčat menilo - z kroja sa prešlo na čisto biele šaty. S príchodom pána farára Andreja Kvasa sa znova presadila tradícia krojového oblečenia a intenzívna výučba konfirmandov sa predĺžila z jedného roka na dva roky. Ku konfirmácii sa pristupuje vo veku štrnásť rokov.

V deň svadby družbovia znova ohlásili pozvaných hostí k obedu. Ženíchovi hostia sa naobedovali u ženícha, nevestini u jej rodičov. Po obede pri odchode zo ženíchovho domu predniesol starý svat odobierku:

Ako všeko v tomto svete beží k svojmu cílu, tak i tebe čas odchádza, môj milý priateľu. Mládenec (panna) si myslíš zanechať, novú cestu začať. Jak ju budeš konať, azda si zmyslíš aj niekoho zo sebou zavolať. Za vychovaní svojím rodičom dakuj, lebo požehnaní rodičovské v dome dítky stvrduje. Boh daj, aby si šťastlivo ven z domu vykročil a ešte šťastnejší sa domov navrátil. A tak nech Boh žehná šťastné tvoje kroky, spraví, aby mnohé roky žil si v šťastí a v zdraví. Amen.

Nevesta. 1930

V druhom svadobnom dome počas obeda prebiehalo zapletanie nevesty. Dialo sa v izbe pod vedením širokej a zapletačky bez prítomnosti mužov. Dlhé vlasy sa zaplietli spolu s hrubou šnúrkou do vrkočov, prizdobili sa rozmarínom a upravili sa na vrch hlavy tak, aby v nich bolo možné upevniť partu. Spod party viseli široké, dlhé stužky až po pás. Pri zapletaní nevestine kamarátky spievali dojímavé piesne, ktoré mnohokrát rozplakali nielen nevestu, ale aj matku a prítomné ženy. Vyobliekaná nevesta sa ukázala až po príchode ženíchovej družiny, ktorej príchod zvestoval ženíchov starý svat slovami:

*Velavážení svadobní rodičia,
milí svadobčani,
dovolili sme si vstúpiť do Vášho príbytku.
Prichádzame z rozhodnutia dvoch mladých ľudí, ktorí sa
rozhodli vstúpiť do stavu manželského. Preto Vás prosím,
aby ste nás prijali, za čo Vám vopred dakujem.*

Odpovedal oddavač:

*Počuli sme všetci Vaše priateľské slová, ktoré ste po príchode
do nášho domu tu povedali, aj zámer, ktorý Vás sem privie-
dol, preto Vás s radostou a čo najsrdečnejšie všetkých úprim-
ne vítame a dovoľujeme si Vás zatiaľ skromne pohostiť.*

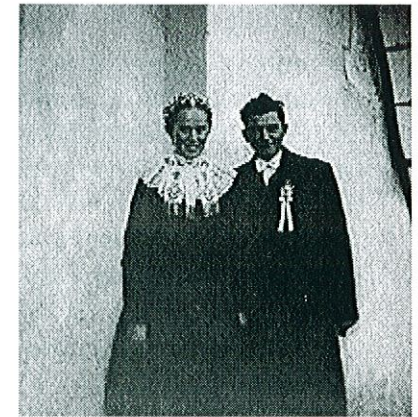
Starý svat si vypýtal nevestu:

*Velavážení svadobčani. Prišla táto túžobne očakávaná
chvíľa, v ktorej máme odprevadiť našich snúbencov k sobá-
šu. Preto predstupujem pred Vás, milí svadobní rodičia pri-
pravenej nevesty, aby som Vám odovzdal pozdrav a záro-
ven aj žiadosť tohto tu prítomného ženicha. V mojom méne
Vás srdečne žiada, aby ste mu svoju milovanú dcéru za
manželku dali, ktorej slub si získal svojou láskou a náklon-
nosťou. Spoločne sa dohodli na termíne, kedy sa im životy
majú spojiť. Preto v tento dohodnutý čas prichádzame a tú-
to Vašu milú dcéru v méne prítomného ženicha za vernú
manželku vyprosujeme. Verím, že splníte našu prosbu a tých-
to snúbencov spolu s nami k sobášu odprevadíte. Amen.*

Na túto žiadosť odpovedal oddavač:

*Vypočuli sme si spoločne tu Vami prednesenú prosbu ženi-
cha, ktorý žiada o ruku našej ... (meno nevesty), v ktorej
chce nájsť svoju vernú a úprimnú manželku. Preto dovolu-
jem si v mene našej nevesty úprimne a srdečne podakovať
rodičom za ich príkladnú starostlivosť, ktorou ju vychová-
vali od prvých detských krôčkov až po tento dnešný den.
Milá nevesta a svadobnosť celá!
Počujte nakrátko tieto moje slová, bo prišla už tá vzácna*

*chvíľa pre nás, keď sa vybe-
rám na tento Váš sobáš. Ty,
mladá nevesta, do manžel-
stva vstupuješ a svojim naj-
milším za všetko dakuješ.
Dnes sa stane s Tebu veľiká
premena, dosiaľ si bola pan-
na, dnes sa staneš žena.
V stav manželský vstúpiť, ved
je to pekná vec, keď sa majú
radi dievka a mládenec.
Dôsledne, ale vážne dobre si
to rozväz a čo dnes urobíš, to
vác neodvoláš.*

Ženich a nevesta. 40. roky.

*Nuž, milí rodičia, prosím o požehnaní, vím že odpustíte moje
previnení.*

Pred odchodom z nevestinho domu rodičia požehnali svojim de-
ťom a starý svat sa rozlúčil slovami:

Mnohovážení přáteli!

*Keďže prišív čas, v ktorom máme týchto našich novomanželov
do chrámu k svätému sobášu odprevadiť, aby v zväzku manželskom
spolu svorne a šťastne mohli žiť, dakujeme za lásku a dary nám pred-
kladané, ktoré Vám vynahradí Pán Boh stonásobne, Amen.*

Na dvore nevesty sa pri rozlúčke spievali najčastejšie piesne:

*Dobrá noc, dobrú noc má mamička,
čo ste ma chovali odmalička.
A čil sa Vám pekne podakujem,
na dalekú cestu Vás odejdem.*

*Dobrá noc, dobrú noc mój tatiček,
čo ste ma chovali jak hrebíček.
A čil sa Vám pekne podakujem,
na dalekú cestu Vás odejdem.*

*Dobrá noc, dobrá noc mé sestričky,
čo sme sa hrávali jak hrdličky.
A čil sa Vám pekne podakujem,
na dalekú cestu Vás odejdem.*

*Dobrá noc, dobrá noc moji brati,
čo sme sa odmali mali rady.
A čil sa Vám pekne podakujem,
na dalekú cestu Vás odejdem.*

Svadobčania si potom posadali do pripravených vozov. Ako prvý šiel voz s muzikou, v ďalšom sa viezol starý svat a mladoženích s prvou družičkou. Za nimi išla široká a nevesta s prvým družbom. Pokračovali ostatní svadobčania, všetci so spevom a veselou náladou. Vozy sa navzájom predbiehali.

Po svadobných obradoch, keď sa vyšlo z kostola, ponúkali sa *koláče a trúnok* všetkým okolostojacim.

Nevesta a ženich sa vracali zo sobáša v jednom voze. U ženicha vo dvore sa ešte na vozoch spievala pieseň:

*Povedzte nám susedoví,
ej, povedzte nám susedoví
kde bývajú (priezvisko ženicha).*

*Hentam hore, hentam dole,
ej, hentam hore, hentam dole
majú okná malované.*

*Ani z voza nezejdeme,
hej, ani z voza nezejdeme
dokál mamku nevidíme.*

*Výjdi, výjdi stará mati,
ej, výjdi výjdi stará mati
nevestičku privítati.*

*Výjdi, výjdi z holbu vína,
ej, výjdi výjdi z holbu vína
privítat si svojho syna.*

Po vystúpení z vozov pokračovali:

*Pustte, že nás pustte
aspom pred čeluste,
keď nás nepustíte,
zvalíme čeluste.*

*Dajte, že nám dajte
za lyžičku medu,
ved sme Vám dovízlí
nevestičku mladú.*

V svadobnom dome starý svat privítal hostí:

Mnohovážení práteli!

*Hospodin nám pomohov i tento vážny krok prekonat a tak
dovílli sme do tohto domu tento mladomanželský pár
s prozbu, aby ste ho vdačne a srdečne prijali, za čo Vám
oni iste budú povdační a podľa Vašeho splná všetky Vaše
túžby a žádosti, jako sa na krestanských manželov sluší,
v čom im bud Boh milostivý na pomoci. Amen.*

Svadobčania sa posadili za pripravené stoly, plné koláčov a trúnku. Začala hrať muzika. Čo vládalo, tancovalo a ostatní sa pri stoloch rozprávali (zabávali). Svadobná večera sa začala v neskorých večerných hodinách. Pozostávala zo slepačej polievky, slepačieho mäsa s plnkou, kyslej kapustovej polievky s mäsom, pečeného mäsa a huriiek. Večera bola sprevádzaná mnohými vinšami staršieho družbu. Pri podávaní slepačej polievky hovoril:

*Ženy, ženy, ženičky, panenky aj paničky,
dobrý pozor dávajte, na misu sa dívajte,
tu sa nese polívečka,*

*je v nej kohút i slípečka, chutné dlhé rezance,
drobky z husi, melence.
Pozor dajte na kostičky, na rebrá, aj na nožičky,
by Vám v hrdle nezostali a paru Vám nezapchali. Budete
ju potrebovať, pri tanci si odfukovať. Masso oberte si no-
žom, kosti nechajte mužom. Hore muzika!*

Vinš pri sliepke:
*Kotko, kotko, kotkodák, dívajte sa na zobák.
Mnoho zrnék spapala, lež na túto misu hapala.
Nebožátko slepička, posál nísla vajička,
čil je ona nesená, na plechu upečená.
Sestru jej očut ze dvora, jako tam smutne krákorá.
Samotná tam neste byť, radšej sa dá uvariť.
Pójdem ven a povím jej, že též zajtra prídu k nej.
Kuchárky s ostrým nožom, zarezú ju v méne Božom.
By za pokrm slúžila a vám sa netrápila.
Tak si dobre chutnat dajte a vy muzikanti hrajte!*

Vinš pri mäse:
*Vím, čo teraz čakáte, lebo prázdne bruchá máte.
Všetci by ste chceli jesti, také kusy jako pasti.
Len trochu počkajte, polívky si zajedzte.
Však kuchárky chystajú, niečo inšie Vám dajú.
To čo Vám dávame, vďačne prímite a s chutou užite.
Hore muzika!*

Vinš pri kapuste:
*Tu sa nese kapustička, trčí z nej kus massiska.
Deväťkrát je zhrívaná, mastou pozalývaná.
Tak sa dobre z chuti do nej, lebo masná je jak olej.
Lebo porekadlo vraví, že od kapusty bývajú chlapi hustí.*

Vinš pri pečenom mäse:
*Prichádzam k Vám, milí hosti, s veľkú srdečnú radostí,
s túto miskú malovanú, s pečínkami cifruvanú.
A žádajú od Vás srdečne, aby ste prijali vďačne. Hore
muzika!*

Vinš pri chrene:
*Tu sa nese chren, strúhav som ho včera po celý den,
až na mňa prišóv plačlivý sen.
Bude-li družičkám trochu do plaču, dám im zahrat, nech
sa za to dobre vyskáču.
A až aj niekomu slza vypanne, to nebude nikomu nápan-
né, lebo o veselí sme ešte neslýchali, že by nevesta a že-
ních pri tom neplakali.*

V priebehu podávania večere pri vyberaní peňazí neveste do vienka hovorila vinš aj prvá družica. Druhá družica za túto ochotu prítomným poďakovala.

Úmrtie

Do hrobov sa pochovávalo *pod bok*. Znamená to, že jama sa na dne podkopením rozšírila tak, že vznikol priestor na zasunutie rakvy, aby hlina nedopadala priamo na ňu. Teraz sa pochováva do rovnej nepodkopanej jamy. Zosnulých pochovávali farári z Nových Sadov, len v päťdesiatych rokoch boli niektoré obrady občianske. So zosnulým sa na cintoríne zvyknú rozlúčiť aj zástupcovia inštitúcie, kde bol zamestnaný. Na pohreboch sa spieva z *funebrála*.

Po pohrebnom obrade pozostalí poriadajú v dome zosnulého alebo v kultúrnom dome kar – spomienkové stretnutie za zosnulým spojené s malým pohostením.

Obyčaje v kalendárnom roku

Štedrý deň

Gazdinky od rána piekli koláče a chlieb. Pred druhou svetovou vojnou sa pieklo v peciach, boli vystavané vo všetkých domoch. Neskôr sa pieklo v sporákoch a od konca päťdesiatych rokov postupne v elektrických rúrach. Na Štedrý deň sa nejedlo, hlavne dievčatá sa postili *za dobrého muža*. Kto mal niečo požičané, snažil sa to vrátiť, lebo do Štedrého večera malo byť všetko doma. O piatej popoludní, každý kto mohol, išiel do kostola. Do Nových Sadov sa chodilo pešo cez Karačku. Po návrate *z utierne* celá rodina zasadla k slávnostnej večeri. Otec - hlava rodiny zavínšoval:

*Vinšujem Vám títo svätky
Krista Pána narodení,
aby Vám dal Pán Boh zdraví, šťastí,
hojné božské požehnaní
a po smrti kráľovstvo nebeské obsáhnúť.*

Všetci sa pomodlili a zaspievali obyčajne tri vianočné piesne zo spevníka. Mamka urobila každému s medom krížik na čelo, aby sa všetci navzájom radi mali. Večera sa začala vtedy, keď bolo všetko jedlo pripravené na stole. Gazdiná nemala vstávať od stola, aby sliepky dobre kvokali. Štedrovečerné jedlá boli nasledovné: oblátky, med, cesnak, kapustnica, koláče, makové pupáčky, ktoré chlapci chodili dievčatám *pribíjaj* na okná a ovocie. Stromčeky si deti zdobili jablkami a orechmi, až po druhej svetovej vojne salónkami. Pod okná chodili spievať koledy deti aj dospelí, väčšinou Cigáni. Gazdiná im vyniesla koláče, jablká. Čo sa nezjedlo, zostalo na stole prikryté obrúskom - *až by prišla smrťka, aby si mala čo zebrať*. Večer sa nezametalo, ani smeti sa nevynášali, aby sa z domu šťastie nevynieslo. V pracovných dňoch medzi sviatkami sa nesmeli šiť. Väčšinou sa driapalo perie, aby sliepky dobre niesli. Na Nový Rok chodili deti vinšovať po rodine. Do domu nemala prísť ako prvá ženská osoba, lebo by priniesla nešťastie na celý rok.

V období **fašiangov** mohli byť svadby, zábavy. Fašiangy končili tri dni pred pôstom. To bolo vyvrcholenie veselého obdobia. Fašiangovníci s muzikou chodili dedinou z domu do domu a spievali:

*Fašiangy, Turice, Veľká noc príde,
kto nemá kožucha zima mu bude.
Ja nemám, ja nemám, len sa tak trasiem,
dajte mi slaniny nech sa vypasiem.*

Jeden mládenec niesol ražeň, na ktorý mu gazda nastokol kus slaniny. Ďalší nosil kôš, do ktorého dala gazdiná vajička. Gazdinú a dievky v dome vytancovali. Zábava pokračovala večer v kultúrnom dome. Charakteristickým fašiangovým jedlom boli šišky a fánky.

Pôstne obdobie trvá šesť týždňov. Týždeň pred Veľkou nocou začínal **Kvetnou nedeľou**. Už od skorého rána chodili po dedine deti *so zelenou vrbou* - napučaným konárikom vrby, ozdobeným stuhami a vyfúkanými vajičkami. Spievali:

*Kvetná nedeľa, rozmarínová,
sedí pani v koši a pán sa jej prosí,
dajte nám vajička, lebo dve,
však Vám to máličko ubudne.*

Deti týmto spôsobom zvestovali prebúdžajúci sa život a gazdiná ich odmenila vajičkom alebo peniazmi.

Na Zelený štvrtok mali deti evanjelikov konfirmáciu. Ráno išli ku krstným rodičom, starým rodičom a rodičom poprosiť o odpustenie, čo kedy zlé vykonali a koho nahnevali, iba tak mohli pristúpiť k Večeri Pánovej.

Veľký piatok je najväčším sviatkom evanjelikov. Skoro ráno, ešte pred východom slnka, sa ľudia chodili umývať do potoka, aby boli po celý rok zdraví. Dievky si česali pod vrbou vlasy, aby im narástli dlhé a zdravé. Mamky priniesli v *kondvičke* vodu aj domov, aby v nej umyli deti a chorých. Mládenci s paholkami išli na potok k mostu *do broďárne* vykúpať kone.

Na Veľkonočnú nedeľu popoludní dievčence maľovali vajička a chlapci pletli *šibáky*. Prišiel očakávaný Veľkonočný pondelok.

Chlapci s plnými kýblami vody a šibákmi za hlasného vresku a smiechu polievali a šibali dievky. Poliate museli byť všetky, inak by sa na mládencov hnevali. Odmeňovali ich vajíčkami a starších i pálenkou, čo vždy neskončilo najlepšie.

Na príchod mája sa mládenci chystali dlhšiu dobu. Dopredu si vyhladli, kde tajne vypíliu pekný rovný a čo najvyšší smrek, aby bol krajší, ako mali mládenci v okolitých obciach. V tomto prostredí to nikdy nebola ľahká úloha. V predvečer 1. mája mládenci pýtali od dievčat stužky, ktorými **máj** vyzdobili. V noci ho postavili pri zvonici. V posledný májový deň sa máj *trhal* za prítomnosti muziky a *celej dediny*.

V mesiacoch máj a jún sa na školskom dvore poriadali zábavy, zvané *majálesy* a *juniálesy*. Mládenci doniesli z hája zelené konáre a vyzdobili nimi celý dvor.

Na Petra – Pavla, 29. júna, sa končil školský rok *exámenom*. Za prítomnosti pána farára skúšali žiakov prebraté učivo i náboženstvo. Pri tejto príležitosti boli triedy vyzdobené ručnými prácami, ktoré žiaci urobili v priebehu školského roka.

Ujlacké hody bývajú vždy v nedeľu po Michale, teda v posledných septembrových dňoch, alebo začiatkom októbra. Celý september majú gazdinky plné ruky práce hlavne s líčením domov a krménim husí. A tých musia pripraviť viac, lebo na hody sa schádza široká rodina. V sobotu sa v peci piekli makové, syrové a orechové koláče. Z každého domu sa šírila vôňa chrumkavej husaciny. Hody sa nezaobišli bez hodovej zábavy, ktorá bývala ešte aj v pondelok *na hodenca*. Deti aj dospelí sa dobre bavili u Kamily *na lingišpíroch*, ktoré mala postavené na pasienkoch medzi potokmi. Kolotoč bolo treba krútiť ručne. Chlapci, ktorí šesťkrát krútili, sa mohli odviezť jeden raz zadarmo. Dievčence museli za kolotoč zaplatiť peniazmi, vajíčkami, alebo chlebom.

S jesenným lámaním kukurice súvisela *šúpačka*. Zišli sa susedia a priatelia, na dvoroch alebo v pajtách si navzájom pomáhali do neskorých večerných hodín. Pri práci sa spievalo, starší rozprávali rôzne príhody. Podobný charakter mali aj driapačky peria a pradenie ko-

nope. Za dievčatami prišli mládenci a povystrájali *nezbedy*. Gazdovi napríklad schovali koleso z voza, alebo nejakú inú časť, na čo prišiel až ráno. Každý to však bral ako žart.

V mnohých domácnostiach cez zimné obdobie ženy paličkovali čipky. Tieto mali rôzne vzory a podľa toho boli pomenované dubové, slivkové, holúbkové. Čipky zdobili rukávce a čepce, ktoré boli súčasťou kroja, ale v mnohých prípadoch sa vyrábali na predaj a boli výhodne speňažované hlavne na trhoch a jarmokoch v Hlohovci.

Krst mládencov

Večerných prechádzok po ulici sa mohli zúčastňovať iba starší mládenci. Mladší to nemali dovolené a nesmeli ani počúvať, o čom sa starší rozprávajú. Dovoľené to mali až potom, keď zaplatili *krst*. K tejto udalosti dochádzalo na zábave. Mládenec – krstenec musel zaplatiť určité množstvo pálenky, ktorú starší mládenci spolu s krstencami vypili. Každého krstenca mal na starosti jeden zo starších mládencov – krstný otec. Na zábave mu našiel dievku, ktorá ho začala do tanca a vydržala s ním tancovať aspoň jeden tanec.

Mládež z domu spravidla neodchádzala, mládencov a dievok bývala plná dedina. Vo voľnom čase sa dievky navzájom stretávali v jednotlivých domácnostiach, kde si obzerali výšivky a iné ručné práce. Mládenci sa schádzali v šopách, pajtách či maštaliach. Sobotné letné večery trávil na ulici dlho do noci. Jedna skupina spievala po dedine naše pesničky, iní sedeli na lavičke, alebo na pni pred domom, kde mali dievky. V letných mesiacoch sa často tancovalo pri zvonici, na jeseň a v zime v hostinci. Po roku 1950 už mohli byť zábavy v kultúrnom dome, lebo bola zrušená druhá školská trieda. Družnosť a vzájomná náklonnosť ujlackej mládeže, ktorá pretrvávala aj v druhej polovici 20. storočia, sa upevňovala aj spoločnými cestami na tanečné zábavy do širšieho i vzdialenejšieho okolia. Cieľom jednotlivcov i skupiniek boli zábavy v obciach Kapince, Nové Sady, Čab, Caroviny, Sasinkovo, Pastuchov, Hajnová Ves, Krnča, Prašník, Biskupová, zriedkavejšie aj Zbehy, Ripňany, Galanová a Dolné Trhovište, Čakajovce, Výčapky a Šurianky len výnimočne, Krajné a Hrachovište - ak tam boli príbuzní.

PRÍSLOVIA, POREKADLÁ A PRANOSTIKY

V procese historického vývoja sa v rôznych životných situáciách postupne profilovali osvedčené, vyskúšané spôsoby, ktoré uľahčovali život a odovzdávali sa z generácie na generáciu. Rozhodne nie je možné zhromaždiť všetky ľudové múdrosti, no uvádzame aspoň niektoré skôr, ako odídu do nenávratná spolu s príslušníkmi najstarších generácií.

Svadobné

Keď dívčence šaty perú a je pekný čas,tedy ich chlapci lúba.

Keď nevestu zapletú, ubehujú sa slobodné dívčence sadnúť ako prvé na stoličku, na kerej sedela mladá nevesta, aby sa do roka vydali.

Keď ide mladá nevesta k sobášu, kerá moc plače, tá ste mat kravy dojné.

Jaké počasí je na svadbe, taký život budú mat novomanželi.

Kdo lúbi prívary z múčnej kaše, tomu bude na svadbu pršat.

Pri vítaní v dome dáva sa mladoženíchovi aj mladej neveste po lyžičke madu, aby sa lúbili.

Keď vítajú v novom dome mladú nevestu, dajú jej zrno do zástery, ona vyjde na dvor, rozsíva na fšecky strany, aby sa dobre zrno rodilo.

Keď dovedú nevestu do kuchyne, hádžu jej polínka pod nohy a skusujú tak, či bude šikovná.

Mladá nevesta pri večeri nesmí sedet v kúte, lebo by mala škulavého syna.

Pohrebné

Keď pótik (kuvik) potká, v tom dome volakdo umre.

Po smrti treba mrtvému zatlačiť oči a zastaviť hodiny, zastret zrkadlo – všetko na znak smútku.

Keď umre mladý muž alebo mladá žena, pred kladením do hrobu sa im rozvazujú všetky šnórky, porozopínajú gombíky, aby sa pozostalý friško oženev, alebo ona vydala.

Keď je v dome mrtvý a náhodú volačo buchne alebo zapraská hrada, dáva sa tým na známost, že volakoho vyvolá.

Keď má mrtvý oči otvorené, volakoho vyhladí.

V kalendárnom roku

Keré slivky sa v advente sadá, mávajú najvačšú úrodu.

V advente sa nesmí prat pístom, lebo nebude ovocá.
Keď na Luciu. slnko svítí, tedy budú dobre konope.

Na Luciu si dívčence narobá dvanásť ceduliek. Na každú cedulku si napíše meno chlapca. Každý den jednu z nich spáli – táhá ich jako lósy – kerý jej na Štedrý den zostane, dá si ho pod hlavu. A keď sa jej bude snívať o tom chlapcovi, to bude meno jej muža.

Keď na Štedrý večer prídú dívky z kostola, idú zabúchat na kurín.
Keď sa ohlásí kohút, dívka sa do roka vydá, keď slípka – ostane starú pannu.

Na Štedrý večer vynese dívka smeti na križne cesty a načúva, z kerého dvora zašteká pes – do toho dvora sa vydá.

Na Štedrý večer, keď šecci sedá okolo stola a horí svička, na koho je knot obrátený, ten že do roka zemíra.

Na Štedrý večer po večeri pošle mamka dcéru pre polínka. Tá friško nabere polínka a uteká núter a tam ich zráta. Keď sú párne, tedy bude mat mládenca, keď nepárne, tedy vdovca.

Gazdiná na Štedrý večer mosí sedet na jednom mieste, aby kvočky dobre sedeli.

Kdo má pri štedrovečernom stole mrchavý orech, ten bude rok nezdravý.

Na Božé narodení, keď príde chlapec do domu a majú kravu pred otením, tak budú mat býčka. Keď príde dívča, bude telička.
Keď sú Vánoce svetlé, budú stodoly plné, keď sú tmavé, budú stodoly prázdne.

Na Nový rok dívky dávajú pozor, kto príde prvý do dediny. Keď príde Žid, pokúpi všetky – do roka sa vydajú, ale keď sa ukáže žebrák, tak zstanú žebrat.

Keď na Hromnice ohorí, neobelí jakživ

Keď na Hromnice pastýr vidí slnko svítit, radšej by videv vlka v košári – teda bude dlhá zima.
Keď sa na fašangy vyskakuje, budú dlhé konope.

Na Velký pátek sa chodá dívky česat pod vrby, aby mali dlhé vlasy

Na Velký pátek chodá dívky pred východom slnka poumývať sa do potoka, aby boli bystré a aby nemali pehy.

Na Veľký pátek sa nesmí voda rozlívajú, aby neboli blchy.
Na Obrátení Pavla treba dávať pozor, odkiaľ bude veter fúkať: od severu – bude drahoba, z juhu – nebude drahoba.

Zdravotné

Zeliny treba zbierať do Jána, aby napomáhali zdraví.
 Malé dieťa vo vankúši treba tri razy poplúvať, aby sa neuríкло (neskapalo z očí).
 Keď malému chlapcovi rastú nad čelom vlasy ježkom a ostanú mu pekne ležať, ten bude múdry.
 Keď sa štiká, spomína volakdo.
 Keď pravé oko svrbí, bude kohosi rád vidieť, keď ľavé, bude plakať.
 Na dieťa v kolíske sa nesmí kukáť cez hlavu, lebo bude škulavé.

Hospodárske

Keď slípku podsýpa chlapec, budú zárody a samí kohúti, keď podsýpa dievča, tak sa vyláhnú samé slípkové alebo ništ.
 Na stôl sa nesmí kláť širák, aby krčice neryli na roli.
 Chlebiček keď je odkrojený, nesmí sa na tú stranu do dverí obracať, lebotedy gazdovstvo uteká z domu (Čab).
 Keď vinohradník kope vinohrad, nesmí búchať motyku, lebotedy bude neúroda.
 Keď sa pri zväzke klade prvý snop, musí sa donho tri razy kopnúť, aby myši nekazili obilí. Zatlá kačice nesú, zatlá pavúz nebuchne.
 Keď sa sádzajú chleba do pece, ošítky treba kláť jednu na druhú, aby slípkové dobre nislí.
 Keď príde neznámy hosť do domu, treba od čirnej slípkové vajco hľadať, aby šťastie nevyšlo z domu.
 Keď gazdiná skoro poobede podsýpe slípkové, kurence chodá zavčasú spať.
Keď sa načína chleba, po širine treba krájať, aby sa gazdovstvo širilo. Keď krákorí slípkové, to bude v dome škoda.

Predpovede počasia

Keď kohúti spívajú, premení sa čas.
 Keď žaby krkajú, žltý spívajú, dym sa stie pod nohy, tak bude dažď.
 Keď sú ranné zore na východe zapálené, bude pršať. Keď sú večerné zore zapálené, tedy budú vetry.

ĽUDOVÉ PIESNE Z MALÉHO ZÁLUŽIA
Ing. Marián Járek - Pavel Proksa-Kostolníkov

Cimbalová ľudová hudba. 1931

Nedeľné popoludnie. Okolo roku 1940.

Pane náš

Žatevná
Anna Poláková, nar. 1915

Voľne

zb. M. Járek

Pa - ne náš, pa - ne náš, daj že nám ol -
do - máš, daj - že nám ho z lás - ki,
ej, zbie - ra - li sme klás - ki.

1. Pane náš, pane náš, daj že nám oldomáš,
dajže nám ho z láski, ej, zberali sme kláski.

2. To kertanské pole samá kukučina,
ledva som sa po nom, ej, chodit naučila.

Zbohom tu ostante

svadobná - odobierka nevesty
Anna Poláková, nar. 1915

$\text{♩} = 69/0'14''$

zb. M. Járek

Zbo - hom tu os - tan - te, má ma - mič - ka,
čo ste ma cho - va - li od ma - lič - ka.

1. Zbohom tu ostante, má mamička,
čo ste ma chovali od malička.

2. Zbohom tu ostante, zlaté klučky,
čo vás zavírali moje rúčky.

3. Už sa tá Anička preč odobíra,
nigdo za nú dvere nezavíra.

4. Zavíra, zavíra smutná mati,
že sa jej Anička nenavráti.

Sirota nevolná

svadobná - za stolom - sirote
Anna Poláková, nar. 1915

Voľne

zb. M. Járek

Si - ro - ta ne - vol - ná, te - be svad - ba sto -
jí, poz - ri sa ku dve - rám, poz - ri sa
ku dve - rám, ko - ho na nej ne - ni.

Detailed description: The musical score is written on three staves in a treble clef with a key signature of one flat (B-flat) and a 2/4 time signature. The melody is simple and folk-like, with lyrics written below the notes. The first staff ends with a fermata over the final note.

1. Sirota nevolná, tebe svadba stojí,
pozri sa ku dverám, pozri sa ku dverám,
koho na nej neni.
2. Neni na nej, neni, tvoj drahí tatiček.
už na nom narástol, už na nom narástol
zelení trávniček.
3. Sirota nevolná, tebe svadba stojí,
pozri sa ku dverám, pozri sa ku dverám,
koho na nej neni.
4. Neni na nej, neni, tvá drahá mamička,
už na nej narástla, už na nej narástla
zelená trávička.

Pod naším okénkom roste bez

svadobná - za stolom
Katarína Fusková, nar. 1907

Voľne

zb. P. Proksa

Pod na-ším o-kén-kom ros-te bez,
kdo mo-ju naj-mil-šú vi-dev dnes,
a kdo hu vi - dev, nech mi to po - ví,
nech má to sr-dén-ko ne - bo - lí.

Detailed description: The musical score is written on four staves in a treble clef with a key signature of one flat (B-flat) and a 2/4 time signature. The melody is simple and folk-like, with lyrics written below the notes. The first staff ends with a fermata over the final note.

1. Pod naším okénkom roste bez,
kdo moju najmilšú videv dnes,
a kdo hu videv, nech mi to poví,
nech ma to srdénko nebolí.
2. A ja som hu videv v okínku,
šila tam milému košílku,
a ked hu šila, zlatom plnila,
to bude košelenka moja.
3. Fšak sa mi, má milá, pekná zdáš.
či budeš taká, ked sa vidáš,
budem ja taká, stokrát peknejšá,
potom sa ti na mna podívaš.
4. Dajú mi čepček s faldami,
ručníček červení s krajkami,
budem ja žena pekná, červená,
jak bi som pod venci chodila.

Na tichom Dunaji

svadobná - za stolom
Katarína Fusková, nar. 1907

Voľne zb. P. Proksa

Na ti - chom Du - na - ji ká - če - ri sa pe - rú,
kde je ver - ná lás - ka, tam sa ne - ze - be - rú,
kde je ver - ná lás - ka, tam sa ne - ze - be - rú.

1. Na tichom Dunaji káčeri sa perú,
kde je verná láska, tam sa nezeberú.
2. Kde je verná láska, tam je aj prekážka,
bráni otec, mati aj rodina fšetka.
3. Ach, mamička moja, nebránte mi toho,
fšak je to pekná vec, kto miluje koho.
4. Fšak je to pekná vec, panenka - mládenec,
ked si zachovajú svoj zelení venec.
5. Moj zelení venec na bílo roskvítá,
nejeden šuhajko perko z neho píta.
6. Ach, mamička moja, či mu ho mám dáti,
a či si ho nehám ešte roskvítati?
7. Ach, céruška moja, to je tvoja vóla,
abi neostala na mamičke vína.

Behala som, lítala som

svadobná - za stolom
Katarína Fusková, nar. 1907

Voľne zb. P. Proksa

Be - ha - la som, lí - ta - la som jak fťák f po - li,
ro - bi - la som, čo som chce - la, po svéj vó - li,
a - le už čil ne - bu - dem smét,
mu - sím smut - ná do - ma se - det,
čo sa v ke - rom kú - te sta - ne, o tom ve - det.

1. Behala som, lítala som jak fťák f poli,
robila som, čo som chcela, po svéj vóli,
ale už čil nebudem smét, musím smutná doma sedet,
čo sa f kerom kúte stane, o tom vedet.

De si bola, Anulka moja

svadobná - za stolom
Katarína Fusková, nar. 1907

Voľne

De si bo-la, de si bo-la A - nu - len - ka mo - ja,

A - nu - len - ka mo - ja, A - nu - len - ka mo - ja.

1. De si bola, de si bola Anulka moja, Anulka moja, Anulka moja.
2. Nebolo ta, nebolo ta fčera večer doma, fčera večer doma, fčera večer doma.
3. Pásla som ja, pásla som ja na doline pávi, na doline pávi, na doline pávi.
4. De nebolo, de nebolo sedem rokov trávi, sedem rokov trávi, sedem rokov trávi.
5. A na ósmi, a na ósmi datelinka vzrástla, datelinka vzrástla, datelinka vzrástla.
6. Ale mi hu, ale mi hu kamarátka spásla, kamarátka spásla, kamarátka spásla.
7. Kamarátka, kamarátka, kamarátka moja, kamarátka moja, kamarátka moja.
8. Spásla si mi datelinku, hnevám sa na teba, hnevám sa na teba, hnevám sa na teba.
9. Mala si si, mala si si datelinku skosit, datelinku skosit, datelinku skosit.
10. Pomáličky, pomáličky do stodolki nosit, do stodolki nosit, do stodolki nosit.

Ide Janko hore humni

svadobná - za stolom
Anna Poláková, nar. 1915

Voľne

I - de Jan - ko ho - re hum - ni na vra - nom ko -

ni, a tá je - ho mi - lá,

ho - lu - ben - ka si - vá, sto - jí u dve - rí.

1. Ide Janko hore humni na vranom koni, a tá jeho milá, holubka sivá, stojí u dverí.

Tam pod mostom

svadobná - za stolom
Katarína Fusková, nar. 1907

♩ = 111/0'13''

zb. P. Proksa

Tam pod mos - tom rip - ka
s chvos - tom, u - var mi ju mo - ja mi - lá
z vin - ním oc - tom, oc - tom.

Detailed description: The musical score is written on three staves in G major (one sharp) and 4/4 time. The tempo is marked as quarter note = 111/0'13''. The melody consists of simple eighth and quarter notes. The lyrics are written below the notes. The first line is 'Tam pod mos - tom rip - ka'. The second line is 's chvos - tom, u - var mi ju mo - ja mi - lá'. The third line is 'z vin - ním oc - tom, oc - tom.' There are first and second endings marked with '1.' and '2.' at the end of the piece.

1. Tam pod mostom ripka s chvostom,
uvar mi ju moja milá z vinním octom.

Šecci ľudí povedali

svadobná - za stolom
Katarína Fusková, nr. 1907

♩ = 120/0'08''

zb. P. Proksa

Šec - ci lu - dí po - ve - da - li, že mi ništ ne - má - me,
a mi má - me na po - va - le do - lá - ma - né sa - ne.

Detailed description: The musical score is written on two staves in G major (one sharp) and 4/4 time. The tempo is marked as quarter note = 120/0'08''. The melody consists of eighth and quarter notes. The lyrics are written below the notes. The first line is 'Šec - ci lu - dí po - ve - da - li, že mi ništ ne - má - me,'. The second line is 'a mi má - me na po - va - le do - lá - ma - né sa - ne.' There are first and second endings marked with '1.' and '2.' at the end of the piece.

1. Šecci ľudí povedali, že mi ništ nemáme,
a mi máme na povale dolámané sane.

Vištala sa do popola

svadobná - za stolom
Anna Poláková, nar. 1915

$\text{♩} = 120/0'08''$

zb. M. Járek

Viš-ta-la sa do po-po-la, na-ro-bi-la kned - lí,
a vi pá-ni mu-zi-kan-ti, a-bi ste to zjed - li.

The musical notation consists of two staves in G major (one sharp) and 4/4 time. The tempo is marked as quarter note = 120/0'08''. The melody is simple and folk-like, with lyrics written below the notes. The first staff ends with a fermata over the final note.

1. Vištala sa do popola, narobila knedlí,
a vi páni muzikanti, abi ste to zjedli.
2. Sadila som, sadila do kaluže ruže,
ja takého muža nechcem, čo má veľké fúze.
3. Sadila som, sadila do kaluže laliju,
ja takého muža nechcem, čo má holú papulu.

Nepojdem, nepojdem

svadobná - za stolom
Mária Solgajová, nar. 1923

$\text{♩} = 87/0'11''$

zb. M. Járek

Ne-poj-dem, ne - poj - dem do ko-mo-ri spať,
je tam rež-ná sla - ma, bu-de ma pi - chat.

The musical notation consists of two staves in G major (one sharp) and 4/4 time. The tempo is marked as quarter note = 87/0'11''. The melody is simple and folk-like, with lyrics written below the notes. The first staff ends with a fermata over the final note.

1. Nepojdem, nepojdem do komori spat,
je tam režná slama, bude ma pichat.
2. Nepojdem, nepojdem do tej komori,
je tam krivá stena, tá ma privalí.

Šibaj, šibaj, pošibávaj

svadobná - prevážanie rúcha
Katarína Fusková, nar. 1907

$\text{♩} = 80/0'5''$ zb. P. Proksa

Ši-baj, ši-baj po-ši - bá - vaj,

ej, ši-baj, ši - baj po - ši -

bá - vaj na ko-níč-ki po-vo - lá - vaj.

1. Šibaj, šibaj pošibávaj,
na koníčky povolávaj.

3. Naše kone dobre skáču,
najelli sa kostrbáču.

2. Na koníčky šeckí štiri,
nech sa nám tá cesta šíri.

4. Kostrbáču zeleného,
pre kočiša šišmavého.

Prečo ste ma mamka má

svadobná - pri muzike
Mária Solgajová, nar. 1923

$\text{♩} = 116/0'33''$ zb. M. Járek

Pre-čo ste ma mam-ka má, pre-čo ste ma mam-ka má

ked ste vi moj mla-dí vek, ked ste vi moj mla-dí vek

mla - dú vi - dá - va - li,

žá - lom za - vá - za - li,

ja-ko já len ú-bo-žiat-ko mla - dá že - na,

mu-sím já bit cu-dzím lu-dom po - ní - že - ná,

ja-ko já len bu-dem žit, ja-ko já len bu-dem žit

me - dzi cu - dzí - ma lud - ma.

1. Prečo ste ma mamka má mladú vidávali,
keď ste vi moj mladí vek žalom zavázali,
jako já len úbožiatko mladá žena,
musím já bit cudzím ludom ponižená,
jako já len budem žit medzi cudzima ludma.

2. Neboj sa ti céra má, pán Boh bude s tebu,
len sa jeho prikázania pridržiavej,
manželovi a rodičom úctu dávej,
keď ti budú nadávať, alebo ohovárať,
odpoved im nedávaj.

Spala som na sene

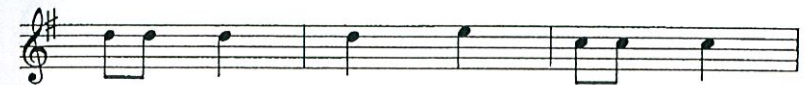
svadobná - pri muzike
Anna Poláková, nar. 1915

Spa - la som na se - ne,

priš - lo čo - si ke mne,

stu - de - ne jak lad, sla - duč - ké

jak mad, ma - lo oč - ká čier - ne.

1. Spala som na sene, prišlo čosi ke mne,
studene jak lad, sladučké jak mad,
malo očká čierne.

Practe, practe

na priadkach
Anna Poláková, nar. 1915

♩ = 80/0'12''

zb. M. Járek

Prac-te, prac-te, pra-du-len-ki, poj-de-me do - mov,
kto-rá naj-vác na-prá-de-te, pój-de-te so mnou.

The musical notation consists of two staves in G major, 4/4 time. The first staff contains the melody for the first line of lyrics, and the second staff contains the melody for the second line. The tempo is marked as quarter note = 80/0'12''.

1. Practe, practe, pradulienki, pojdeme domov,
ktorá najvác naprádete, pójdete so mnou.

Taško mi je pod okénkom státi

na priadkach
Anna Poláková, nar. 1915

Voľne

zb. M. Járek

Taš-ko mi je pod o-kén-kom stá - ti,
eš - te taš - šie na mi - lú vo - la - ti,
ot- vor mi-lá tie dve-re, roz-fúk-ne sa srd-ce mé.

The musical notation consists of three staves in G major, 4/4 time. The first staff contains the melody for the first line of lyrics, the second for the second line, and the third for the third line. The tempo is marked as 'Voľne' (Ad libitum).

1. Taško mi je pod okénkom státi,
ešte ľažšie na milú volati,
otvor milá tie dvere,
rozfúkne sa srdce mé.
2. Jako bich ti smutná otvorila,
šak som ti ja neni žiadna milá,
ja som panna, ti si knaz,
ti s pannáma nič nemáš.
3. Počkaj milá, šak ti budeš plakat,
ked ja budem prvú kázeň kázat,
v tom kertanskom kostele,
prvá bude o tebe.
4. Počkaj milá, šak ti budeš smútiť,
ked ja budem prvú omšu slúžiť,
ja som panna, ti si knaz
ti s pannáma nič nemáš.

Ani som nevedev

regrútska
Mária Solgajová, nar. 1923

Voľne

zb. M. Járek

A - ni som ne - ve - dev, čo bu - de no - vé - ho,

dos - tav som lí - sto - ček v ne - de - lu fčas rá - no.

1. Ani som nevedev, čo bude nového,
dostav som lístoček v nedelu fčas ráno.
2. Lísteček som nedostav, richtár mi povedav,
abich sa od svojich rodičov odebrav.
3. Ja som sa odebrav, frajerke som išov,
za frajersku lásku podakovat prišov.
4. Ďakujem ti milá za tvoju dobrotu,
čos mi otvárala každučkú sobotu.
5. Každúčku sobotu, šes razi za tíden,
móžeš dobre vedet, bolo to každý den.

Uš sa híbe z Radošini mašina

regrútska
Anna Poláková, nar. 1915

Voľne

zb. M. Járek

Uš sa hí - be z Ra - do - ši - ni ma - ši - na,

uš sa hí - be z Ra - do - ši - ni ma - ši - na,

vi - pro - vodz ma na sta - ni - cu má mi - lá.

1. Uš sa híbe z Radošini mašina,
uš sa híbe z Radošini mašina,
víprovodz ma na stanicu, má milá.
2. Ked mašina v Nových Sadoch postojí,
ked mašina v Nových Sadoch postojí,
švární šuhaj do mašini viskočí.

Chvala Bohu, dobre je

regrútska
Anna Poláková, nar. 1915

♩ = 144/0'20'' zb. M. Járek

Chva - la Bo - hu, dob - re je,
vis - lú - žel som pá - na, zaj - tra
poj - dem do Ko - šíc, sta - nem za hu -
sá - ra za hu - sá - ra.

The musical score is written in 2/4 time with a key signature of one flat (B-flat). It consists of four staves of music. The lyrics are written below the notes. There are first and second endings marked at the end of the piece.

1. Chvala Bohu, dobre je,
vislúžiel som pána,
zajtra pojdem do Košíc,
stanem za husára.

2. Ešte si ja ušit dám
čičmi s ostrohými,
čo mi budú blinkotat
hore Košicami.

Ach, mamička moja

regrútska
Anna Poláková, nar. 1915

♩ = 147/0'27'' zb. M. Járek

Ach, ma - mič - ka mo - ja,
vi dl - ho spá - va - te,
mna na voj - nu vza - li, mna na voj - nu vza - li,
vi o tom ne - ví - te.

The musical score is written in 3/4 time with a key signature of one flat (B-flat). It consists of four staves of music. The lyrics are written below the notes. There are first and second endings marked at the end of the piece.

1. Ach, mamička moja, vi dlho spávate,
mna na vojnu zali, mna na vojnu zali,
vi o tom nevíte.

3. Točte sa vi vláski, kolom do kolečka,
ajzda vás uvidí, ajzda vás uvidí
moja frajerečka.

5. Otváraj, otváraj, dvere javorové,
abi si nezlámal, abi si nezlámal
perečko pštrosové.

2. Mna na vojnu zali, vláski ostrihali,
moje žlté vláski, moje žlté vláski,
do vodi padali.

4. Moja frajerečka, ti o mna nestojíš,
kebi ma zabili, kebi ma zabili,
dvere neotvoriš.

6. Perečko pštrosové to veľmi rád nosim.
a teba, duša má, a teba duša má.
tak zanechat mosim.

Zalužanské šíre pole

pri práci
Katarína Fusková, nar. 1907

Voľne

zb. P. Proksa

Za-lu-žans-ké pek-né po-le, za-lu-žans-ké
po - líč - ko, za-sá-la som ba-ža-lič-ku,
za-sá-la som ba-ža-lič-ku a zeš-lo mi ži - teč -
ko a zeš-lo mi ži - teč - ko.

1. Zalužanské pekné pole,
zalužanské poličko,
zasála som bažaličku
a zešlo mi žitečko.

3. Keď som prišiel z vojny domov
očúv som muziku hrať,
volav som tam moju milú,
abí išla tancovať.

2. Príde veter, veľkí veter,
žitečko mi vimláti,
azda sa ten moj najmilší
z vojny domov navráti.

4. Ja tancovať, ja nepojdem,
ani ti rúčku nedám,
dovidovs' ma o víneček,
kerého ja vám nemám.

Na ujľackej hore

pri práci - na poli
Anna Poláková, nar. 1915

Voľne

zb. M. Járek

Na uj-lac-kej ho - re, tam Ja-nič-ko o - re,
na uj-lac-kej ho - re, tam Ja-nič-ko o - re,
je - ho žl - té vlás-ki ve - ter pre - fu-ku-je
je - ho žl - té vlás-ki ve - ter pre - fu - ku - je.

1. Na ujľackej hore, tam Janičko ore,
jeho žlté vláski veter prefukuje.

3. Nepozíraj na mňa, šak nepójdeš za mňa,
mala si pozírat, ket si bola panna.

5. Jako ten mesáčik po nebi rajzuje,
tak aj moje srdce za tebu banuje.

7. Ved ja nebanujem, že tvoja nebudem,
ale len banujem, jako ta zabudnem.

2. Jeho žlté vláski zlatú farbu majú,
ujľacké dievčence nanho pozírajú.

4. Ket si bola panna, medzi panenkami,
jako ten mesáčik medzi jedličkami.

6. Nebanovala bich, kebi nemusela,
kebich ta šuhajko rada nevidela.

Viletela húska

pri práci
Anna Poláková, nar. 1915

Voľne zb. M. Járek

Vi - le - te - la hús - ka, hús - ka cho - cho -
la - tá, ho - re háj,
vi - le - te - la hús - ka, hús - ka cho - cho - la - tá,
ho - re háj, vše - ci ľu - ďá vra - via,
že som ne bo - há - tá, na - o - zaj.

Detailed description: The musical score for 'Viletela húska' is written in a single system with five staves. The first staff begins with a treble clef, a key signature of one flat (B-flat), and a 2/4 time signature. The melody is simple and folk-like. The lyrics are written below the notes, with hyphens indicating syllables across notes. The piece concludes with a double bar line and a fermata over the final note.

1. Viletela húska, húska chocholatá, hore háj,
všeci ľud'á vravia, že som nie bohatá, naozaj.

Ked ma ludia vidia veselú

pri práci
Mária Solgajová, nar. 1923

Voľne zb. M. Járek

Ked ma lu - dia vi - dia ve - se - lú, mis - lá, že mám
vždi dob - rú vó - lu, a ja sa pre - má - ham
na - si - lu, u - ka - zu - jem tvár ve - se - lú.

Detailed description: The musical score for 'Ked ma ludia vidia veselú' is written in a single system with four staves. It features a treble clef, a key signature of one flat (B-flat), and a 2/4 time signature. The melody is simple and folk-like. The lyrics are written below the notes, with hyphens indicating syllables across notes. The piece concludes with a double bar line and a fermata over the final note.

1. Ked ma ludia vidia veselú,
myslím, že mám vždi dobrú vôľu,
a ja sa preháham nasilu,
ukazujem tvár veselú.

Anna Poláková, nar. 1915

Voľne zb. M. Járek

Zas-pa-la A - nič - ka v ze-le - nom há-jič - ku

a Ja-nič-ko zas - pal na jej ble - dom líč - ku.

stan A-nič-ka ho - re, už dáv-no svi-ta - lo,

Stan A - nič - ka ho - re, už dáv-no svi-ta - lo,

bu-dem ti roz - prá - vat, čo sa mi sní-va - lo.

1. Zaspala Anička v zelenom hájičku a Janičko zaspal na jej bledom líčku, stan Anička hore, už dávno svitalo, budem ti rozprávať, čo sa mi snivalo.
2. Sníval sa mi sniček, a to po mej vóli, že sme spolu spali na jednej posteli, nespali, nespali, len sme tak ležali, až nám tí sláviči pod oknom spievali.

Povedav nám sláviček

pri práci
Anna Poláková, nar. 1915

Voľne zb. M. Járek

Po-ve-dav nám slá - vi - ček, že k nám prí - de

Ja - nič - ček, po lu - ce po ze - le -

nej k mo-jej mi-lej pre-mi - le - nej.

1. Povedav nám sláviček, že k nám príde Janiček, po luce, po zelenej k mojej milej premilenej.
2. Otpadla mu šablička z mojho kona šimlička, pod mi ju milá podat, už aj idem maširovať.
3. A keď mu ju podala, prežalostne plakala, neplač milá, čo ta po mne, ti si doma, ja na vojne.
4. A keď ma tak rada máš, predaj všetko čo gde máš, predaj role, vinohradi, a priprav ma do tej vojni, predaj role, predaj aj voz, a potom sa po zadku voz.
5. Ja si role nepredám, ja vinečko rada mám, vinečko rada pijem, borovniku nerozlejem.

Zaspav Janko

pri práci - na sene
Mária Solgajová, nar. 1923

$\text{♩} = 112/0'15''$
zb. M. Járek

Zas - pav Jan - ko na se -
ne, zas - pav Jan - ko
na se - ne, kdo - že ho tam zo - že - ne,
kdo - že ho tam zo - že - ne.

The musical score is written in 2/4 time with a key signature of one flat (B-flat). It consists of four staves of music. The lyrics are written below the notes. The tempo is marked as 112 beats per minute, with a duration of 15 seconds. The composer is M. Járek.

1. Zaspav Janko na sene,
kdože ho tam zožene.

2. Príde dáždik búrliví,
ten Janička zobudí.

Šak to krásne časi bývali

pracovná - cestou z poľa
Anna Poláková, nar. 1915

Vol'ne
zb. M. Járek

Šak to krás-ne ča - si bý - va - li, keď sme mi dvá
spo - lu se - da - li, keď své-tev me - sá - čik
na náš dvor, šak to bo-lo pek - ne, Bo-že moj.

The musical score is written in 2/4 time with a key signature of one flat (B-flat). It consists of three staves of music. The lyrics are written below the notes. The tempo is marked as 'Vol'ne' (Ad libitum). The composer is M. Járek.

1. Šak to krásne časi bývali,
keď sme mi dvá spolu sedali,
keď svétev mesáčík na náš dvor,
šak to bolo pekne. Bože moj.

2. Čo si taká smutná, Anička,
snád ta bolí tvoja hlavička,
keď ta budem mat ráť, vezmem ta,
keď kraj sveta pôjdeš, nájdem ta.

3. Čo si takí smutní, Janičko,
snád ta bolí tvoje srdčičko,
keď ta budem mat ráť, vezmem ta,
keď kraj sveta pôjdeš, nájdem ta.

Mám já, mám já

mládenecká
Mária Solgajová, nar. 1923

Voľne

zb. M. Járek

Mám já, mám já tri ko-ne v maš-ta-li pek-né o - ší -

ru-va - né. Ten je-den ma na voj-nu po-ne-se a ten dru-hí

cez vo-dupre-ne-se a ten tre-tí strom ze-lin-ku po-ne - se.

1. Mám já, mám já tri kone v maštali
pekné oširvané.
2. Ten jeden ma na vojnu ponese
a ten druhí cez vodu prenese
a ten tretí strom zelinku ponese.
3. Načo ti je Janko strom zelinka,
vidáva sa frajerka.
4. Keď sa vidá, nech sa ona vidá,
nebola mi frajerenka nigdaj,
nebola mi frajerka.

Smutní je sláviček

mládenecká
Anna Poláková, nar. 1915

$\text{♩} = 116/0'27''$

zb. M. Járek

Smut - ní je slá - vi - ček v klít-ke zat-vo -

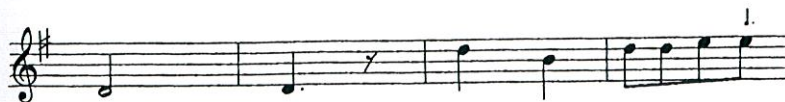
re - ní, keď si on spo-me-ne

na há - jik ze - le - ní.

Há - jič - ku ze-le-ní, už som ťa do -

há - jil, há - jič - ku ze-le-ní,

uš som ťa do - há - jil, fra - je - ren-ka mo-ja,

1. Smutní je sláviček v klítke zatvorení,
keď si on spomenie na hájik zelení,
hájičku zelení, uš som ťa dohájlil,
frajerenka moja, uš som k vám dohodil.

2. Ja som k vám chodieval, na vedomí dával.
keď chceš mojou bití s iním nesedávaj.
ti si sedávala, aj sa zhovárala,
ja som sa oženil a ti nevidala.

3. Ja som sa oženil smutne nevesele,
šablínka mi visí v kasárne na stene,
v kasárne na stene na hrzavom klínci,
dobré ta poznajú ujľackí mládenci.

Ket som išóv

mládenecká
Katarína Fusková, nar. 1907

$\text{♩} = 103/0'35''$

zb. P. Proksa

Ket som i-šóv cez tú ho-ru, cez ten háj ze-

le - ní, ket som i-šóv cez tú ho-ru,

cez ten háj ze - le - ní, šte - bo - ta - lo

tam ftáčat-ko v ze-le - nom ú - do - lí.

1. Ket som išóv cez tú horu, cez ten háj zelení,
štebotalo tam ftáčatko v zelenom údolí.

2. Nebolo to to ftáčatko, čo tak pekne spívá.
leš to bolo to dífčatko, čo z mládenci líha.

3. Keď som išóv cez tú horu, cez zelenú lúčku,
pojdem si ja naštíviti moju frajerečku.

4. Dobrý večer, moja milá, jako sa mi mávaš.
prišov som ta naštíviti, či ti sama spávaš.

5. Sama, sama mój šuhajko, s kímže bi som spala,
nebols doma za tri ročki, teba som čakala.

6. A keď bolo po polnoci, po jednej hodine.
obráť sa ti moja milá pravím líčkom ke mne.

7. A ja sa ti neobrátim, lebo sa ta bojím,
stratila bi své panenství aj vínek zelení.

8. Keď ho stratíš, nech ho stratíš, pre mňa pre samého,
šak ja teba neopustím, do skonáná mého.

Pri potočku šati prala

dievčenská
Mária Solgajová, nar. 1923

Vol'ne

zb. M. Járek

Pri po-toč-ku ša-ti pra-la, pla - ka - la,

pri po-toč-ku ša-ti pra-la, pla - ka - la,

šu - ha - jo - vi ver-nú lás-ku skla - da - la.

1. Pri potočku šati prala, plakala,
šuhajovi vernú lásku skladala.

2. Šuhaj kričí z druhej strani, čo robíš,
šati perem, moj šuhajko, šak vidíš.

Pri potočku šati prala

dievčenská
Mária Solgajová, nar. 1923

Voľne zb. M. Járek

Pri po-toč-ku ša-ti pra-la, pla - ka - la,
pri po-toč-ku ša-ti pra-la, pla - ka - la,
šu - ha - jo - vi ver-nú lás-ku skla - da - la.

The musical notation is in treble clef with a key signature of one flat (B-flat) and a 3/4 time signature. It consists of three staves of music. The first staff begins with a treble clef, a key signature of one flat, and a 3/4 time signature. The melody is written in a simple, folk-like style. The lyrics are written below the notes, with hyphens indicating syllables across notes.

1. Pri potočku šati prala, plakala,
šuhajovi vernú lásku skladala.

2. Šuhaj kričí z druhej strani, čo robíš,
šati perem, moj šuhajko, šak vidíš.

Žál, žál, žál mi je

dievčenská
Anna Poláková, nar. 1915

Voľne zb. M. Járek

Žál, žál, žál mi je, nič-do ne-vie čo mi je,
už sa mo-je ver-né srd-ce žá - lom po - mi - nie.

The musical notation is in treble clef with a key signature of one sharp (F#) and a 3/4 time signature. It consists of two staves of music. The first staff begins with a treble clef, a key signature of one sharp, and a 3/4 time signature. The melody is written in a simple, folk-like style. The lyrics are written below the notes, with hyphens indicating syllables across notes.

1. Žál, žál, žál mi je, ničdo nevie čo mi je,
už sa moje verné srdce žalom pomnie.

2. Žál, žál, veľkí žál, prečo si ma zanechal,
rozpomen sa na tie slová, čos mi sluboval.

3. Čos mi sluboval na tele i na duši,
že sa naša verná láska nigdaj nezruší.

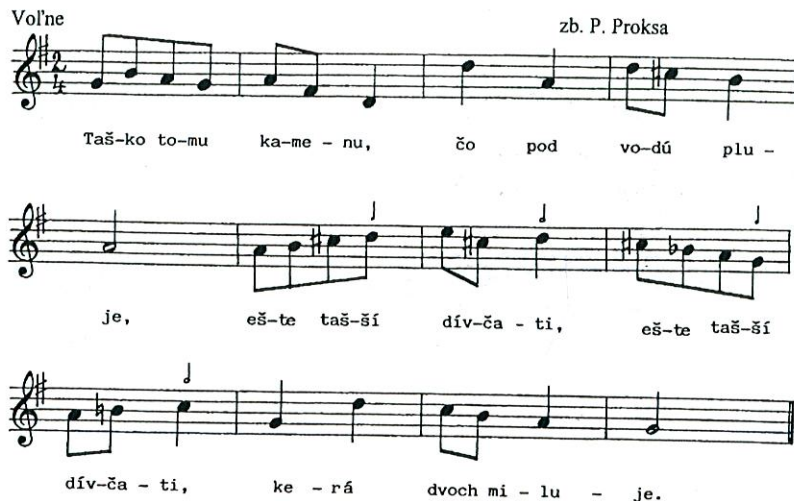
4. Už sa zrušila, lebo musela,
už ti iná frajerenka šiatok višila.

5. Šiatok višila, v každom rožku dve slová,
na prostriedku duša moja, zlatá litera.

Taško tomu kamenu

po večeroch
Katarína Fusková, nar. 1907

Vol'ne zb. P. Proksa

Taš-ko to-mu ka-me - nu, čo pod vo-dú plu -
je, eš-te taš-ší dív-ča - ti, eš-te taš-ší
dív-ča - ti, ke - rá dvoch mi - lu - je.

1. Taško tomu kamenu,
čo pod vodú pluje,
ešte tašší dívčati,
kerá dvoch miluje.
2. Ja som bola taková,
dvoch som milovala,
obidvá ma nehali,
ostala som sama.
3. Ostala som samotná,
jako tá hrdlička
kerá líta po poli,
hladá sokolíčka.
4. Ej, sokole, sokole,
hrajú oči tvoje,
rád bi oni klamali,
to srdénko moje.
5. Ach, to moje srdénko,
je v veľkom žalári,
jak bi ho tam utľkov
v medenom mažári.
6. F tom medenom mažári,
medeními tľki,
a to moje srdénko,
trpi veľké muki.

NÁREČOVÝ SLOVNÍK

- akurát** – práve, presne
árešt - väzenie
bačorina – kaluž, mláka
bagatel – vec nižšej hodnota
boks - krém na topánky
brco - časť váh voza
brečka – riedky, ešte nedovarený lekvár
budelár, buderál - peňaženka
cajch - kvasnice, droždie
céger - taška z kukuričného šúpolia s rukoväťami
colštok - drevený skladací meter
cúgel - časť konského postroja, časť opraty pri zubadle
cúk - prievan
čil - teraz
čučať - čušať
deštice - súčasť valca na zaťahovanie, navíjanie reťaze
dreškasna - mláťačka na obilie
fajermúr - predný, zadný alebo deliaci múr povaly, ktorý plnil aj protipožiarnu funkciu
fijok - zásuvka v truhle, stole, kredenci
firhanek - záclona
forota - zásoba
frflat – šomrat', hundrat'
frištuk - raňajky
fusakle - hrubé ponožky
galata - plechová smaltovaná nádoba na masť
galoty - nohavice
gánek - chodba
gantár - časť konského postroja, ohlávka so zubadlom
gepel - zariadenie na konský pohon, slúžiace na zmenu
gnávit – dlávit'

grífa - bočnica na voze
grífel - písacia potreba na bridlicovú tabuľku
grimel - drevený kultivátor na kyprenie pôdy za
 konským alebo kravským poťahom
hachla - nástroj na česanie konopí
hamovník - hrubá reťaz, ktorou sa voz hamoval tak, že sa
 priviazala o koleso a rázvoru
hantáble - traky
haraburdy, rárohy – nepotrebné veci
hót - povel pre koňa na odbočenie doprava
hozuntrágle – traky
hrabanica – kôpky obilia z posledného hrabania na strnisku
hružlit – ponoriť do vody
hujta - povel pre dobytok na odstúpenie, uhnutie do strany
hurka - jaternica
kacabajka - ženský krátky teplejší kabát
ketefík - časť konského postroja, ohlávka bez zubadla na
 priviazanie koňa o hrant
klajbas – ceruzka
klona - prútená alebo latková klieťka pre kvočku s kurencami
kobilina - stoh z uložených snopov obilia pred mlatbou
kocar – dlhý bič s krátkou rukoväťou na poháňanie kráv
kozel - stoh slamy
kozlár - skúsený člen pracovnej skupiny, ktorý riadil ukladanie
 slamy na stohu
krézel - súčasť ženského kroja, čipka okolo krku
krumple – zemiaky
krutel - drevený špicatý kolík, pomôcka na viazanie snopov
 do povriesel
lajsna - bočná doska v posteli
lauča - časť voza, podpera grífy
luft - vzduch
mantel - dlhý kabát
móres – slušnosť, mrav
mumák – málovravný človek

napaprčiť sa – nahnevať sa
nápoky, náročky – naschvál
náručný - kôň na pravej strane poťahu
nemehlo – nemotorný človek
nešpor - olovrant
ništ - nič
ošítka - nádoba zo slamy na kysnutie cesta na chlieb, slamienska
pajta - stodola, hospodársky objekt na uskladnenie sena
parkan - doštená ohrada
pedínovať - opatrovať
pobočky - postrannice, bočné remene, ktorými sú pripojené kone
 O VOZ
ponk - drevený pracovný stôl so šrauštokom
poris, pories - obojručný nôž
prežburt, mogon - tlačienka
próba – skúška
prucel - lajblík
puška - železné kovanie v hlave kolesa
rázvoru - drevená časť pod dnom voza, ktorá spájala prednú
 a zadnú časť
rítoví – dolná časť snopu
ručník - šatka na hlavu
sellový - kôň na ľavej strane poťahu
sir - tvaroh
skapat - zmiznúť, ale tiež uhynúť
skynnúť – spadnúť
slopat – piť
susák - súsek, drevená zásobnica na obilie, múku, alebo šrot
svečallo - ozdoba na kantári
šivačka - ihla
škrobnica - súčasť ženského kroja, spodnica
šlajf - hamovník na voze
šlopec - pasca na myši
šmajchľuvat – zaliečať
šnuptichel - vreckovka

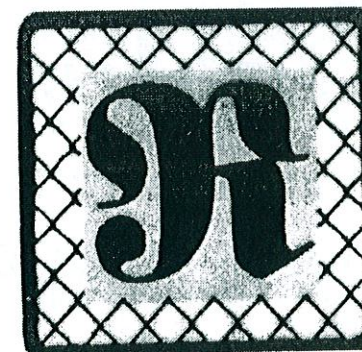
špajzér - pracovník na mláťačke, ktorý roztriasal a púšťal snopy do trumla
šporhelt – sporák
šrauštok - kovový zverák
šrofrcigel - skrutkovač
šteláz - drevená polica
štrimfle - pančuchy
štokrilla - drevený stolček
štrajfán - drevená deliaca žrd' v maštali medzi koňmi
štreka – železničná trať
štrumpalle - guma na prichytenie pančúch
šúber - uzáver voza v prednej aj zadnej časti voza
tabla - doska na miesenie cesta
tihí - povel pre koňa na odbočeniedol'ava
tovarich – okamžite platená námezná práca
tragač – fúrik na hnoj zo železných trubiek
trachtár - lievik
traktár - časť sejačky, ktorou padá semeno do pôdy
trel, triel - triedička, ktorá oddeľovala obilie od guľatých semien
trumel - vrchná časť- otvor v mláťačke, ktorým sa púšťali roztrasené snopy na mlátenie
tunka - nádoba z dúžok s kovovými obručami s jedným dnom
úhrabky – väčšie plevy
ustatý – unavený
valadinka - plátenná prikrývka na potraviny
valec - súčasť zadnej časti voza na ut'ahovanie pavúza reťazou
vykrstit – vyhrešiť
záprtek – pokazené vajce
zbonka - dbanka
zhurta - prudko
zvarák - nádoba z dúžok s rukoväťami a výpustom na vyváranie, zváranie prádla
zvršina - súčasť konského postroja, ktorá vedie ponad chrbát koňa a spája pobočky
žebračá kašša - zabíjačková kaša s krúpami a krvou
žufana - naberačka

LITERATÚRA A PRAMENE

- Bednár, P.: Stredoveké nálezy z Malého Zálužia. In: Avans, 1999.
Bel, M.: Notitia Hungariae Novae Historico-geographica. Viena 1742.
Etnografický atlas Slovenska. Bratislava 1990.
Fuska, J.: Historický a kultúrny vývoj obce Malé Zálužie. Rukopis v archíve autora.
Görffy, G.: Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza. IV. Budapest 1998.
Kolektív autorov: Encyklopédia Slovenska. Bratislava 1978.
Kolektív autorov: Slovenský biografický slovník. Martin 1987.
Kronika Štátnej ľudovej školy v Ujlačku. 1919- 1978.
Kronika obce Malé Zálužie. 1966- 1984.
Kvas, A.: Analýza cirkevno-spoločenskej situácie ev. a. v. zboru v Nových Sadoch za roky 1945- 1989. Archív ev. a. v. cirkevného zboru v Nových Sadoch.
Majtán, M.: Názvy obcí na Slovensku za posledných 200 rokov. Bratislava 1972.
Nagy, D.: Cholera Nytrai megyében 1831-1874.
Nevizánsky, G.: Nepublikované hrobové nálezy z obdobia neolitu a eneolitu juhozápadného Slovenska zachránené v rokoch 1932-1997. In: Otázky neolitu a eneolitu v našich krajinách. Nitra 1999.
Pamätná kniha obce Ujlaček. Založená na slávnostnom zasadaní obecného zastupiteľstva konanom dňa 7. marca 1930. (1930-1946).
Pieta, K.: Výskum Radošinskej doliny. Archív Archeologického ústavu SAV v Nitre.
Proksa, P.: Poverý v Ujlačku. Seminárna práca. Evanjelická bohoslovecká fakulta, Bratislava 1939.
Ptáčková, M.: História elementárneho školstva v okrese Nitra. Diplomová práca. Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre. Nitra 1998.
Révay- Nagy: Lexikon. Budapest 1925.
Schematizmus venerabilis cleri Archi- dioecesis Strigoniensis, 1836-1899. Slovenský národný archív Bratislava a Štátny oblastný archív Nitra- Ivanka.

Názov : MALÉ ZÁLUŽIE
Zostavovateľ : Doc. PhDr. Jaroslav Čukan, CSc.
Technický redaktor : Viera Režová
Grafická úprava : Ľuboslav Horvát
Fotografie : Doc. PhDr. Jaroslav Čukan, CSc.
Boris Zábrazný
Reprodukcie : Ľuboslav Horvát
Posudzovateľ : Doc. PhDr. Ján Horák, CSc.
Vydavateľ : Obecný úrad v Malom Záluží v spolupráci
s Filozofickou fakultou UKF v Nitre
Náklad : 500 kusov
Rozsah : 150 strán
Tlač : Tlačiareň Michel Angelo Nitra
ISBN : 80-968373-1-1

RETIC**951 24 Nové Sady č. 384****Tel.: 087/94 233****Tel./Fax: 087/94 162**

Malé Zálužie 64, 951 24 okr. Nitra

Ing. Emil Poláčik a Ing. Ján Poláčik

Taurus Fors Distribution
veľkoobchod a maloobchod so športovým
tovarom

výhradný dovoz výrobkov značiek ROLLER
BLADE, KILLER LOOP, NORTHWAVE
a DRAKE
pre Slovensko

Športová predajňa
ARSENAL in Line a Snowbord shop
Štefánikova 11
Bratislava

NISS

S.r.O.

výroba a montáž oceľových konštrukcií.
zámočníckych a klampiarskych výrobkov hlavne pre
stavebníctvo

951 24 Nové Sady č. 21
prevádzka Čab 418
tel. : 087/943 91

GEODETICKÁ KANCELÁRIA

Coboriho 1, 949 01 Nitra

geometrické plány, vytyčovanie pozemkov,
zameranie stavieb

Miroslav Fuska
tel./fax: 087/741809
mobil: 0905/443385

STAVEKO

stavebno montážna firma

výkopové práce zemnými strojmi
doprava nákladnými vozidlami
autožeriavy

951 21 Rišňovce

tel.: 087/828 288, 828 296

fax: 087/828 130

Pavel Proksa-Kostolníkov

RODNÝ KRAJ

Haditý chodníček
uzučká cestička,
čo kol viesky vedú
do môjho rodiska.

Dedinka rodná mi
pri potôčku leží,
kde vlnka za vlnkou
veselo si beží ...

Šumný háj na vršku
dumnú pieseň peje,
vedľa na úbočí
sladko hrozno zreje!

Na úrodných poliach
ľud môj peknoduchý
pracuje, lopotí
od svitu až do tmy.

Drahé mi v rodnom je
kraji každé miesto,
nežiadam si iné
sveta toho mesto.